DEPREMİN SOSYOLOJİK BOYUTU: 2020 ELAZIĞ DEPREMZEDELERİYLE YAPILAN NİTELİKSEL BİR ARAŞTIRMA

Gülsüm KİŞİ
191127102

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji TezliYüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üy. Berfin VARIŞLI

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Eylül, 2022

DEPREMİN SOSYOLOJİK BOYUTU: 2020 ELAZIĞ DEPREMZEDELERİYLE YAPILANNİTELİKSEL BİR ARAŞTIRMA

Gülsüm KİŞİ
191127102
Orcid: 0000-0002-7513-4359

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üy. Berfin VARIŞLI

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Eylül, 2022

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6689 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "Depremin Sosyolojik Boyutu: "2020 Elazığ Depremzedeleriyle Yapılan Niteliksel Bir Araştırma" başlıklı araştırmanın, T.C. Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez şablonuna uygun şekilde literatür taramasından, veri toplama ve sonuçlandırma kısmına kadar tüm süreçlerinde bilimsel ahlak ve etik kurallara aykırı düşecek bir yardıma başvurmadan, şahsım tarafından yazıldığını ve faydalandığım tüm eserlerin "Kaynaklar"da gösterildiğini ve "Kaynaklar"da var olan tüm eserlerin metin içinde atıf yaparak belirttiğimi beyan ederim.

Gülsüm KİŞİ

Eylül, 2022

TEŞEKKÜR

Öncelikle yaptığım araştırmamda benimle görüşme yaparak çalışmaya katkı sağlayan tüm katılımcılara teşekkür ederim. Araştırma öncesinde değerli fikirleriyle bana katkı sağlayan Ömer Faruk ÇELİK ve Sabri MALÇOK'a teşekkür ederim. Katılımcılara ulaşmamı sağlayan herkese ayrıca teşekkür ederim. Araştırma yaptığım süre boyunca evinde konakladığım her türlü desteğini gördüğüm dayım Abdullah KİŞİ'ye ve teyzem Sebahat BULUT'a teşekkür ediyorum.

Araştırmanın başından itibaren desteklerini ve yardımlarını esirgemeden yanımda olan tez danışmanım Sayın Dr. Öğretim Üyesi Berfin VARIŞLI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Çalışma hayatımdaki en büyük şanslarımdan birisi olan yüksek lisans sürecimde desteğini esirgemeden bana destek olan Sayın Müdürüm Alper ALP'e şükranlarımı sunuyorum. Yüksek Lisans vesilesiyle tanıştığım her düştüğümde beni ayağa kaldıran yüce gönüllü ömürlük dostum Ayşe DORUK'a ve tez sürecimde fikir alışverişinde bulunduğum desteklerini esirgemeyen değerli dostum Dilek GÜL'e teşekkür ediyorum. Tez sürecim boyunca yaşadığım güçlüklerle başa çıkmama yardımcı olan sevgili dostlarım Kevser ÖZEN, Nursena KARADENİZ, Sefa YILMAZ, Canser ÇAM ve Hilal ERYILMAZ'a teşekkür ediyorum.

Son olarak, yüksek lisans eğitimime başladığım günden itibaren her daim sabırla bana destek olan ve yardımcı olan değerli dostlarım, Gülsüm VURAL, Kübra YILDIZ, Melike Nur DÜZGÜN ve diğer tüm dostlarıma teşekkür ediyorum. Ayrıca her anlamda desteklerini ve güvenlerini hissettiğim Sevgili Aileme teşekkürlerimi borç bilirim.

Gülsüm KİŞİ

Eylül, 2022

ÖZ

DEPREMİN SOSYOLOJİK BOYUTU: 2020 ELAZIĞ DEPREMZEDELERİYLE YAPILAN NİTELİKSEL BİR ARAŞTIRMA

Hazırlayan: Gülsüm Kişi
Yüksek Lisans Tezi
Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman: Unvanı. Dr. Berfin Varışlı
Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2022

24 Ocak 2020 tarihinde gerçekleşen Elazığ depremi özelinde depremzedelerin yaşamsal deneyimlerini anlamak amacıyla yapılan bu araştırmada toplumsal cinsiyet perspektifinden yararlanılmaktadır. Araştırmada niteliksel araştırma yönteminin derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştırve katılımcılara kartopu yöntemi ile ulaşılmıştır. Araştırma 2021-2022 yılları arasında Elazığ ilinde gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırmada 24 Ocak 2020 Elazığ depremzedeleri arasından amaçlı örneklem yoluyla seçilmiş 18-65 yaş arasında, farklı sosyo-ekonomik statüden 22 kadın 11 erkek olmak üzere toplamda 33 kişiyle yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Afetlerin sosyolojik açıdan incelenmesi afet sonrası ortaya çıkan sosyolojik bağlamların çözümlenmesi açısından öneme sahiptir. Fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik açıdan birçok sonuçları olan depremden erkekler ve kadınlar farklı biçimlerde etkilenmektedirler. Yapılan araştırmada, kadınların yoksulluk ve düşük eğitim seviyesi gibi etkenler ile toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı olarak afetin olumsuz etkilerine daha açık olduğu bulgusu elde edilmiştir. Erkeklerin de aileyi bir arada tutma, haneye gelir getirme, güvenlik ve barınma ihtiyacını sağlaması toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı olarak güçlüklerle karşılaştığı bulgusu elde edilmiştir. Bunun yanında araştırmada, depremin yoksullaştırması, pandeminin etkisiyle oluşan katmanlı afet durumu, depremden sonra toparlanmada sermaye biçimlerinin olumlu etkisi gibi bulgular ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: Afet, Afetin Sosyolojik Boyutu, Deprem, Toplumsal Cinsiyet Rolleri, Sermaye biçimleri.

ABSTRACT

SOCIOLOGICAL DIMENSION OF THE EARTHQUAKE: A QUALITATIVE RESEARCH DONE WITH 2020 ELAZIĞ EARTHQUAKE VICTIMS

Gülsüm Kişi
MasterThesis
SociologyDepartment
SociologyMScProgramme
Thesis Advisor: Assist. Prof. Berfin Varışlı
Maltepe UniversityGraduate School, 2022

Gender perspective is used in this research, which was conducted to understand the vital experiences of earthquake victims in the Elazig earthquake that took place on January 24, 2020. In the research, in-depth interview technique of the qualitative research method was used and the participants were reached by the snowball method. The research was carried out in the province of Elazig, where earthquake victims were concentrated, between the years 2021-2022. In the research, face-to-face in-depth interviews were conducted with a total of 33 people, 22 women and 11 men, from different socio-economic status, between the ages of 18-65, selected through purposeful sampling among the 24 January 2020 Elazığ earthquake survivors. The sociological analysis of disasters is important in terms of analyzing the sociological contexts that emerged after the disaster. Men and women are affected differently from the earthquake, which has many physical, psychological, social and economic consequences. In the research, it was found that women are more vulnerable to the negative effects of the disaster due to factors such as poverty and low education level and gender roles. It has been found that men also face difficulties in keeping the family together, bringing income to the household, providing security and shelter, due to their gender roles. In addition, findings such as the impoverishment of the earthquake, the layered disaster situation caused by the effect of the pandemic, and the positive effect of capital forms on the recovery after the earthquake were obtained.

Keywords: Disaster, SociologicalDimension of Disaster, Earthquake, GenderRoles, Forms of Capital.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI……..i

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI……...…...ii

TEŞEKKÜR……...…..iii

ÖZ……...…..iv

ABSTRACT……..…v

TABLOLAR LİSTESİ……..x

ŞEKİLLER LİSTESİ……xi

KISALTMALAR……xii

1. GİRİŞ…….1

1.1 Problem……...4

1.2 Amaç……...5

1.3 Önem……...5

1.4 Varsayımlar…….7

1.5 Sınırlıklar……7

1.6 Tanımlar……..8

2. LİTERATÜR……...10

2.1 Afet ile İlgili Kavramlar……10

2.2 Bir Afet Türü Olarak Deprem ve 24 Ocak Elazığ Depremi…….11

2.3 Afetin Sosyolojik Boyutu…….13

2.4 Afet Sosyolojisi Alanında Yapılan Çalışmalar…….15

2.5 Toplumsal Cinsiyet Rolleri…….....20

2.6 Afetlerde Toplumsal Cinsiyet Unsuru……..22

2.7 Pierre Bourdieu'nun Bazı Kavramları……..25

2.7.1 Habitus: …….....25

2.7.2 Sermaye çeşitleri (ekonomik-sosyal-kültürel-sembolik)…….……..26

2.7.3 Alan kavramsallaştırması……..……27

2.7.4 Oyun metaforu……..……..…28

2.7.5 Düşünümsellik……..…….29

3. YÖNTEM…….....30

3.1 Araştırmanın Modeli…….31

3.2 Evren ve Örneklem……...32

3.3 Veriler ve Toplanması……...33

3.4 Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması……..34

4. BULGULAR VE TARTIŞMA……35

5.1 Tanımlayıcı Bulgular…….....35

4.1.1 Katılımcıların yaş ve cinsiyet dağılımları……..37

4.1.2 Katılımcıların eğitim durumu……37

4.1.3 Katılımcıların meslek durumu……...37

4.1.4 Katılımcıların medeni durumu……...37

4.1.5 Katılımcıların eş ve çocuklarının durumu…….38

4.1.6 Katılımcıların bakmakla yükümlü olduğu birey durumu…….....38

4.1.7 Katılımcıların yaşadığı yer ve uzun süre yaşadığı yerleşim birimi……...38

4.1.8 Katılımcıların sosyo-ekonomik durumu……38

4.2 Araştırmanın Amacına Yönelik Bulgular…….39

4.2.1 Aile içi ilişkiler ve toplumsal cinsiyet rolleri……39

4.2.2 Depremzedelerin gözünden “deprem anı”…….44

4.2.3 Deprem anında yaşanan duygular……..47

4.2.4 Deprem sırasında yapılan davranışlar……...…49

4.2.5 Deprem sonrası yaşanan maddi ve manevi kayıplar…….....52

4.2.6 İlk yardım- arama kurtarma ve müdahale çalışmaları……...56

4.2.7 Depremden sonra alınan önlemler…….59

4.2.8 Depremde "kadın" olmak…….....61

4.2.9 Deprem sonrasında erkeklik halleri……...67

4.2.10 Deprem sonrasında aile içi ilişkiler…….....70

4.2.11 Psiko-Sosyal destek hizmeti ve iyileştirme çalışmaları…….75

4.2.12 Deprem sonrasında barınma mekânları…….....80

4.2.12.1 Çadır'da yaşam…….……..82

4.2.12.2 Konteyner kentte yaşam…….86

4.2.12.3 TOKİ'lerde yaşam……..……93

4.2.13 Katmanlı afet: depremin hemen ardından pandemi…….....97

4.2.14 Depremin yoksullaştırması……..101

4.2.15 Deprem sonrası toparlanmada sermaye biçimlerinin olumlu etkisi……103

4.2.15.1 Ekonomik sermaye…….....103

4.2.15.2 Sosyal sermaye……106

4.2.15.3 Kültürel sermaye……..108

4.2.16 Depremzedelerin yetkililerden beklentileri ve önerileri……..110

5. SONUÇ VE ÖNERİLER……...114

6. KAYNAKLAR……..120

EKLER……..125

EK1: Derinlemesine Görüşme Formu……...125

Ek2: T.C.Maltepe Üniversitesi Etik Kurul Kararı…….……130

EK3: T.C. Elazığ Valiliği İzin Yazısı…….……...131

ÖZGEÇMİŞ…….……..132

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Yerleşim yerlerine göre ölüm ve yaralanma sayısı 13
Tablo 2: Katılımcıların Kişisel Özellikleri Tablosu..... 36

ŞEKİLLERLİSTESİ

Şekil 1: Türkiye Deprem Tehlikesi Haritası(AFAD, 2022). 11
Şekil 2: 24 Ocak 2020 Sivrice, Elazığ Depremi'nin Türkiye Diri Fay Haritası'ndaki yeri (Kürçer ve diğ., 2020, s.2). 12
Şekil 3: Habitus (Palabıyık, 2011, s.129). 25
.

KISALTMALAR

AFAD **:**Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı

AKUT **:** Arama Kurtarma Derneği

CİMER **:** Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi

DG **:** Derinlemesine Görüşme

DSÖ **:** Dünya Sağlık Örgütü

T.C. **:** Türkiye Cumhuriyeti

TOKİ **:** Toplu Konut İdaresi

TÜİK **:** Türkiye İstatistik Kurumu

Vb. **:** Ve benzeri

SED **:** Sosyal ve Ekonomik Destek

STK : Sivil Toplum Kuruluşu

1. GİRİŞ

Toplumlar sürekli değişime açık bir özellikte olmalarından dolayı tarihsel süreçte yeniden inşa süreçlerine dâhil olan bir işleyişe sahiptir. Toplumlar her ne kadar değişime açık özellikte olsalar dahi belli bir yapıya ve düzene sahiptir. Düzen, değişme ve çatışma sosyolojinin ana kavramlarından bazılarıdır. Afetler toplumların inşa ettiği düzeni bozan, can ve mal kaybına yol açan, insanların günlük pratiklerini gerçekleştirmelerine engel teşkil eden, afetten etkilenen afetzedelerin rutinlerini kesintiye uğratan sonuçları itibariyle toplumsal olaylardır. Fiziksel bir olay gibi görünen afetler sonucunda sosyal yapı etkilenmekte toplumun inşa ettiği düzen sarsılmaktadır. Afetler sonrasında toplumların alışılageldikleri düzenlerinin sarsılması birçok toplumsal soruna neden olmakta toparlanması uzun yıllar alabilecek bir dizi yeniden düzen oluşturma süreci başlamaktadır.

Afet sosyolojisi alanında araştırma yapan araştırmacılar; afet-toplum ilişkisi ekseninde afet sonrası oluşan sorunların neler olduğunu ortaya çıkarmanın yanında, bu sorunlara yönelik çözümlerin neler olabileceği, toplumların afetlerle nasıl başa çıktıkları ya da çıkabilecekleri noktasında afetlere dirençli toplumun nasıl meydana gelebileceği gibi konulara da yanıt aramaktadırlar. Afet sosyolojisi alanında çalışma yapan araştırmacılar ayrıca gerek afet öncesi gerek afet sonrası çeşitli çalışmalar yaparak bu alana katkı sağlamaktadırlar.

Ülkemizde afet sosyolojisi alanında 1999 Marmara depreminden sonra araştırmalar hız kazanmış ancak yapılan araştırmaların sayıca yeterli düzeyde olmadığı yapılan literatür taramasında ortaya çıkmıştır. Covid-19 virüsünün ülkemizde de ilk vakanın görüldüğü 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi ilan edilmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2020).Pandemi ilan edilmesiyle birlikte ülkemizde afet sosyolojisi alanında çalışmaların yükselişe geçtiği görülmektedir. Afet sosyolojisinde yeni bir araştırma alanı açan Covid-19 pandemi döneminden hemen önce gerçekleşen 24 Ocak Elazığ Depremi pandeminin gölgesinde kalarak sosyal bilim alanındaki araştırmalara pek fazla konu olmadığı yine yapılan literatür taramasında görülmüştür. Ayrıca afet sosyolojisinde yapılan çalışmalara bakıldığında toplumsal cinsiyet perspektifinden yapılan araştırmaların nadir görüldüğü ve bu perspektifte yapılan çalışmaların sayıca yeterli olmadığı düşünülmektedir.

Türkiye konumu ve yapısı itibariyle önemli deprem kuşaklarında yer almaktadır. Ülkemizde belli aralıklarla yüksek şiddetli depremler meydana gelmekte, yaşanan depremler sonrasında birçok can ve mal kaybı yaşanmaktadır. Yalçın'a (2020, s.28-29)göre dünyanın çeşitli bölgelerinde yapılan araştırmalardan sağlanan veriler ve değerlendirmeler, kadınların ve erkeklerin doğal afetlerden ve çevresel krizlerden nasıl farklı biçimde etkilendiklerini, bu tür olayların bireysel ve sosyal sonuçlarıyla nasıl farklı şekillerde baş ettiklerini ortaya koymaktadır.Doğal ya da teknolojik kaynaklı afetlerde toplumun farklı kesimlerinin; kadınların, erkeklerin, kız ve erkek çocukların, yaşlıların etkilenme biçimi ve şiddeti ile etkiye verebildikleri yanıtlar farklı olmaktadır. Özellikle kadınların, yoksulluk, düşük eğitim seviyesi gibi unsurlar dışında, toplumdaki cinsiyet rolleri nedeniyle afetlerden erkeklere göre daha fazla etkilendikleri söylenebilmektedir (Çelebi Boz, Şengün, 2017, s.363).

Afetlerin sosyolojik açıdan incelenmesi afet sonrası ortaya çıkan sosyolojik bağlamların çözümlenmesi açısından öneme sahip olduğu, fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik açıdan birçok sonuçları olan depremden erkekler ve kadınlar farklı biçimlerde etkilendiği, kadınların yoksulluk ve düşük eğitim seviyesi gibi etkenler ile toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı olarak afetin olumsuz etkilerine daha açık olduğu, erkeklerin de aileyi bir arada tutma, haneye gelir getirme, güvenlik ve barınma ihtiyacını sağlaması gibi atfedilen toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı olarak güçlüklerle karşılaştığı yapılan literatür araştırmasında görülmüştür.Ayrıca yapılan literatür araştırmasında; afet sosyolojisi alanında özellikle de toplumsal cinsiyet perspektifinden yapılan çalışmaların sayıca fazla olmadığı bunun yanı sıra son zamanlarda pandeminin etkisini konu alan afet sosyolojisi çalışmalarının yükselişte olduğu, pandeminin gölgesinde kalan 24 Ocak 2020 Elazığ Depreminin ise çok fazla araştırmaya konu olmadığı anlaşılmaktadır. Bu araştırmayı yapmanın temel etkenlerinden biri yakın geçmişte meydana gelen ve akademik araştırmalara yeterince konu olmayan 24 Ocak 2020 Elazığ Depreminin sosyal ve ekonomik etkilerini, toplumsal cinsiyet perspektifi ile alıp var olan farklılıkları, depremzede kadın ve erkeklerin deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrasında yaşadığı güçlükleri, kamu kurum ve kuruluşlarından beklentilerini, aldıkları ya da almakta oldukları hizmetleri değerlendirmelerini kendi bakış açılarından ortaya koymaktır. Farklı bir ifadeyle araştırmanın amacı; 24 Ocak 2020 tarihinde gerçekleşen Elazığ depremi özelinde

depremzedelerin deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrasındaki yaşamsal deneyimlerini anlamanın yanı sıra depremzedelerin sosyal yapı içerisinde kendilerine yüklenen toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak deprem sürecinde karşılaştıkları güçlükleri incelemek oluşturmaktadır. Yapılan araştırmanın afet sosyolojine katkı sağlayacağının düşünülmesinin yanında depremzedelerin deprem deneyiminin toplumsal cinsiyet perspektifiyle ele alınmasının toplumsal cinsiyete duyarlı afet politikaları geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın uygulamalı kısmında yorumlayıcı sosyal bilim perspektiften temelini alan niteliksel araştırma yönteminin derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme tekniği sayesinde araştırmada doğrudan gözlemlenemeyen, anlamlara, niyetlere, beklentilere bakılarak bireylerin kendi dünyalarını nasıl oluşturdukları, dünyaya ilişkin algıları ve kendilerini kuşatan sosyal çevreyi nasıl değerlendirdikleri anlamak mümkün olmuştur. Araştırma depremzedelerin yoğun olduğu Elazığ'ın Merkez ve Sivrice ilçelerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında katılımcılara ulaşmak amacıyla kartopu yöntemi kullanılmıştırve katılımcılar gönüllülük esasına göre araştırmaya katkı sağlamıştır. Yapılan araştırmada 24 Ocak 2020 Elazığ depremzedeleri arasından amaçlı örneklem yoluyla seçilmiş 18-65 yaş arasında, farklı sosyo-ekonomik statüden 22 kadın 11 erkek olmak üzere toplamda 33 kişiyle yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bu tez 5 bölümden oluşmaktadır. Tezin ilk bölümünde tezin girişten sonra araştırmanın problemi,araştırmanın amacı, araştırmanın önem gibi başlıklar yer almaktadır. Bu bölümde "Araştırmanın neden yapıldığı?" ile ilgili bilgilere yer verilmektedir. Tezin ikinci bölümünde araştırmanın literatür kısmı detaylandırılarak farklı başlıklar altında yer almaktadır. Bu bölümde afet ile ilgili kavramların yanında 24 Ocak Elazığ depreminin afetler içindeki yeri, afetlerin sosyolojik boyutu, afet sosyolojisi alanında daha önce yapılan çalışmalar, toplumsal cinsiyet rollerinin afetlerle ilişkisi üzerinde durulmasının yanı sıra araştırmada ortaya çıkan bulgularla bağlantılı olarak Pierre Bourdieu'nün bazı kavramları ele alınmaktadır. Tezin üçüncü bölümünde araştırmanın yöntemi ile ilgili detaylı bilgiler yer almaktadır. Yöntem kısmında; "Araştırmanın Kimlerle? Nerede? Nasıl? Ne zaman?" yapıldığı ile ilgili cevaplara ulaşılmaktadır. Tezin dördüncü bölümünde ise bulgular ve tartışma kısmı başlığı altında araştırmadan

elde edilen veriler farklı temalarla yorumlanarak ele alınmaktadır. Tezin beşinci ve son bölümü "Sonuç ve Öneriler" kısmı ile tamamlanmaktadır.

1.1 Problem

Dünyanın farklı yerlerinde yapılan araştırmalardan elde edilen veriler ve değerlendirmeler erkekler ve kadınların doğal afetlerden ve çevresel krizlerden nasıl farklı şekillerde etkilendiklerini, afetlerin bireysel ve toplumsal sonuçlarıyla nasıl farklı şekillerde baş ettiklerini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra erkek ve kadınların afet yönetimi ve olası risk azaltımı faaliyetlerindeki farklı rolleri olduğu konusunda bilgiler bulunmaktadır. Bahse konu olan çalışmalarda kadınların afet durumundaki oynadıkları rollerin farklılığı ve konumları dikkat çekmekte olup kadınların afetlerin olumsuz etkilerine daha açık oldukları görülmektedir. Afetlerin neden olduğu; normal yaşamın sekteye uğraması, güvensizlik ve endişe, kaynakların kesintiye uğraması gibi pek çok olumsuz etki, toplumun tümü için yaşamı güçleştirirken bu olumsuzlar kaynaklara erişimi, bilgiye ulaşımı, daha korunmasız konumdaki dezavantajlı gruplarda katlanmış halde yansımaktadır (Yalçın, 2020, s.28-29). Doğal afetler ve toplumsal cinsiyet ilişkiselliği, toplumsal olarak farklı kültürel, coğrafi, politik-ekonomik ve toplumsal şartlar altında üretilmiş ve erkekler ile kadınlar için karmaşık sosyal sonuçlar ortaya çıkarmaktadır (Enarson, 2000: 4-5'danakt. Çelebi Boz, Şengün, 2017, s.363).

Yapılan litertaür araştırmasında ülkemizde son zamanlarda pandeminin etkisini konu alan afet sosyolojisi çalışmalarının yükselişte olduğu, pandeminin gölgesinde kalan 24 Ocak 2020 Elazığ depreminin ise çok fazla araştırmaya konu olmadığı anlaşılmaktadır. Bu araştırmanın temel problemi yakın geçmişte meydana gelen ve akademik araştırmalara yeterince konu olmayan 24 Ocak 2020 Elazığ depreminin sosyal ve ekonomik etkilerini, toplumsal cinsiyet perspektifi ile ele alıp var olan farklılıkları, depremzede kadın ve erkeklerin deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrasında yaşadığı güçlükleri, kamu kurum ve kuruluşlarından beklentilerini, aldıkları ya da almakta oldukları hizmetleri değerlendirmelerini kendi bakış açılarından ortaya koymaktır.

1.2 Amaç

Bu çalışmanın amacı; 24 Ocak 2020 tarihinde gerçekleşen Elazığ depremi özelinde depremzedelerin deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrasındaki yaşamsal deneyimlerini anlamanın yanı sıra depremzedelerin sosyal yapı içerisinde kendilerine yüklenen toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak deprem sürecinde karşılaştıkları güçlükleri incelemek oluşturmaktadır.

Araştırmanın alt amaçları ise;

1) Depremzedelerin sosyal yardım ve hizmetlere erişiminde toplumsal cinsiyet rollerine göre farklılıklar olup olmadığı,

2) Deprem sonrasında depremzedelerin geçici ve kalıcı konutlardaki koşullarının ne olduğu, depremzedelerin bu konudaki değerlendirmeleri ve beklentilerinin ne olduğu, geçici ve kalıcı konutlarda toplumsal cinsiyet rollerine göre özel ihtiyaçlarının bulunup bulunmadığı ve bu ihtiyaçlara erişimlerini nasıl sağladıkları, bu ihtiyaçlara erişimde toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan güçlüklerin bulunup bulunmadığı,

3) Depremden sonraki süreçte depremzedelere sağlanan maddi ve manevi (sosyal, psikolojik ve ekonomik) desteklerin neler olduğu, depremzedelerin bu konudaki değerlendirmeleri ve beklentilerinin ne olduğu ve özel ihtiyaçlarının bulunup bulunmadığı, bu ihtiyaçlara erişimde toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan güçlüklerin bulunup bulunmadığı,

4)Deprem sonrasında aile içi ilişkilerinin ne yönde değiştiği, toplumsal cinsiyet rollerinde değişiklik olup olmadığı,

5) Depremden sonra afet riskine karşı önlem alınıp alınmadığını araştırmak da çalışmanın alt amaçlarını oluşturmaktadır.

1.3 Önem

Sonuçları ve etkileri itibariyle toplumun tüm kesimini farklı şekilde etkileyen bir afet türü olarak deprem fiziksel olay gibi algılansa da aynı zamanda toplumsal bir olaydır. Deprem sonrasında can ve mal kaybı meydana gelebilmekte, depremzedelerin günlük yaşam pratikleri ve rutinleri kesintiye uğrayabilmektedir. Son zamanlarda pandeminin etkisini konu alan afet sosyolojisi çalışmalarının yükselişte olduğu, pandeminin gölgesinde kalan 24 Ocak 2020 Elazığ Depreminin ise çok fazla araştırmaya konu olmadığı anlaşılmaktadır. Bu araştırmayı yapmanın temel etkenlerinden biri yakın

geçmişte meydana gelen ve akademik araştırmalara yeterince konu olmayan 24 Ocak 2020 Elazığ Depreminin sosyal ve ekonomik etkilerini, toplumsal cinsiyet perspektifi ile alıp var olan farklılıkları, depremzede kadın ve erkeklerin deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrasında yaşadığı güçlükleri, kamu kurum ve kuruluşlarından beklentilerini, aldıkları ya da almakta oldukları hizmetleri değerlendirmelerini kendi bakış açılarından ortaya koymaktır. Bu çalışma 24 Ocak 2020 Elazığ Depremi depremzedeleriyle depremin sosyal etkileri üzerinde durulacak olması sebebiyle önem arz etmektedir.

Aktaş (2013, s.54)'agöre sosyal hayatta var olan ilişkileri anlamlandırmak amacıyla kadın ve erkek arasındaki iktidar söylemlerine bakmanın yetersiz olduğu, özel alan ve kamusal alandaki toplumsal alanın farklı, kültürel, ekonomik, siyasal, hukuki boyutlarıyla nasıl oluşturulduğunu araştırmak önem arz etmektedir. Bu kapsamda yapılan çalışma; deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrasındaki süreçleri toplumsal cinsiyet perspektifi ile ele alacağından önem arz etmektedir. Yapılan literatür araştırmasında; afet sosyolojisi alanında özellikle de toplumsal cinsiyet perspektifinden yapılan çalışmaların sayıca fazla olmadığı görüldüğünden çalışmanın afet sosyolojisi alanında literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Depremden sonra değişen toplumsal dinamikleri inceleyen çalışmaların daha çok sanayi kentlerinde yapıldığı, tarım toplumu özelliği gösteren kentlerde benzer çalışmalara nadiren rastlanıldığı yapılan literatür araştırmasında görülmüştür. Bu çalışma tarım toplumu özelliği gösteren Elazığ kentinden yapılmış olması nedeniyle daha önce yapılan çalışmalardan farklı sonuçlar vermiştir.

Yapılan çalışmada hem erkek hem de kadınlarla görüşülmesi bireylere yüklenen toplumsal cinsiyet rollerindeki farklılıkları ve buna dayalı eşitsiz ilişkileri ortaya koyması açısından öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Depremzedelerin yaşadığı deneyimleri, güçlükleri, beklentileri ve değerlendirmelerini kendi ifadeleri ile dinlemek, toplumsal gerçekliği yakından hissetmek açısından ayrıca bir öneme sahiptir. Dolayısıyla bu tez çalışmasının diğer bir önemi bir bakıma depremzedelerin bireysel deneyimlerini, duygu ve düşüncelerini ortaya koyacak olmasındadır. Yapılan çalışma sonucunda toplumsal cinsiyete duyarlı afet politikaları geliştirilmesine katkı sunacağı düşünüldüğünden bu çalışma ayrı bir öneme sahiptir.

1.4 Varsayımlar

Bu çalışmanın ilk varsayımı; afetlerden kadın ve erkeklerin farklı biçimlerde etkilendikleri, toplumsal cinsiyet rollerinin bu etkilenme biçimlerinde belirleyici olduğudur. Yapılan çalışmada niteliksel yöntem kullanılmasında; deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrasında var olan sosyolojik bağlamı anlama ve yorumlama açısından farklı bir bakış açısı sunacağı başka bir varsayımdır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu verileri araştırmanın amacına uygun şekilde toplamak için önemli bir araç konumundadır.

Kadınların deprem sonrası hizmetlere ve erişiminde toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı olarak güçlüklerle karşılaştıkları başka bir varsayımdır. Erkeklerin deprem sonrasında arama-kurtarma faaliyetlerinde kadınlara oranla daha fazla yer aldığı, kadınların ise psikososyal destek hizmetinden faydalanma taleplerinin erkeklere oranla daha fazla olduğu çalışmanın başka bir varsayımıdır. Ataerkil toplumda cinsiyetler arası eşitsiz ilişkilere maruz kalan kadınların deprem durumunda eşitsizlik halinin daha da derinleştiği araştırmanın başka bir varsayımıdır.Deprem sonrasında geçici ve kalıcı barınma mekanlarında kadın ve erkeklerin farklı deneyimler yaşadıkları, toplumsal cinsiyet rollerine göre daha çok kadınların özel ihtiyaçlarının olduğu çalışmanın başka bir varsayımıdır.

1.5 Sınırlıklar

Çalışma kapsamında 24 Ocak 2020 tarihinde Elazığ depremini yaşamış kişiler arasından 18-65 yaş aralığında olan 22 kadın ve 11 erkek depremzede ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmelerde cinsiyet dağılımında denge aranmasına karşın erkek katılımcıların çalışma hayatında bulunmasından dolayı erkek katılımcılara ulaşmakta güçlük çekilmiştir. Bu araştırmanın sınırlıklılarından birisini oluşturmaktadır. Yapılan çalışmada niteliksel araştırma yöntemi kullanıldığı için araştırmanın sonuçları genellenemez niteliktedir. Örneklemin genellenemez oluşu araştırmanın sınırlılıklarından birini oluşturmaktadır.

Yapılan araştırmada görüşülen kişilerin görüşme esnasında ses kaydı alınmasından dolayı kendi düşüncelerini kısmen de olsa saklama eğiliminde olabilme durumu

araştırmanın sınırlılıklarından birisini oluşturmaktadır. Ulaşılan katılımcıların eğitim seviyesinin yüksek düzeyde olmamasından dolayı derinlemesine görüşme formundaki bazı soruların yüzeysel olarak cevaplanması durumu söz konusu olmuştur. Bu da araştırmanın sınırlılıklarından biridir.Araştırmanın farklı bir sınırlılığı ise, araştırma yapılan toplumun cemaat toplumu özelliği göstermesi ve geleneksel yapıda bir toplum olmasından dolayı mahrem konularda çok fazla fikir beyan etmekten kaçınmalarıdır. Yapılan araştırmada aile bireyleri ve/veya yakınlarını kaybeden depremzedelerin çoğunun yaşadıkları travmayı atlatmakta güçlük çektiği görülmüştür. Bu depremzedelerle derinlemesine görüşme yapmakta çekimser kalınmıştır. Bu durum araştırmanın farklı bir sınırlılığını oluşturmaktadır.

1.6 Tanımlar

Afet: AFAD'ın tanımına göre afet; toplumun belli kesimleri veya tamamı için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar ortaya çıkaran, normal yaşamı ve insan etkinliklerini durduran veya aksatan, etkisi altında kalan toplumun üstesinden gelme yeteneğinin yetersiz olduğu doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olaydır (AFAD, 2014, s.23).

Afet ve Acil Durum Yönetimi: AFAD'ın tanımına göre afet ve acil durum yönetimi; afetlerin önüne geçilmesi ve afet sonrası oluşan zararların azaltılması gibi amaçlarla yaşanan bir afet olayının öncesi, sırası ve sonrasında yürütülmesi gerekli olan çalışmaların planlanması ve koordine edilmesi, desteklenmesi ve uygulanabilmesi gibi birçok süreçte devletin tüm kaynaklarının bu ortak amaçlar kapsamında yönetilmesi olarak tanımlanmaktadır (AFAD, 2014, s.25-26).

Afet Sosyolojisi: "Afet sosyolojisi; afetlere neden olan unsurlara, afetleri önlemeye ve afet sonrasında yapılacak çalışmalara yönelik sosyal inceleme ve araştırmaların yapıldığı bir sosyal bilim alanı olarak tanımlanabilir." (Demir, 2010, s.174).

Afetzede: "Afete uğramış, afetten etkilenmiş kişi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca gerçekleşmiş ya da gerçekleşmesi ihtimali olan afet ve acil durumlardan dolayı fiziksel, sosyal ve ekonomik açıdan zarara uğrayan ya da zarara uğraması muhtemel kişi ." (7269 Sayılı Kanun; AFAD, 2014, s.36).

Deprem: “Tektonik kuvvetlerin veya volkan faaliyetlerinin etkisiyle yer kabuğunun kırılması sonucunda meydana gelen enerjinin sismik dalgalar hâlinde genişleyerek geçtikleri yerleri ve yeryüzünü kuvvetli şekilde sarsması olayıdır.” (AFAD, 2014, s.58).

Geçici Konut: “Konutu afet ve acil durum nedeniyle kullanılamaz durumda olan veya konutun kullanılmasının riskli olması nedeniyle ortada kalan afetzedeler ve tahliyeye ihtiyaç duyanların yaşadıkları ya da farklı yerlerde bireysel veya toplu hâlde geçici olarak barınmalarının sağlanması amacıyla oluşturulan geçici barınma mekânlarıdır.” (AFAD, 2014, s.76).

Kalıcı Konut: “Afet nedeniyle konutları yıkılan ya da konutları ağır hasar alan afetzedelerden hak sahipliği edinenler için devlet ya da özel kuruluşlar tarafından yaptırılan sürekli barınma konutudur” (AFAD, 2014, s.96).

2. LİTERATÜR

2.1 Afet ile İlgili Kavramlar

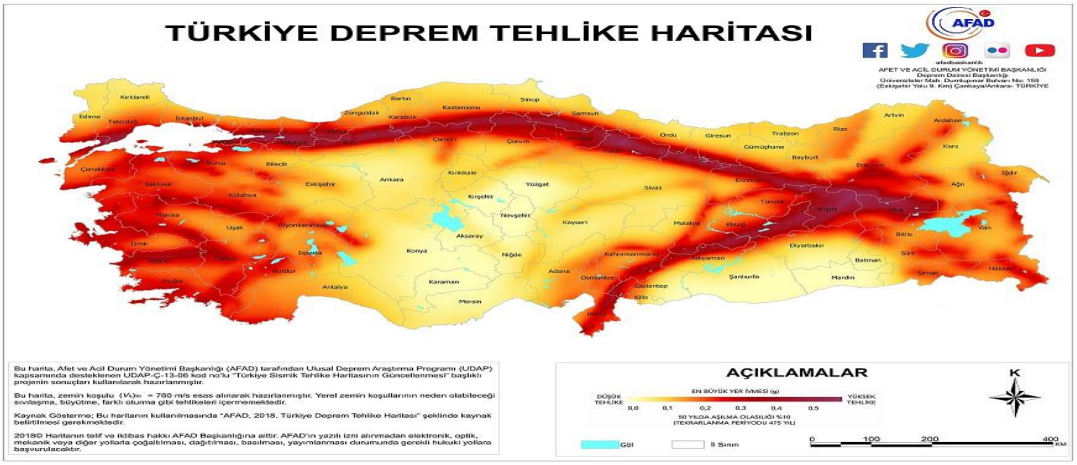
AFAD'ın tanımına göre afet; toplumun belli kesimleri veya tamamı için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar ortaya çıkaran, normal yaşamı ve insan etkinliklerini durduran veya aksatan, etkisi altında kalan toplumun üstesinden gelme yeteneğinin yetersiz olduğu doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olaydır (AFAD, 2014, s.23). Afetler özellikle son zamanlarda sosyal bağlam içerisine oturtularak tanımlanmaktadır. Birleşmiş Milletler, afetin etkisi altında kalan bireyler topluluğunun sadece öz kaynaklarını kullanarak baş etme becerisini aşan, insani, maddi veya çevresel kayıplara neden olan toplumun fonksiyonunu ciddi olarak kesintiye uğratan durum olarak bahsetmektedir (UN, 1992'denakt. Yalçın 2020, s.19). Can'a (2020, s.20)göre ise afet, bireylerin yaşadığı bölgelerde aniden ya da zamanla meydana gelen, gerek olağan hareketiyle gerekse de bireyin doğrudan ya da dolaylı etkisiyle oluşan; fiziksel, ekonomik, sosyal ve psikolojik gibi birçok açıdan ağır hasarlara ve kayıplara yol açan ve etkileri açısından mühim toplumsal sonuçlar ortaya çıkaran sosyal olgudur.

Afetle ilgili çeşitli kavramlar bulunmaktadır. Bu kavramlardan birisi olan risk kavramı, afetin somut olarak meydana gelmesinden önce, afetin gerçekleşebilme ihtimalinin öngörülmesini ifade etmektedir.Afetin gerçekleşmesi ile birlikte ortaya çıkan karmaşanın, karışıklığın, kesintinin ya da anormalliğin varlığını ise kriz kavramı ifade etmektedir. Kriz yönetilmesi gereken bir sürecin parçasıdır. O halde afet, risk ve kriz kavramlarını da içine alan bütünsel bir süreçtir (Can, 2020, s.20).

Türkiye'de afet kavramı genel olarak depremle ilişkilendirilmektedir. Ülkemizde afet yönetimiyle alakalı kurumsal faaliyetler 2009 yılında hız kazanarak 5902 kanunu ile AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) kurulmuştur. AFAD'a göre tanımlanan 31 adet afet bulunmaktadır. AFAD'ın tanımladığı 31 çeşit afetten 28 tanesi hava ve doğa olaylarıyla alakalı afetlerdir. Türkiye'de en çok rastlanılan doğal afetler; orman yangınları, sel, taşkın, dolu, don,şiddetli rüzgâr, şiddetli yağış, fırtına, kar fırtınaları ve yıldırım kuraklık gibi meteorolojik kaynaklı afetlerdir. Afetler; doğal ve insan kaynaklı afetler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Doğal afetler; kuraklık, kıtlık, şiddetli soğuklar gibi yavaş gelişen doğal afetler ve deprem, heyelan, sel, çığ, hortum,

fırtına, yangınlar ve volkan patlamaları gibi ani gelişen doğal afetler olarak oluş şekli açısından ikiye ayrılmaktadır.Doğal afetler, ayrıca; jeolojik, biyolojik, klimatik, teknolojik ve sosyal afetler olarak bilimsel açıdan kategorize edilmektedir. İnsan kaynaklı afetler ise; biyolojik, nükleer ve kimyasal kazalar, endüstriyel kazalar, taşımacılık kazaları, fazla kalabalıktan dolayı oluşan kazalar, göçmenler vb. olarak sıralanmaktadır (AFAD, 2021).

2.2 Bir Afet Türü Olarak Deprem ve 24 Ocak Elazığ Depremi

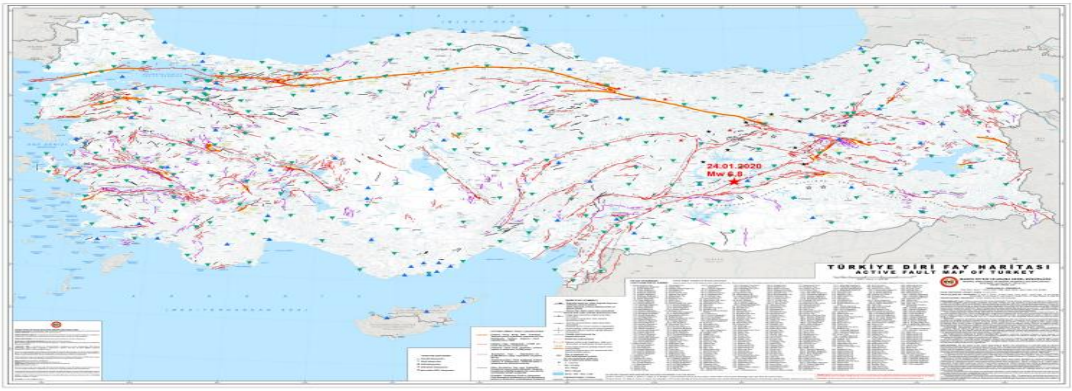

Şekil 1: Türkiye Deprem Tehlikesi Haritası(AFAD, 2022).

AFAD, depremi"Tektonik kuvvetlerin veya volkan faaliyetlerinin etkisiyle yer kabuğunun kırılması sonucunda meydana gelen enerjinin sismik dalgalar hâlinde genişleyerek geçtikleri yerleri ve yeryüzünü kuvvetli şekilde sarsması olayı" olarak tanımlamaktadır (AFAD, 2014, s.58). Deprem tehlikesi ve deprem riski depremle yakından ilişkili kavramlardır. Deprem tehlikesi,hasar ve can kaybı oluşturabilecek çapta bir depremden kaynaklanan yer hareketinin belirli bir yer ve zaman aralığında meydana gelme ihtimali iken deprem riski, deprem tehlikesinin oluşması durumunda çeşitli kayıpların (fiziksel, ekonomik ve sosyal) meydana gelme ihtimalidir (AFAD, 2014, s.61). Türkiye dünyanın en aktif deprem kuşaklarından Akdeniz, Alp, Himalaya deprem kuşağında yer almaktadır.Türkiye, deprem tehlikesinin yüksek olduğu bölgede yer almaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye; Doğu Anadolu Fay Hattı, Kuzey Anadolu Fay Hattı ve içinde birçok fayı bulunduran Batı Anadolu Fay Hattı olmak üzere toplamda 3 fay hattının üstünde yer almaktadır. Türkiye tarihi boyunca da 1939 Erzincan

depremi,1976 Çaldıran depremi, 1999 Düzce ve 1999 Gölcük depremleri, 2003 Bingöl depremi, 2011 Van depremi, 2020 Elazığ depremi ve 2020 İzmir depremi gibi şiddeti yüksek depremlere tanıklık etmiştir.

Araştırmaya konu olan 24 Ocak 2020 Elazığ depreminin bulguları ele almadan önce Elazığ ilinin kısaca tanıtılması yararlı olacağı düşünülmektedir. Elazığ ili, Harput şehrinin, yerleşime elverişli olmayan yapısı ve doğa koşullarının zorluğu sebebiyle, Reşid Mehmet Paşa tarafından 1834 yılında günümüzde bulunan yerinde kurulmuştur. Elazığ ili, Doğu Anadolu Bölgesinin Yukarı Fırat Havzası Bölümünde bulunan deniz seviyesine göre yüksekliği 1067 metre olan, toplamda 11 ilçeden oluşan ilimizdir. Şehrin doğusunda; Karakoçan, Palu, Kovancılar, Arıcak, şehrin batısında Baskil, şehrin güneyinde; Sivrice Maden, Alacakaya, şehrin kuzeyinde ise Ağın ve Keban ilçeleri yer alan ilimizdir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022; Elazığ Belediyesi 2022). 31 Ocak 2021 sayımına göre Elazığ ilinin nüfusu 588.088 iken, bu sayının 291.380'inin erkek nüfus oluştururken, 296.708'inin ise kadın nüfus oluşturmaktadır (TÜİK 2021). Elazığ ilinin geçim kaynakları arasında tarımın önemli bir yeri bulunmaktadır. Her ne kadar sanayi ile hizmet sektörlerinde gelişme sağlansa da tarım sektörü, Elazığ ilinin ana sektörü olma niteliğini korumaktadır (Elazığ Belediyesi, 2022).

Şekil 2:24 Ocak 2020 Sivrice, Elazığ Depremi'nin Türkiye Diri Fay Haritası'ndaki yeri (Kürçer ve diğ., 2020, s.2).

24 Ocak 2020 tarihinde 20:55 sularında Elazığ ilinin Sivrice ilçesinde 20.4 saniye süren deprem, 6.8 büyüklüğü ile 8.06 km derinliğinde gerçekleşmiştir. Meydana gelen deprem;Malatya, Bingöl, Diyarbakır, Adıyaman, Batman, Siirt, Gaziantep, Mardin, Hatay, Tunceli, Adana, Çorum, Osmaniye, Samsun, Sivas, Tokat, Şanlıurfa, Şırnak ve

Kahramanmaraş gibi birçok şehrimizde hissedilmiştir. Sarsıntılar, Lübnan, Irak, Suriye ve İsrail'de de hissedilmiştir (AFAD, 2021).

Tablo 1: Yerleşim yerlerine göre ölüm ve yaralanma sayısı

İl	**İlçe**	**Ölüm**	**Yaralanma**
Elazığ	**Merkez**	29 ölü	655+ yaralı
	Sivrice	4 ölü	
	Maden	4 ölü	
Malatya	**Doğanyol**	4 ölü	226+ yaralı
	Pütürge	Yok	
	Kale	Yok	

Resmi açıklamalarda; Elazığ ilinde 37 kişi, Malatya ilinde 4 kişi olmak üzere toplamda 41 kişi hayatını kaybetmiş, 1466 kişi yaralanmıştır. Elazığ'da 50 adet bina yıkılmış, 308 adet bina ağır hasar almış, 150 adet bina orta hasarlı şekilde kayıtlara geçmiştir. Malatya'da ise 155 adet bina yıkılmış, 1278 adet bina ağır hasar almıştır (AFAD, 2021).

2.3 Afetin Sosyolojik Boyutu

Afet sosyolojisi; afetlere neden olan unsurlara, afetleri önlemeye ve afet sonrasında yapılacak çalışmalara yönelik sosyal inceleme ve araştırmaların yapıldığı bir sosyal bilim alanı olarak tanımlanabilir (Demir, 2010, s.173). Afet sosyolojisi ile afetin sosyal nedenleri ve etkileri üzerinde durulmakta, afet olaylarına nelerin neden olduğu, afet meydana geldikten sonra toplumun nasıl davrandığı, afetlerin nasıl sosyal dayanışma veya sosyal çatışma üretebileceği, afetler ile ortaya çıkan eşitsizlikler ve diğer sosyal olgular incelenmektedir (Demir, 2010, s.173).

Tarihte meydana gelmiş pek çok doğal afetin insan ve doğa arasında yaşanan çatışmalardan kaynaklandığı söylenebilir. Doğanın yapısına müdahale edildikçe doğa da insan yaşamına kast etmekte, mevcut ekonomik ve sosyal yapıyı bozmakta, sonradan telafisi mümkün olmayan sonuçlara yol açmakta ve beklenmedik bir anda meydana

geldiği için de yaşamı alt üst etmektedir. İnsanlar, arkasında bazen on binlerce ölü ve yaralı, bazen de tonlarca enkaz bırakan, yaşamın rutin alışkanlıklarını bozarak geçici şoklara neden olan korku, suçluluk, öfke, utanç, umutsuzluk ve çaresizlik gibi duyguları uyandıran doğal afetlere her zaman maruz kalmaktadır. Bu doğal afetlerin bir kısmı, insan etkinliklerinden ve insanın doğa üzerinde kurmak istediği egemenlik ilişkisinden, diğer bir kısmı da doğanın kendi işleyişinden kaynaklanmaktadır (Demir, 2010, s.177). Afetler sonucunda can ve mal kaybı gibi birçok kayıp meydana gelmektedir. Bu kayıplar her ne kadar ilk bakışta fiziksel olaylar gibi görünse de sonuçları ve etkileri itibariyle aynı zamanda toplumsal olaylardır (Can, 2020, s.27). Toplumlar hızla değişmelerine ve sürekli yeniden oluşturulmalarına rağmen belirli bir yapı ve düzene sahiptir. Bu yüzden düzen, değişme ve çatışma sosyoloji biliminin temel kavramları olarak belirtilebilir. Doğal afetler toplumda bulunan yerleşik düzeni sarstığından sosyolojik anlamda önem kazanmaktadır. Keza afetler sonucunda insanların alışageldikleri düzenli hayatları alt üst olmaktadır (Kasapoğlu ve Ecevit, 2001, s.9).

Bir sosyolog herhangi bir afetle ilgili konuştuğunda, kaçınılmaz şekilde afetin sosyal nedenleri ve etkileri üzerinde duracaktır. Sosyologlar; afetlerin, toplulukları ve bunların meydana getirdiği toplumları tanımlayan anahtar değerleri ve yapıları ortaya çıkarabileceğini savunmaktadır. Bu doğrultuda hem istikrarı hem de değişimi teşvik eden sosyal faktörler belgelenebilecek ve böylece hem temel davranış modelleri ve hem de bunları kısıtlayan sosyal faktörler, afetlere yönelik yapılan çalışmalar ile aydınlatılabilecektir (Demir, 2010, s.174).

Toplumları derinden etkileyen afetlerin sosyolojik yönden incelenmesi, ortaya çıkan sosyolojik bağlamların analizi açısından önemlidir. Afet sosyolojisi ise bu bağlamları birtakım ilişkiler çerçevesinde ele almaktadır. Afet sosyolojisinin ele aldığı konular arasında; doğa-insan mücadelesinin afetlere etkisi, afet ve ekolojik sistem etkileşimi, afet süreçlerinde gözlemlenen psiko-sosyal durumlar, afetlerin din, ekonomi ve siyaset gibi sosyal kurumlara etkisi, afet süreçlerinde medya, sivil toplum ve resmi yardım kuruluşlarının rolleri, siyasal yönetimlerin afet yönetimi, krize müdahale ve sosyal politika stratejileri ve afetlerde dezavantajlı grupların yaşadığı problemler sayılabilir (Can, 2020, s.18).

2.4 Afet Sosyolojisi Alanında Yapılan Çalışmalar

Dünyada afet sosyolojisi alanında yapılan çalışmaların ilk örneği, 1920'lerde Prince isimli sosyoloğun HalifaxLimanı'nda 1917 yılında çarpışan mühimmat dolu iki geminin havaya uçmasının sosyolojik etkilerini incelediği çalışmadır. Columbia üniversitesinde bir doktora tezi olan bu çalışma, "Felaket ve sosyal değişim, Halifax Felaketinin Sosyolojik Araştırması" ismiyle yayımlanmıştır (Küçükcan ve Köse, 2000, s.21). I. Dünya Savaşı'nın devam ettiği bir dönemde yapılan bu çalışmada Prince, patlama sırasındaki ve sonrasındaki insan davranışlarını ve toplumsal tepkileri araştırmıştır (Can, 2020, s. 21).Carr isimli araştırmacı 1932 yılında Amerikan Sosyoloji dergisinde "DisastersAndTheSequencePatternConcept Of SocialChange" isimli makale yayımlayarak afetlerden sonra toplumsal değişimi ele almaktadır. 1934 yılında Prasad isimli araştırmacı, Hindistan'da meydana gelen deprem sonrası fısıltı haberlerini incelemiştir. 1937 yılında Kutak isimli araştırmacı Louisvelle'deki kasırganın etkilerini incelemiştir. 1939 yılında ise Kentucky ve Mira İspanya iç savaşı sırasında sivillere karşı yapılan bombalamaların etkisini psikiyatrik açıdan incelemişlerdir (Küçükcan ve Köse, 2000, s.21).

Afet sosyolojisi açısından diğer önemli çalışmayı Pitirim A. Sorokin kaleme almış olduğu 1942 yılında basılan "Afette İnsan ve Toplum: Savaş, Devrim, Kıtlık ve Salgının İnsan Zihni, Davranışı, Sosyal Organizasyonu ve Kültürel Hayati üzerindeki etkileri" başlıklı çalışmadır. Bu çalışmada Sorokin, II. Dünya Savaşı'nın devam ettiği bir dönemde yazarak savaşla birlikte güçlü toplumsal etkilere sahip olan devrim, kıtlık ve salgın gibi felaketleri afet kapsamına alarak dikkat çekmiştir (Can, 2020, s 22). Yapılan çalışmada afetler karşısında insanların duygusal, zihinsel ve davranışsal olarak ne şekilde etkilendiklerini ve nasıl dönüştüklerini; alışkanlıkların, inançların, düşüncelerin, fantezilerin kısacası kültürel yaşamın olağanüstü farklılaşmasını, ayrıca sosyal hareketlilik, göç, toplumsal kurumlar ve sosyal organizasyonları yeniden şekillenişlerini ele almaktadır (Sorokin, 1942'den aktaran Can, 2020, s 22).

Afetlerle ilgili yapılan araştırmalar 1950'li yıllarda hızlanarak 1963 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Ohio eyaletinde Sosyolog Quarantelli öncülüğünde Afet Araştırmaları Merkezi kurulmuştur. Bu merkezin kurulmasıyla afet araştırmaları ile ilgili çalışmalar kurumsal özellik kazanmıştır (Yalçın 2020, s.19). Afet Araştırmaları

Merkezi'nin kurucuları, afet çalışmalarına önemli katkılar da yapan E.L. Quarantelli, RusselDynes ve J. EugeneHaes'tir. Bu araştırmacılar afetlerin incelenmesinde odak noktasını "afetlerin sosyo-psikolojik" yönüne değil de "örgütse yönünün işleyişi ve etkileri" yönüne çekmişlerdir. 1980'li ve 1990'lı yıllarda Avrupa'da yapılan afet sosyolojisi çalışmaları, afet araştırmalarına yeni boyutlar kazandırarak afet süreçlerinin etnik yapı, ırk, yaş, sınıf ve cinsiyet gibi toplumsal ve kültürel farklılıklara etkisi, acil durum yönetimi ve afet politikaları organizasyonlarının yapısı gibi konular afet sosyolojisi çalışmalarının kapsamını genişletmiştir (Ballona, 2017, s.26-28'den akt. Can, 2020, s.23-24).

Türkiye'de Afet sosyolojisi çalışmaları 1999 Marmara Depremi sonrasında yoğunlaşmaktadır. Yapılan çalışmalarda genel olarak gerçekleşen deprem sonrasında meydana gelen travmanın psikolojik yönü ve devlet ile sivil toplum örgütlerinin müdahale kabiliyetleri üzerine eleştiriler yer almaktadır. 1999 Marmara Depremi sonucunda yaşanan can ve mal kayıpları deprem-toplum ilişkiselliği bağlamında sosyolojik araştırmalara daha çok konu edinmiştir. Yapılan sosyolojik araştırmalarda depreme hazırlık açısından çok disiplinli çalışmaların yapılması gerektiği noktasında görüşler belirtilmiş aynı zamanda afetlerle ilgili toplumsal açıdan farkındalık oluşturmanın gerekliliği ile afetlere hazırlık aşamalarının hızlandırılması gibi konular, yapılan çalışmalarda işlenmeye başlanmıştır (Gökalp Yılmaz, 2021, s.200).

Sosyoloji ve diğer disiplinler açısından ele alındığında, Türkiye'deki afet sosyolojisi literatürü iki büyük afetten sonra gelişmeye başlamıştır. Bu afetlerin ilki 1999 yılında Marmara depremleri ile Aralık 2019'dan itibaren tüm dünyayı tehdit eden Covid-19 salgınıdır. Toplumsal olarak birçok zarara uğratan bu afetler, müdahaledeki yetersizliklerle gündeme gelmekle birlikte çarpık kentleşme, denetimsizlik, ekonomik kriz, afet yönetimindeki başarısızlıklar ve yaşanılan travmalar gibi bir dizi meseleyi de gündeme getirmiştir. Dolayısıyla afetlere ilişkin çalışmaların 1999 yılından sonra artış göstermesi, bu depremlerin aynı zamanda "toplumsal bir olay" olması gerçeğiyle de ilgilidir. Ancak bu çalışmaların ülkemizde yeterli düzeyde yapılmadığı aşikârdır (Can, 2020, s. 24-s.25).

1999 Marmara Depremi'nden önce Türkiye'de çok fazla araştırmaya rastlanmamaktadır. Kasapoğlu ve Ecevit'e göre Akşit, Türkiye'de afetler konusunu

sosyal bir problem olarak çalışan ilk sosyologlardandır. 1999 Marmara Depremi öncesinde Karancı ve Akşit'in (2001 s.12) birlikte yaptığı çalışmalar, Türkiye'de depremler konusundaki sosyal bilim literatürüne önemli katkılar sağlamıştır. 1995 Dinar depreminden sonra psikolojik sıkıntı, bu sıkıntılarla baş etme becerileri ile sosyal destekteki cinsiyet farklılıkları incelenmiş, kadın ve erkeklerin psikolojik sıkıntı düzeyleriyle ilgili değişkenler de incelenmiştir. Dinar'da yaşayan 315 yetişkine uygulanan ve daha çok depremden sonraki yaşam olaylarına odaklanan anketten elde edilen verilerde; kadınların erkeklere göre daha çok sıkıntı yaşadıkları aynı zamanda ereklere göre depremden bu yana daha fazla olumsuz yaşam deneyimi yaşadıkları bulgusu elde edilmiştir. Yapılan araştırmada erkekler için problem çözme gibi iyimser yaklaşım en çok kullanılan baş etme becerisi iken, kadınlar için kaderci yaklaşım en çok kullanılan beceri olarak öne çıkmaktadır (Amerikan Psikoloji Derneği, Erişim 2022).

1999 yılında gerçekleşen Marmara depreminden hemen sonra afet sosyolojisi alanında çalışmalar hızlanmış araştırmacılar tarafından bu alanda birçok çalışma yapılmıştır. Bu bakımdan 1999 yılında Bozkurt'un depremle ilgili katıldığı "Bursa'da Deprem Olursa" panelinde izleyicilere yönelik yaptığı 260 kişinin katıldığı ankete dayalı çalışması afet sosyolojisi literatürü açısından önemli örneklerdendir. Bozkurt bu çalışmasında; Marmara depreminin Weberyan sosyolojinin rasyonelleşme, bürokratik örgütlenme gibi kavramları ile modernitenin de anahtar kavramları açısından depremin sosyolojik boyutunu tartışmaktadır (Bozkurt, 1999, s.11).

Aynı şekilde 1999 Marmara Depremi'nden sonra Köse ve Küçükcan tarafından yapılan "Deprem ve Din" adlı araştırma afet sosyolojisi literatürüne katkı sağlamıştır. Bu çalışmada Köse ve Küçükcan, entografik bir yöntem benimseyerek gözlem, katılımlı gözlem, yüz yüze kişisel veya grup halinde mülakat metotlarını kullanmışlardır. Yapılan bu çalışmada araştırmacılar; deprem-din ilişkisini sosyolojik bakış açısıyla sorgulayarak, insanların doğal afetleri nasıl algıladıklarını, ne çeşit bir kabul görme ve baş etme becerisi geliştirdiklerini inceleyerek dini inanç ile geliştirdikleri tutumlarının bu konulardaki etkisini tartışmaktadırlar (Küçükcan ve Köse, 2000, s.11). Köse ve Küçükcan, yaptıkları çalışma sonucunda dinin hem afetin anlamlandırılmasında hem de kayıp ve acılarla baş etme sürecinde olumlu anlamda katkılarda bulunduğunu tespit etmişlerdir (Küçükcan ve Köse, 2000, s.156).

1999 Marmara Depremi'ni konu alan farklı bir sosyolojik çalışma, Kasapoğlu ve Ecevit'in yapmış oldukları "Depremin Sosyolojik Araştırması" isimli çalışmadır. 17 Ağustos Marmara depreminin bir yıl sonrasında Sosyoloji Derneği desteği ile gerçekleştirilen çalışmada 500 kişi ile nicel ve nitel yöntemler kullanılarak verilere ulaşılmıştır. Yapılan bu çalışmanın amacı, deprem hasarlarını azaltmak ve toplumu depreme hazırlamaktır (Kasapoğlu ve Ecevit, 2001, s. 2-s.17). Bu amaç çerçevesinde elde edilen bulgularda öne çıkan bulgu olarak depremzedelerin eğitim düzeyi yükseldikçe yabancılaşmasının, endişelerinin ve gelenekselliklerinin azaldığı bulgusudur. Çalışmanın farklı bir bulgusu ise afetlere rasyonel anlamda yaklaşmanın toplumun eğitim oranının artışıyla doğru orantılı olduğudur. Kasapoğlu ve Ecevit eğitimin önemini anlatarak eğitimin depremle mücadele etmede bir etken olduğunu ifade etmektedirler (2001, s.91). Depremle mücadele etmenin kültürel bir süreci içerdiğini ifade eden araştırmacılar, afetlerde zararları azaltmak için "tespit"(kısa vadede hemen yapılması gereken aşama olup, alınacak önlemler için bilme gereksinmesini karşılayacak; felaket tespit edilecektir.), "telafi" (Kısa-orta-uzun vadede, toplumu güçlü kılmak ve toplumda bozulan düzeni yeniden oluşturmaktır.) ve "hazırlık" (Başta deprem olmak üzere, her koşulda depremlere hazırlıklı olmaktır.) aşamalarından meydana gelen bir dizi çalışma tavsiyelerinde bulunmaktadırlar (Kasapoğlu ve Ecevit 2001, s.96-s.97).

Ülkemizde depremle alakalı yapılmış farklı bir sosyolojik araştırma Marmara Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü tarafından 2006 yılında Düzce'de gerçekleştirilen "Depremden 5 Yıl Sonra Düzce İlinde Değişen Toplumsal, Ekonomik ve Kişisel Yaşam" isimli çalışmadır. Çalışmanın genel amacı afet yaşayan toplulukların geçirdikleri değişimi ve değişimle ortaya çıkan sorunları incelemek iken afetzedelerin yaşadığı psiko-sosyal etkileri, kişisel hayatlarında ve rollerinde meydana gelen değişimler, ekonomik hayatlarındaki değişim ve beraberinde gelen sorunlar ile sivil toplum kuruluşlarının afet bölgesindeki gelişimi ve işlevinin neler olduğu araştırmanın alt amaçlarındandır (Kümbetoğlu, 2006, s.9-10). Araştırmada nitel ve nicel metotlar kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; depremzedeler için yapılan kalıcı konutların, şehrin merkezine olan uzaklığı söz konusu olduğu, kalıcı konutlarda yaşamaya başlayan depremzedelerin daha önce yaşadıkları mahallelerinden uzak bir şekilde yaşamaya başladıkları ve yeni yaşam alanlarında kendilerinden farklı sosyal ve

kültürel özellikteki tanımadıkları insanlarla komşu oldukları, depremzedelerin kendilerine sağlanan bu yapılarda yaşama zorunlulukları ve kiracılara yapılan konutlarda pay verilmemesi gibi sorunlar afet konutları açısından ortaya çıkan önemli sosyal sorunlar olarak bulunmuştur. Bunun yanı sıra kadınların çalışma yaşamında ve Sivil Toplum Kuruluşları'ında erkeklere göre daha fazla rol üstlenmesi, erkeklerin yaşanan afetten sonra işlerini kaybetmesi, iş kaybı sonucunda oluşan gerilimle şiddet ve boşanma oranlarının artması, toplumsal cinsiyet rollerinde önemli değişimlerin yaşanması gibi bulgular yaşanan deprem sonrasında ortaya çıkan toplumsal sonuçlar şeklinde tespit edilmektedir (Kümbetoğlu, 2006, s.58, s.69-73, s.106-107).

1999 Marmara depreminden sonra ülkemizde deprem, zarar azaltma, afetlere hazırlıklı olma gibi konulara ilgi doğmuştur. Bu kapsamda çalışma yürütmek amacıyla kurulan Boğaziçi Üniversitesi Afet Yönetim Merkezi(CENDIM), deprem olgusunu sismolojiden halkın hazırlıklı olmasına kadar her yönüyle irdeleyen bir çalışma başlatmıştır. Multidisipliner bir pencereden bakılarak depremler ve afet yönetimi hakkındaki bilgileri bir araya getirip sunmak amacıyla "Türkiye'de Afet Yönetimi İçin Entegre Karar Destek Sistemi" ve "Afet Yönetiminde Yetki ve İletişim Sistemleri; Entegre Bir Model" projeleri üretilmiştir. Bu projelerdeki iki araştırma modülü olan afet yönetiminin örgütsel yönünü inceleyen grupla toplumun doğal afetlere karşı psikolojik tepkisini inceleyen grubun çalışmaları sonucu"Afet ve İnsan" kitabı ortaya çıkmıştır. Bu kitabın amacını; depremzedelerin depremden sonra oluşan psikolojik tepkilerinin, depremle alakalı bilgileri ve değerlendirmelerinin, depreme ilişkin bilgi sunan kaynaklara yönelik güvenlerinin, depreme ilişkin risk algılarının ortaya çıkartılması ile Marmara depreminden sonra edindikleri zarar azaltma davranışlarını portresini çıkartmak oluşturmaktadır (Fişek ve Kabasakal, 2008, s.2). Çalışmada ulaşılan veriler dünyada yapılan araştırmalarla kıyaslanarak Türk kültürünün nitelikleri ile insanlar topluluğunun afetler karşısındaki tutum ve davranışları anlaşılmaya çalışılmıştır. Dünyadaki diğer çalışmalara göre Türk kültürü çoğunlukla karşılıklı bağımlılık içermenin yanı sıra toplulukçu ve kaderci bir yaklaşım sergilemektedir (Fişek ve Kabasakal, 2008, s.227)

1999 Marmara Depremi'nden sonra yapılan çalışmalara farklı ve önemli bir örnek olarak Cogito dergisinin çıkardığı deprem özel sayısı verilebilir. Derginin çıkarttığı bu

kitapta 1999 Marmara depreminden sonra oluşan acı tablo farklı disipline mensup uzmanlar tarafından ele alınmaktadır (Bilik, 2015, s.25).

2011 Van Depreminden sonra da afet sosyolojisi alanında çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Duman tarafından 2011 Van depreminden 3 yıl sonra nicel ve nitel yöntemleri bir arada kullanarak yapılan "Deprem ve Din" adlı çalışma bunlardan birisidir. Bu çalışma, 2011 yılında yaşanan Van Depreminin, Van ilinde yaşayan insanların inanç temellerini, inanca dayalı pratiklerini nasıl etkilediğini ortaya çıkarmak aynı zamanda birey ve din ile din ve toplum arasındaki ilişkileri deprem olgusundan bakarak anlamaya çalışmak amacıyla yapılmıştır (Duman, 2016, s.206). 2011 Van depremini konu alan bir dizi çalışmanın içinde yer aldığı "Sosyal Bilimler Perspektifinden Deprem Fragmanları Van'dan Örnekler" adlı kitabın sunuş bölümünde Parin'in ifade ettiği üzere; bu derleme kitap hem geçmiş Van depremlerinin toplumsal hafızada kalıcı bir kaydını oluşturmak hem de önümüzdeki muhtemel depremlere hazırlıklı toplum oluşturma arayışlarına katkı sunmak amacıyla oluşturulmuştur (Parin, 2020, s.9). Kitapta Van depremlerinde toplumsal, psikolojik dayanıklılık, afet ve yoksullık ilişkisi gibi konuların yanında çeşitli bakış açılarından kent mekân bağlamında ele alınan konular bulunmaktadır.

"Afet Sosyolojisi" isimli kitap 16 öğretim üyesinin kaleme aldığı, Türkiye'de afet-toplum ilişkisini farklı sosyolojik perspektiften ele alan güncel bir kaynaktır. Bu kitapta; Kavramsal ve kuramsal açıdan afet sosyolojisi, Afet çağında toplumu anlamak, Afet türlerinin sosyolojik çözümlenmesi, Afetin bazı sosyal kurumlarla etkileşimi, Afetin insan halleri ve afet politikaları başlıklarıyla ele alan toplamda 6 bölüm bulunmaktadır. Kitap, Covid-19 salgınından sonra afet sosyolojisine duyulan ilgi sonrasında yayıma hazırlanarak 2020 yılı Ekim ayında çıkarılmıştır (Can, 2020, s.5-11).

2.5 Toplumsal Cinsiyet Rolleri

Uluocak ve diğerlerine (2014, s.7) göre; Cinsiyet(sex)'in kadın ve erkek arasındaki biyolojik ve fizyolojik farklılıklara işaret ettiği, toplumsal cinsiyet(gender)'in ise genel anlamda toplumda kadın ya da erkek olmakla ilgili olup erkek ve kadınların kendi arasındaki ilişkileri olduğu kadar kadınların erkeklerle olan ilişkilerinin sosyokültürel açıdan 'kuruluş' biçimlerine ilişkin olduğuna işaret ettiği ifade edilir.Toplumsal

cinsiyet, doğuştan gelen cinsiyetten farklı anlama gelerek kadın ve erkeğe toplum tarafından verilen toplumsal rol ve sorumlulukları ifade etmektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri sosyalizasyon sürecinde öğrenilmektedir. Sosyalizasyon; bireylerin sosyal aktör ve kurumlar aracılığıyla sosyo-kültürel değerleri ve davranış kalıplarını içselleştirdiği bir süreç olarak açıklanabilir. Birey içinde bulunduğu toplumun aktörleriyle ilişki içine girerek belirli normları ve değer yargılarını benimser. Bireyin içinde bulunduğu toplumsal yapı ile bütünleşme sürecini ifade eden sosyalizasyon(toplumsallaşma) neticesinde birey inanç, değer ve davranış kalıplarını benimseyerek yaşadığı sosyal yapının bir üyesi olur. Toplumsal cinsiyet olgusu olarak değerlendirildiğinde sosyalizasyon süreci, bireylerin kendi cinsiyetlerini toplumun o cinsiyete yüklediği anlam doğrultusunda inşa etmeleri ya da inşa etme beklentisi sürecine denk düşmektedir. Bu anlamda toplum, bireylere nasıl davranması gerektiği, hangi işlerde çalışmaları gerektiği, nasıl giyinip nasıl konuşması gerektiği gibi sıralanabilecek davranış normlarını empozeetmektedir. Toplumsal cinsiyetle ilgili davranış biçimleri toplumun beklentilerine göre oluşturularak "erkeklik" ve "kadınlık" tanımı üzerinden ifade edilmektedir. Toplum tarafından oluşturulan davranış biçimleri toplumdan onay alma ve toplum tarafından reddedilme pratikleri açısından bireyler üzerinde baskı kurmaktadır. Bireyler sosyalizasyon sürecinde onay ve reddetme pratikleri üzerinden toplumsal cinsiyete ait belirli davranış biçimlerini gerçekleştirdiklerinde toplumun üyeleri tarafından kabul görecekleri düşüncesi ile hareket etmekte bu davranış biçimlerini gerçekleştirmediklerinde ise toplumun üyeleri tarafından kınanacakları veya cezalandırılacakları düşüncesini edinmektedirler (Uluocak ve diğerleri, 2014, s.27). Bireyler cinsiyetlerinden ötürü birçok toplumsal davranış biçimleri ile beklentilerine maruz bırakılmaktadır. Bireyler sosyalizasyon sürecinde kendilerini kadın veya erkek olarak tanıdıktan sonra bu durumu kabullenerek cinsel kimlik kazanırlar bunun yanında içinde bulunduğu toplumun beklenti ve toplumun belirlediği cinsiyet rollerine uygun tutum ve davranış geliştirmeyi öğrenirler. Sosyalizasyon sürecinde öğrenilen toplumsal cinsiyet rolleri bireyin tüm yaşam dönemlerinde kişisel yaşamını ve insanlar arası ilişkilerini etkilemektedir (Soy, 2017, s.7).

Toplumsal cinsiyet rollerinde etkili olan ataerkillik kavramı; erkek egemen toplumlarda kadınları baskı altında tutan ve güçsüz kılan sosyal ve politik yapılar, kültürel kurumlar ve güçleri ifade etmektedir (Slattery, 2010, s.139). Ataerkil toplumda kız çocukları, yemek pişirme, çocuk bakma gibi, ev işlerine, hemşirelik, sekreterlik, öğretmenlik gibi annelik rolünü sürdürmesine hizmet eden mesleklere yönlendirilirken, erkek çocuklar yöneticilik, otorite yönü ağır basan mesleklere yönlendiriliyorsa, bu toplumsal cinsiyet rollerindeki kalıp yargılarını göstermektedir (Köşgeroğlu,2010 s.12). Ataerkil toplumda kabul gören bu kalıp yargılar toplumun üyelerini oluşturan kadın ve erkek tarafından sorgulanmadan uyulması gereken şeyler gibi algılanır. Köşgeroğlu(2010, s.14)'nagöre toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargılardan bir kaçı; "-Kadınınlar çekici, güzel bakımlı, sevecen, namuslu, yumuşak, kibar ve özverili olmalıdır.-Kadının yeri evidir.-Kadınlar duygusaldır ve anne oldukları için de kutsaldırlar.-Kadınların matematik zekâsıdüşüktür.-Kadınlar, çok nazik ve zayıf olduklarından korunmaları gerekir.-Kadınlar ailenin namusudur.-Erkekler ağlamaz!-Erkeklerin saldırgan davranışlar göstermesi doğasında vardır.-Erkekler para kazanmalı, ailesine bakmalıdır.-Erkek ailenin namusunu korumalıdır."

Ataerkil toplumda kabul gören bu kalıp yargılar toplumun üyelerini oluşturan kadın ve erkek tarafından sorgulanmadan uyulması gereken şeyler gibi algılanır. Kadınları pasif duruma getiren toplumsal cinsiyet rol beklentileri kadınların söz haklarını elinden almakta ve mevcut ataerkil sistemin sürdürülmesinde rol oynamaktadır. Gelişen feminist hareketle birlikte değişen dünyada kadınlar bazı hak ve özgürlüklerine kavuşsalar da toplumsal cinsiyete dayalı eşitsiz ilişkilere evde, iş yerinde, okulda, mahallede, afet durumunda ve hayatlarının farklı alanlarında yüz yüze kalmaktadırlar.

2.6 Afetlerde Toplumsal Cinsiyet Unsuru

Hayat akışında eşitsiz ilişkilere maruz bırakılan kadınlar var olan ataerkil toplumda toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan beklentilerle doğru orantılı olarak afet durumunda derinleşen bir eşitsiz ilişkiler ağı ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Ülkemizde birçok kayba sebep olan 1999 Marmara depreminden sonra yapılan araştırmalarda depremden sonra iş yükü artan kadınların daha çok ekonomik şiddet, psikolojik şiddet ve sosyal şiddeti yaşadıkları, erkeklerin iş bulmak amacıyla evlerini

terk etmelerinden dolayı kadınların hane üyelerinin sorumluluklarını tek başına yüklenmek zorunda bırakıldıkları ve yardımlara ulaşmakta çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bu şekilde yapılan ekonomik yardımların aile reisliği üzerinden erkeklere yapılması, kadınların ekonomik şiddet, kültürel şiddet ve sosyal şiddete maruz kalmalarının görülmemesi ya da görülmek istenmemesi dolayısıyla cinsiyet hassasiyetinin göz önünde bulundurulmadan yardımların yapılması da birçok mağduriyetlerin oluşmasına sebep olmaktadır. Ayrıca depremde ailesini kaybetmiş olan kimsesiz kız çocuklarının çocuk yaşta evliliğie zorlanması ile kadınların ekonomik sıkıntıdan dolayı fuhuşa zorlanması gibi cinsel şiddet ve ekonomik şiddete maruz kaldıkları Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneğinin Çalıştay'ında deneyimlerin paylaşılması sırasında anlatılmıştır (Mavi Kalem,2016'den akt. Değirmenci, 2021, s.70).

Afetlerde sadece kadınlar değil erkekler de toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklardan dolayı olumsuz etki altında kalmaktadırlar. Örneğin; toplumun erkeklerden beklentileri dâhilinde sayılabilecek; erkeğin evin "reisi" olması, aileyi bir arada tutması, gelir getirici olması, aile üyelerini barınma ve güvenlik ihtiyaçlarını sağlaması gibi çeşitli sorumluluklarının yaşanan afet sonrasında da beklenmesi gibi. Erkeklerden beklenen bu rol ve sorumluluklar onlar üstünde toplumsal baskıya sebep olmaktadır. Özellikle afet durumlarında bu beklentileri karşılayamayan erkekler ciddi sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Kasapoğlu ve Ecevit(2001, s. 94) 1999 Marmara Depreminden sonra yaptıkları çalışmada, depremden sonra erkeklerin kendilerinden beklenen toplumsal cinsiyet rollerini yerine getiremedikleri için psikolojik olarak olumsuz davranışlar geliştirdiklerini, erkekler arasında sağlığa zararlı olan sigara ve alkol tüketimi davranışlarında artış olduğunu tespit etmişlerdir.

Çelebi Boz ve Şengün (2017, s.366); dünyada, afetlerde kadınların cinsiyet rollerinden kaynaklanan sorunları beş başlık altında toplayarak aşağıda yer verildiği şekilde ifade etmiştir.

"1- Kadınların yetiştirilme şekillerinden kaynaklanan davranışları, yaşamları boyunca edindikleri yetenek ve becerileri ve cesaretleri gibi toplumsal cinsiyet rolünden etkilenmeleri sonucunda dezavantajlar yaşadıklarını ifade etmektedirler. Örnek olarak, kadınların yüzme veya ağaca tırmanma yeteneklerinin, erkeklere oranla daha az olma

durumu, kadınların ahlaki açıdan evi terk etme, kendisini ve çocuklarını güvenli bir yer ve mekâna götürme kararını tek başlarına vermeleri hakkındaki yetersizlikleri, giysilerinin hareketlerini kısıtlayacak şekilde olması veya gece yaşanan herhangi bir afette evlerini terk etmeden önce ev dışında toplumun üyeleri tarafından kabul görecek kıyafet giymeye kendilerini zorunlu hissetmeleri gibi davranışların yetiştirilme tarzları ile toplum tarafından kadına yüklenen roller açısından açıklanabilecek durumlar söz konusu olmaktadır.

2- Afet sonrasında kadınların temiz suya ulaşımın zorluğu ile olası enfeksiyonlar söz konusu olabilmektedir. Kadınların öncelikle hane halkının ortak yaşam alanı temizliği ile ilgilendikleri temiz veya pis suyu kullanmak mecburiyetinde olmaları, afetten sonra barınılan mekânlarda cinsiyete uygun tuvaletlerin olmayışı, yeterli düzeyde hijyenin sağlanamaması durumu, ahlaki gerekçe ve nedenlerden dolayı kadınların kullanmakta güçlük çekecekleri ortak tuvalet ile banyoların oluşu, geceleri tuvalet kullanımını güçleştiren aydınlatma sorunları gibi, gerçekte basit gibi görülen ancak toplumsal cinsiyete duyarlı bakış açısıyla bakılmadığında hastalık sebebi oluşturabilecek durumlar.

3- Kadınlar için afet ve kriz durumlarında üreme sağlığı hizmetlerine erişimin zorlukları.

4- Afetler tüm yaşam alanlarını; koruma, toplumsal dayanışma gibi yaşam normlarından oluşan tüm sistemleri parçalaması.

5- İnsan ve kadın ticaretinin afet, acil durum ve savaşlarda artması.”

Afetin olumsuz etkileri toplumsal cinsiyet rollerindeki eşitsizlikten dolayı kadınlarda erkeklere oranla daha derin yaşandığı düşünülmektedir. Kadınların hayatları üzerinde birden çok karar verme mekanizmasının varlığı normal hayatta olduğu gibi afet durumunda da bağımsız hareket etmesini engellemektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin sosyalizasyon sürecinde öğrenildiği, bireylerin kendilerine yüklenen rol ve beklentileri içselleştirerek söylem ve eylemlerine yansıttığı bilinmektedir. Bourdieu, habitusla nasıl bir yapıyla sarmalandığımızı göstermenin yanı sıra bu yapıyı toplumsal aktörlerin değiştirebilme, yeniden üretebilme potansiyelinden de bahsetmektedir. Aynı zamanda düşünümsellik kavramıyla bireysel olandaki toplumsalı görmemiz gerektiğini

anlatmaktadır. Yapılan çalışmada hem toplumsal cinsiyet rollerinin varlığı hem de deprem öncesi ve deprem sonrası yaşam deneyimlerini sosyolojik açıdan anlamaya ve yorumlamaya faydalı olacağı düşünüldüğündenBourdieu'nün habitus, alan, oyun metaforu ve düşünümsellik kavramları ele alınmıştır.

2.7 Pierre Bourdieu'nun Bazı Kavramları

2.7.1 Habitus:

(Biz)

Yapılar --------HABİTUS----------Pratik

(Geçiş Evresi)

Şekil 3: Habitus(Palabıyık, 2011, s.129).

Habitus, hem bireylerin "eylem eğilimleri yapısı" hem de aktörün toplumsal grup veya sosyal sınıfın üyesi olarak edindiği "düşünce, algı ve anlama eğilimleri yapısı"'dır. O aktörün gerçekliğini sorgulamadığı ve dünyayı yaşama ona tepki biçimini yapılandıran bir tür düşünceler ve davranışlar bütünüdür. Bireyin eylemlerinin akışının o farkında olmadan çerçevelendiren ve biçimlerinden içerden düzenleyici ilkeler topluluğudur (Cuff, 2013, s.359-. 360). Habitus doğuştan gelen bir yeti değildir. Ailede ya da emsal gruplarında yaşanan sınıfa özgü sosyalleşme deneyimlerine dayanan, "yapılanmış bir yapı"dır (Swartz,2018;147). Habitus hem sosyal dünyayı üretir hem de onun tarafından üretilir. Bir tarafta habitus yapılandıran bir yapıdır, sosyal dünyayı yapılandırır. Diğer yandan yapılanmış bir yapıdır, yani sosyal dünya tarafından yapılanmıştır. Başka bir deyişle, habitus çift taraflı bir diyalektik içerir: Dışsal yapıların içselleşmesi ve bireye içkin şeylerin dışsallaşması söz konusudur (Ritzer, 2019, s.141). Habitusun yatkınlıkları eylemin bilişsel, normatif ve bedensel boyutlarını içine alan bir davranış tarzı ana örüntüsüdür. Bunlar dilde, sözel olmayan iletişimde, beğenilerde, değerlerde, algılarda, akıl yürütme tarzlarında ifade bulur (Swartz,2018, s. 154). "Yatkınlık" kelimesi Bourdieu için kilit önem taşır, çünkü habitus fikriyle aktarmak istediği iki aslî unsura işaret eder: yapı ve eğilim. Habitus, dışsal yapıların içselleştirildiği ilk sosyalleşme deneyimlerinin ürünüdür. Bunun sonucunda, sosyalleşme yoluyla, tabakalaşmış bir toplumdaki belirli bir grup için neyin olanaklı neyin olanaksız olduğunu gösteren geniş

parametreler ve sınırlarla ilgili içselleştirilmiş yatkınlıklar gelişir. Yani, habitus bir yanda eylemin yapısal sınırlarını çizer. Öte yanda, ilk sosyalleşmenin yapılandırın özelliklerine tekabül eden algıları, hayalleri ve pratikleri doğurur (Swartz,2018, s. 147).

Belirli bir sınıfın üyeleri belirli sınıflama, değerlendirme, yargı, algı ve davranış biçimlerini paylaşırlar. Bu sınıfsal ve bireysel algılar, seçimler ve davranışlar arasındaki ara süreçler de sınıfsal habitusu (yani, aynı sınıfa ait habitusların yapısal eğilimlerini) oluşturur. Bir anlamda, sınıfsal habitus benzer konumu paylaşanların kolektif bilincine karşılık gelir, zira o bireylerin dünyayı benzer biçimde sunmaları ve belirli bir tarzda sınıflama yapmaları, seçmeleri, değerlendirmeleri ve davranmalarını mümkün kılan bilişsel ve duygusal bir rehber sağlar (Tatlıcan ve Çeğin,2014, s.326).

Habitus, toplumsal aktörler olarak belirli ortamlarda edindiğimiz toplumsal deneyimlerimizin ürünü olan zihnimizde taşıdığımız (sınıf, dil, etnisite, toplumsal cinsiyet gibi) kalıcı eğilimleri anlatır. Habitus, kişinin toplumsal bağlarının etkisini yansıtan bilişsel ve güdüsel bir mekanizma olarak bilgiler ve kaynakların onları biçimlendiren etkinliklere aktarıldığı bir kanal ve ortam sağlar (Layder, 2019, s.227). Bourdieu, alışılmışlığı yeniden üretimin anahtarı olarak görür; çünkü, bu toplumsal hayatı meydana getiren düzenli ve tekrarlanan uygulamalardır (Wallace, Wolf, 2015, s.169).

Habitus, insanların seçim yapmalarına ve toplumsal dünyada kullanacakları stratejileri seçmelerine yarayan ilkeleri sunar. Burada insan yaratıcı bir güce sahiptir. Bireyler tarafından uyarlanan değişerek meydana gelen de bir şeydir. Yemek yerken, yürürken, konuşurken vs. gibi pratik eylemlerimizde habitus kendisini ifade eder (Ritzer, Stepnisky, 2019, s. 141). Sosyal alanların (siyaset, ekonomi, din, kültür, eğitim vb.) her birinde hareket eden sosyal eyleyicilerin bulundukları ortama uyarlanmaları ya da karşılaştıkları olaylara uygun tepki gösterebilmeleri o güne kadar edindikleri habitus sayesinde olur (Yel, 2014, s.563).

2.7.2 Sermaye çeşitleri (ekonomik-sosyal-kültürel-sembolik)

Bourdieu, sınıflar arası ilişkileri, Marx'tan farklı olarak ele alır. Marx bilindiği üzere sınıflar arası ilişkileri sermayeye sahip olan burjuva sınıfı ile sermayeden yoksun işçi sınıfı olarak ele alır. Bourdieu ise sınıflar arası ilişkileri salt ekonomik veya salt

ideolojik olarak ele almaz. Bourdieu sınıflar arası ilişkileri dönüşen politika anlayışı ve politikadan kaynaklanan güç ilişkileri olarak ele alır. Bourdieu sınıflar arasındaki çatışmayı anlatabilmek için çatışma alanları belirler ve bu çatışma alanlarının konumlar arası ilişkilerden oluştuğunu ve güce göre de şekillendiğini söyler. O şekillendirici gücün dağılımını da sermayelerin dağılımına göre değiştiğini belirtir. Ona göre bu sermaye dağılımı dört farklı şekilde var olur. Bu sermaye çeşitleri ekonomik sermaye, sosyal sermaye, kültürel sermaye ve simgesel sermayedir (Özsöz, 2007, s.17)

Bourdieu, ekonomik sermayeyi ekonomik kaynaklar olarak açıklar (Özsöz, 2007, s.17). Ekonomik sermaye insanların iktisadi kaynakları olarak düşünülebilir. Bourdieu, sosyal sermayeyien basit haliyleeyleyenin içinde yer aldığı alanda sahip olduğu toplumsal ve sosyal ilişki ağı olarak tanımlar (Özsöz, 2009, s.20). İnsanlar çeşitli ortamlarda farklı ilişki şekilleri içerisinde yer alırlar ve ilişkileri sayesinde toplumda aidiyetlik hissi kazanmanın yanı sıra ilişkileri aracılığıyla çıkarlarını koruyarak hedeflerine ulaşmaya çalışırlar. Bourdieu, kültürel sermayeyi, eğitim aracılığıyla öğrenilmiş tüm kabulleri, davranış kalıplarını, basitçe toplumun özünü içeren sermaye biçimi olarak tanımlar (Özsöz, 2007, s.17). Kültürel sermaye üç halde varlığını hissettirmektedir. Bunlardan ilki bedenselleşmiş halde(örneğin çocukluktan bu yana öğrenilmiş dil ve yazma alışkanlıkları ile bedenin kullanım tarzı olarak), ikincisi nesneleşmiş halde (örneğin kitap, resim, sanat ve bilim eseri gibi özel kültürel hüner gerektiren nesneler) ve son olarak da kurumsallaşmış halde (örneğin eğitim kurumu aracılığıyla yaratılan eşitsizlik ve hiyerarşi) görülmektedir (Göker, 2014, s. 282-283). Bourdieu, son olarak simgesel sermayeden bahseder. Ona göre bu sermaye biçimi her sermayenin içerisinde görülebilen ve sahip olunan simgesel değerler bütünüdür. Diğer sermaye tiplerinin herhangi birinin, algı kategorileriyle kavrandığında büründüğü biçimdir(Özsöz, 2007, s.17). Başka bir ifadeyle ekonomik sermaye, aktörün sahip olduğu ekonomik kaynakları iken kültürel sermaye, aktörün sahip olduğu meşru bilgi çeşitliliği, sosyal sermaye aktörün sahip olduğu değerli ilişkileri içerirken sembolik sermaye ise aktörün sahip olduğu onur ve prestijidir denebilir (Ritzer, Stepnisky, 2019, s. 141).

2.7.3 Alan kavramsallaştırması

Bourdieu alanı, içinde nesnel konumların bulunduğu ilişkiler ağı olarak tanımlar. O alan kavramını yapısal olarak değil ilişkisel ele almaktadır. Bu ilişkiler ağı bireysel bilinçten

ve ferdi iradeden ayrı olarak var olur. Bu ilişkiler ağı da denen alan kavramı bireyler arasındaki etkileşim veyahut öznellik arası bağlar değildir. Konumların sahipleri olan eyleyenler ve kurumlar alanın yapısı tarafından kısıtlanırlar. Bourdieu'ya göre toplumsal yaşamda birçok ve çeşit çeşit alanlar vardır (sanat, din, ekonomi, siyaset, yükseköğretim). Tüm alanların kendilerine özgü mantalitesi vardır ve eyleyenler kendileri arasında alana dair inanç ve fikirler türetirler (Ritzer ve Stepnisky, 2019, s.143). Bourdieu'nun alandan kastı günümüz anlamıyla kurumlardır denebilir.

Alan çeşitli sermayelerin(ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik) kullanıldığı, rekabetçi bir pazar alanıdır. Alan içindeki nesnel pozisyonların ilişkiler ağıdır (Ritzer, Stepnisky, 2019, s. 143). Bourdieu alanı mücadele edilen yer olarak kurgulamaktadır. İnsanlar alanda çeşitli sermayeleri ve habituslarına bağlı olarak mücadele etmekte ve varlıklarını sürdürmektedir.

Bir toplumda ekonomik çıkarlar (illusio) önemli konuma gelmişken, bir diğer toplumda kültürel çıkarlar başat önem kazanabilir. Bu durum simgesel sermayenin, şiddete dönüşmesi noktasında da farklılıklar doğurur; yani simgesel şiddetin boyutunu da belirler. Tüm bu dinamikler aracılığıyla şekillenen sistemin yeniden üretimini sağlayan dinamik ise habitustur (Özsöz, 2007, s. 17)**.**

Pierre Bourdieu'nun alan kavramsallaştırması çerçevesinde toplumdaki baskın gösterge sistemleri içinde, toplumsal cinsiyet rollerinin bireylerce bir yatkınlıklar sistemi olarak edinildiğini söylemek mümkündür(Uluocak ve diğerleri, 2014, s.54).

2.7.4 Oyun metaforu

Alan oyunun (ya da sosyolojik anlamda mücadelenin) sürdüğü yerdir. Bireyler ellerinde bulundurdukları sermaye, sorgulamadan kabul ettikleri kurallar (doxa) ve oyunun sonunda elde edeceklerine inandıkları çıkarlar (illusio) doğrultusunda kendilerini sonuca götürecek bazı yollara zaman içerisinde aşina olmaya başlarlar. Nasıl sonuca gidileceğine dair sahip olunan bu davranış kalıpları, karşılaşılan durumlar neticesinde bireylerin ortak bir yatkınlıklar bütünü oluşturmasına yol açar. Bourdieu, bu yatkınlıklar bütününe habitus adını verir (Bourdieu ve Wacquant, 2003, s. 82-83'denakt. Özsöz, 2013;5,6). Alan, varlığını sürdürmek için habitusu şekillendirir. Çünkü bir alan, yeniden üretimini sağlayacak eyleyicilere ihtiyaç duyar ve bu eyleyiciler habitusun varlığı

sayesinde etkin olurlar. Bu anlamda, habitus yeniden üretimi sağlayarak alanın var olmasında etken rol oynar. Bu durum habitus ve alanın birbirine ne kadar bağlı olduğunu bize kanıtlar (Özsöz 2007;18). İnsanlar Bourdieu'nun da işaret ettiği gibi habituslarının yardımıyla ve çeşitli sermayeleriyle yaşam mücadelesinde yer edinirken içinde yaşadıkları kültürün yeniden üretilmesini sağlarlar.

2.7.5 Düşünümsellik

Bourdieu birey ve toplumu birbirinden ayrı olarak görmez ve birini diğerine dışsal olan iki varlık olarak karşı karşıya getirmez; o birey ve toplumu aynı toplumsal gerçekliğin iki boyutu gibi "ilişkisel" olarak oluşturur (Swartz,2018, s.139). Bourdieu'nün bireyler ile yapılar arasında var olan ilişki boyutuna yaklaşımı, Berger ve Luckmann'ınkine benzer olarak; nesnel yapıların öznel sonuçlar oluşturduğu fikri ile toplumsal dünyanın aktör bireylerden oluştuğu fikrini içerir (Swartz,2018, s.139).

Bourdieu sosyolojisi, toplumsal eyleyenlerin her zaman rasyonel ve ekonomik çıkarlara göre hareket ettiklerini savunan rasyonel eylem kuramına karşı çıkar. Onun sosyolojisi toplumsal eyleyenlerin içkin bir pratik mantığa, sezgiye ve de bedensel yatkınlığa göre hareket ettiklerini savunur. Bu bakımdan da onun sosyolojisi daha çok toplumsal dünyada beden ile pratiklerin(eylemlerin) mantığına değer veren bir sosyoloji olarak bilinmektedir (Özsöz, 2013, s.4).

Düşünümsellik (reflexive) neden ve sonuç arasında iki yönlü dönüşlü dairesel ilişkileri ifade eder. Bu pencereden bakıldığında sosyolojide ve genellikle sosyal bilimlerde düşünümsellik arka planda kendisini harekete geçiren faktörlere dönüşümlü olarak etkide bulunan bir toplumsal eylem olarak tanımlanabilir (Özsöz, 2013, s.6). Düşünümsellik bireysel olandaki toplumsal arka planı ve özelde yaşanan olayın en dibine gömülmüş evrenseli bulmamıza yarayan şeydir. Bu anlamda, düşünümselliğin toplum bilimcilerce kullanılmamasının asıl sebebi toplumsaldır, yani toplumbilimcinin kendisini sorgulamaktan kaçması ya da kaçınmasından kaynaklanır (Bourdieu ve Wacquant, 2003, s. 40'danakt. Özsöz, 2007, s.16).Yapılan çalışmada bireysel deneyimlerin arkasında saklı olan toplumsal etkenler araştırılmaya çalışıldığından düşünümsellikten yararlanılmıştır denebilir.

3. YÖNTEM

Bu çalışmada niteliksel araştırma yönteminin derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Çalışma kapsamında 24 Ocak 2020 Elazığ depremzedeleri arasından amaçlı örneklem yoluyla seçilmiş ve çalışmaya gönüllü olarak katılım sağlayan kişilerle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında katılımcılara ulaşmak amacıyla kartopu yöntemi kullanılmıştır.

Amaçlı örnekleme yoluyla seçilmiş, gönüllülük esaslı, kartopu yöntemi kullanılarak ulaşılan 24 Ocak 2020 Elazığ depreminden etkilenen 18-65 yaş arasında, farklı sosyo-ekonomik statüden 33 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Kümbetoğlu(2019, s.47)'nunifadesine göre niteliksel araştırma; insanların ve kültürlerin ayrıntılı, derinlemesine bir tanımını yapmak, insanların gerçekliğe yükledikleri anlamı, olayları, süreçleri, kavrayış ve anlayışlarını ortaya koymak için yapılan bir eylemdir.

Yorumsamacı sosyal bilim anlayışında bizim dışımızda, bizden bağımsız nesnel bir gerçekliğin olduğu anlayışı terk edilerek, gerçekliğin toplumsal olarak oluşturulduğu anlayışı benimsenmektedir. Bu durumda bilim insanının görevi bizden bağımsız dış dünya hakkında veri toplamak ve onları analiz etmek değil, insanların kendi deneyimlerine atfettikleri anlamları yorumlamak ve çözümlemektir (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2010). Anlamlarla inşa ettiğimiz, içinde de var olduğumuz sosyal ve doğal dünya bireylerce inşa edilmiştir. Bu dünyaya genel kanun benzeri düzenliliklerden çok, bireylerin deneyimleri ile anlam vererek, bunlarla kurgularız. Sosyal bilimciler oluşturulmuş olan bu sosyal dünyayı anlama çabalarını basitçe olguları bir araya getirerek, onları istatistikî işlemlere tabi tutarak sınırlandırdıklarında, görüngülerin ötesine geçemezler. Toplumsal olguların, süreçlerin özüne inebilmek, bireylerin deneyimlerinden oluşan ve bir anlam sistemi içinde hareket ettikleri asıl bağlantıları kavramakla mümkündür (Kümbetoğlu, 2019, s.22). Kümbetoğlu'na göre niceliksel araştırmalar ve niteliksel araştırmalar arasındaki temel ayrımı, birinde gerçekliğin açıklanması ve diğerinde gerçekliğin yorumlanması faaliyeti oluşturmaktadır (2019, s.24). Bu kapsamda gerçekliği sosyal olarak oluşturan insanların oluşturdukları anlam sistemlerini anlamak, deneyimlerini kendi ifadeleri ile yansıtmak ve yorumlamak önem arz etmektedir.

Çalışmanın toplumsal cinsiyet perspektifi ile ve niteliksel yöntem kullanılarak yapılması sebebiyle Kadın Çalışmaları alanına katkı sunacağı düşünülmektedir. Niteliksel yöntem kadın çalışmalarında ayrıca bir öneme sahiptir. Kümbetoğlu bu önemi şu şekilde açıklamıştır; "Niteliksel yöntemin kadın çalışmaları açısından önemi, kadın deneyimlerini, tam olarak ve kendi ifadeleriyle aktarma olanağı sunmasıdır" (Kümbetoğlu, 2019, s.61).

3.1 Araştırmanın Modeli

Araştırmanın uygulamalı kısmı yorumsamacı sosyal bilim perspektiften temelini alan niteliksel araştırma yönteminin derinlemesine görüşme tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırmanın her evresinde literatür taraması yapılmıştır. Amaçlı örnekleme yoluyla seçilmiş, gönüllülük esaslı, kartopu yöntemi kullanılarak ulaşılan 24 Ocak 2020 Elazığ depreminden etkilenen ve hali hazırda Elazığ'da yaşayan 18-65 yaş arasında, farklı sosyo-ekonomik statüden 22 kadın 11 erkek olmak üzere toplamda 33 kişiyle derinlemesine görüşme yapılarak veriler elde edilmiştir.

Derinlemesine görüşme; bir veri toplama tekniği olarak, açık uçlu soruların sorulması, dinlenmesi ve ilişkili ilave sorularla araştırma konusunun detaylı bir şekilde incelenmesini mümkün kılar. Bu teknik araştırmacının alan çalışmasında ayrıntılı ve derinlemesine bir biçimde konuyu kavramasına yarayacak bir araçtır. Derinlemesine görüşmede sıradan günlük konuşmalardan farklı olarak araştırmacının konuşmayı yönlendirdiği, zaman zaman ayrıntılı sorularla zenginleştirilen, konuşulan kişinin kendisini rahatça ifade edebildiği bir süreç yaşanır. Görüşme günlük konuşmalardan farklı bir biçimde araştırma amacına bağlı olarak gerçekleştirilir (Kümbetoğlu, 2019, s.71-72).

Derinlemesine görüşme tekniğinde araştırmacı ve görüşülen kişi yer almaktadır. Yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ya da yapılandırılmamış şekilde farklı derinlemesine görüşme formları bulunmaktadır. Bu çalışmada yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmılştır. Ek-1'de derinlemesine görüşme soruları yer almaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yapılan derinlemesine görüşmelerde görüşülen kişinin izni dâhilinde ses kaydı ve notlar alınmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu: incelenmek istenen konu hakkında görüşülen kişilerden aynı türde bilgilerin toplanması amacıyla yapılan bir görüşme türüdür. Bu yaklaşımda görüşme öncesinde, görüşmeciye rehberlik edecek görüşme sorularının ya da konu başlıklarının yer aldığı görüşme formu hazırlanır. Hazırlanan görüşme formu, yanıtlanması istenilen bütün konuları kapsayan geniş bir liste biçimindedir. Görüşmeci, görüşme formunda yer alan soruları sorabilir, bununla birlikte ayrıntılı bilgi toplama amacıyla ek sorular da geliştirebilir. Görüşmeci ile görüşülen kişi arasındaki etkileşime bağlı olarak sorulacak soruların sırası değişebilir ve görüşülen kişinin geri bildirimlerine bağlı olarak ek sorular sorulabilir (Şimşek, 2013, s.145). Yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırma yapılırken esneklik sağlaması açısından ve yapılan görüşmeyi sistematize etmek açısından yararlı olmuştur.

3.2 Evren ve Örneklem

Teorik temeli yorumsamacılık olan niteliksel araştırma, kullandığı tekniklerle gerçekliği temsil ettiği ileri sürülen büyük örneklem gruplarından çok, daha az sayıdaki bireylerden oluşmaktadır (Holly, 1984; Hollaway, 1996; Patton 1987'den akt. Kümbetoğlu, 2019, s.31). Kartopu yöntemiyle seçilen örneklem grubu yapılan niteliksel araştırmanın biricik olması ve genellenemez olması gibi nedenlerden dolayı evreni temsil etmez ancak 24 Ocak 2020 Elazığ depremi depremzedeleri özelinde niteliksel bulgulara ulaşılmasını sağlamaktadır.

Depremden sonra değişen toplumsal dinamikleri inceleyen çalışmaların daha çok sanayi kentlerinde yapıldığı, tarım toplumu özelliği gösteren kentlerde ise benzer çalışmalara nadiren rastlanıldığı yapılan literatür araştırmasında görülmüştür. Bu araştırmada daha önce afet sosyolojisi alanında yapılan araştırmalardan farklı olarak tarım temelli bir kent olması sebebiyle Elazığ ili seçilmiştir.Araştırma kapsamında Elazığ ili Merkez ve Sivrice ilçesinde katılımcılarla görüşme sağlanmıştır. Elazığ merkez ilçesindeki; Rüstem Paşa, Nail Bey, Ataşehir, Sanayi, Doğu Kent, Hicret, Kültür, Sürsürü, Salı Baba, Çetal Çeşme, Mustafa Paşa, İzzet Paşa mahallelerinde ikamet eden katılımcılarla görüşmeler sağlanmıştır. Sivrice ilçesinden ise köyde yaşayan kişilerle görüşmeler sağlanmıştır. Görüşülen katılımcılardan 1kişinin çadırda, 7 kişinin konteynerda, 8 kişininTOKİ'de yaşamakta olduğu, 17 kişinin ise kendilerine ait ya da kiralık evlerinde

yaşamakta olduğu bilinmektedir. Katılımcıların bir kısmının daha önce çadır veya konteyner kentte yaşadıkları bilinmektedir.

Amaçlı örnekleme araştırmacının kendi hedefi doğrultusunda evrenden seçim yaparak örneklemi belirlemesidir. Örneklem belirlenirken araştırma sorununa en uygun olan öğelerin seçimin özen gösterilir. Örneklem belli bir amaç doğrultusunda belirlendiğinden evreni temsil etme gücü azalır. Bu örneklemede önemli olan nokta örnekleme alınan her bireyin araştırmanın amaçları açısından özellikli olmasıdır (Şimşek, 2013, s.121).

Kartopu yöntemi; araştırma alanında kaynak kişilerden doğru diğer görüşülecek kişilere ulaşılması ve bir kartopu gibi, ilerledikçe yeni kişilere ulaşıldıkça örneklemin büyümesi ile oluşmasıdır (Kümbetoğlu, 2019, s.80).

Amaçlı örneklem alınarak seçilmiş kişiler toplumsal cinsiyet rollerindeki farklılığı daha iyi görebilmek açısından amaca uygun olarak seçilmiş; 24 Ocak 2020 Elazığ depreminden etkilenen 18-65 yaş arasında farklı sosyo-ekonomik statüden gelen 22 kadın ve 11 erkek olmak üzere toplamda 33 kişiyle derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir.

3.3 Veriler ve Toplanması

Niteliksel araştırma yönteminin derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak yapılan çalışma kapsamında 24 Ocak 2020 Elazığ depreminden etkilenen depremzedeler arasından amaçlı örneklem yoluyla 18-65 yaş arasında farklı sosyo-ekonomik statüden 22 kadın ve 11 erkek olmak üzere toplamda gönüllü olan 33 kişi ile derinlemesine görüşmeler geçekleştirilmiştir. Yapılan derinlemesine görüşmeler yaşanan depremden 22 ay sonra 2021 yılı sonunda Elazığ ilinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada alanda yerel kaynaklar kullanılmış olup depremzedelerin yoğun yaşadığı bölgelerde kartopu yöntemi ile görüşmeler geçekleştirilmiş aynı zamanda Valilik izni alınarak depremzedelerin yaşadığı konteyner kent alanında da görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler her bir katılımcı için ortalama 30 dakika ile 60 dakika arasında sürmüştür. Yapılan görüşmeler sırasında katılımcıların izni dahilindeses kaydı ve notlar alınarak veriler elde edilmiştir. Araştırmaya katılan katılımcılardan sadece bir kişiyle yapılan derinlemesine görüşme, katılımcının izni olmadığı için ses kaydı olmadan gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sırasında görüşülen kişinin kendisini rahat hissettiği ve kendisini rahatça ifade edebilmesinin sağlandığı bir ortam olmasına özen gösterilmiştir. Görüşmelerin, görüşülen kişinin kendi rızasıyla yaşadığı sosyal gerçekliği kendi ifadeleri ile ortaya koyacağı rahat bir ortamda yapması için özenli davranılmıştır.

Bu teknik sayesinde araştırmada doğrudan gözlemlenemeyen, anlamlara, niyetlere, beklentilere bakılarak bireylerin kendi dünyalarını nasıl oluşturduklarını, dünyaya ilişkin algılarını ve kendilerini kuşatan sosyal çevreyi nasıl değerlendirdiklerini anlamak mümkün olmaktadır.

3.4 Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması

Araştırmanın uygulamalı kısmı gerçekleştirilirken görüşme sırasında alınan ses kaydı ve notlar üzerinden yapılan görüşme olduğu gibi ve yaşandığı şekliyle Word programında yazıya geçirilerek senaryolaştırılmıştır. Araştırma sonrasında hazırlanan senaryo, yapılan görüşmenin somut bir göstergesi olarak veri analizi için kullanılmıştır. Yapılan görüşmeler senaryolaştırıldıktan sonra veri analizi içerik analizi şeklinde yapılmış olup yapılan analizde görüşülen kişinin ifadelerine yer verilmiştir. Veriler yorumlanırken her aşamada olduğu gibi literatürden faydalanılmıştır.

4. BULGULAR VETARTIŞMA

Bulgular ve tartışma bölümü kendi içinde iki alt bölümden oluşmaktadır. Birinci alt bölümde katılımcıların sosyal ve demografik bilgilerine tanımlayıcı bulgular başlığı altında yer verilmektedir. İkinci alt bölümde ise katılımcıların görüşme esnasındaki ifadelerine araştırmanın amacına yönelik bulgular başlığı altında yer verilmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmeler sonrasında yapılan deşifrelerde katılımcıların ifade ettiği sözlere herhangi bir düzenleme getirilmeden katılımcıların ağzından çıktığı ve duyulduğu şekliyle yazılmasına hassasiyet gösterilmiştir. Katılımcıların isimleri gizli tutularak her bir katılımcı için birer adet derinlemesine görüşme kodu verilmiştir. Sözlerin kime ait olduğu sözlerin sonunda bulunan parantez içinde gösterilen derinlemesine görüşme kodlarından takip edilebilmektedir. Görüşülen kişilerin sosyal ve demografik özellikleri Ek 1'de yer almaktadır.

5.1 Tanımlayıcı Bulgular

Araştırmada 2020 Elazığ Depreminden etkilenen Elazığ'da hali hazırda ikamet eden 33 depremzede ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Görüşülen kişilerin sosyal ve demografik bilgilerinin özeti Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 2: Katılımcıların Kişisel Özellikleri Tablosu

Kodu	**Cinsiyeti**	**Yaşı**	**Eğitimi**	**Mesleği**	**Medeni durumu**	**Varsa Eşinin Eğitimi**	**Varsa Eşinin Mesleği /İşi:**	**Çocuğunun Olup Olmadığı**	**Bakmakla Yükümlü Yaşlısı/ Engellisi Olup Olmadığı**	**Yaşadığı yer**	**Uzun süreli Yaşadığı Yerleşim Birimi**	**Ekonomik Açıdan Kendisini Nerede Gördüğü** (Gelir Düzeyi)
1	Kadın	19	Lise Mezunu	Öğrenci	Bekar	-	-	--	Var	Elazığ	Şehir	Orta
2	Kadın	36	Lisans Mezunu	Kamu Çalışanı	Bekar	---	---	---	Yok	Elazığ	Şehir	Orta
3	Kadın	47	İlkokul1 Mezunu	Ev Hanımı	Evli	Lise Mezunu	Kamuda Çalışan	Var	Yok	Elazığ	Şehir	Orta
4	Kadın	65	Okur-Yazar Değil	Ev Hanımı	Boşanmış	İlkokul Mezunu	İşçi Emeklisi	Var	Yok	Elazığ	Şehir	Alt
5	Kadın	65	Okur-Yazar Değil	Ev Hanımı	Dul	İlkokul Mezunu	Terzi(Esnaf)	Var	Yok	Elazığ	Şehir	Alt
6	Kadın	23	Ön Lisans Mezunu	Ev Hanımı	Evli	Lise Mezunu	Fabrika İşçisi	Yok	Yok	Elazığ	Şehir	Alt
7	Kadın	60	Lise Mezunu	Emekli Ev Hanımı	Evli	Lise Mezunu	Devlet Memuru Emeklisi	Var	Yok	Elazığ	Şehir	Alt
8	Kadın	57	Okur-Yazar	Ev Hanımı	Dul	İlkokul Mezunu	Esnaf	Var	Yok	Elazığ	Şehir	Alt
9	Erkek	65	Ortaokul Mezunu	Emekli	Evli	İlkokul Mezunu	Ev Hanımı	Var	Yok	Elazığ	Şehir	Orta
10	Erkek	48	İlkokul Mezunu	İşçi	Evli	İlkokul Mezunu	Ev Hanımı	Var	Yok	Elazığ	Şehir	Orta
11	Erkek	52	İlkokul Mezunu	Emekli ve Çalışan İşçi	Evli	İlkokul Mezunu	Ev Hanımı	Var	Yok	Elazığ	Şehir	Orta
12	Erkek	49	İlkokul Mezunu	Esnaf	Evli	İlkokul Mezunu	Ev Hanımı	Var	Var	Elazığ	Şehir	Alt
13	Erkek	40	Lise Mezunu	Şoför	Evli	Lise Mezunu	Ev Hanımı	Var	Var	Elazığ	Şehir	Alt
14	Erkek	55	Ortaokul Mezunu	Yönetici	Evli	İlkokul Mezunu	Ev Hanımı	Var	Var	Elazığ	Şehir	Alt
15	Kadın	28	Lisans Mezunu	STK Meslek Elemanı	Bekar	--	--	Yok	Yok	Elazığ	Şehir	Orta
16	Erkek	60	İlkokul Mezunu	Hayvancılık	Evli	Okur-Yazar Değil	Ev Hanımı	Var	Yok	Sivrice	Köy	Alt
17	Kadın	63	Okur-Yazar Değil	Hayvancılık ve Çiftçilik	Boşanmış	İlkokul Mezunu	Çiftçi	Yok	Yok	Sivrice	Köy	Alt
18	Erkek	32	Ön Lisans Mezunu	Hayvancılık	Evli	Ortaokul Mezunu	Ev Hanımı	Yok	Yok	Sivrice	Köy	Orta
19	Kadın	65	Okur-Yazar Değil	Çiftçi	Dul	Ortaokul Mezunu	Çiftçi	Var	Yok	Sivrice	Köy	Alt
20	Erkek	21	Lisans Öğrencisi	Öğrenci	Bekar	--	---	Yok	Yok	Elazığ	Şehir	Alt
21	Erkek	53	Ön Lisans Mezunu	Kamu Çalışanı	Evli	Ön Lisans Mezunu	Ev Hanımı	Var	Yok	Elazığ	Şehir	Orta
22	Kadın	32	Ortaokul Mezunu	Ev Hanımı	Evli	Lisans Mezunu	Esnaf	Var	Yok	Elazığ	Şehir	Alt
23	Kadın	37	Lise Mezunu	Ev Hanımı	Evli	Lise Mezunu	Esnaf	Var	Yok	Elazığ	Şehir	Orta
24	Kadın	47	İlkokul Mezunu	Ev Hanımı	Evli	Lise Mezunu	Şoför	Var	Yok	Elazığ	Şehir	Orta
25	Kadın	39	Lisans Mezunu	Ev Hanımı	Evli	Lisans Mezunu	Seyyar Satıcı	Var	Yok	Elazığ	Şehir	Alt
26	Kadın	39	Lise Mezunu	Ev Hanımı	Bekar	---	---	Yok	Yok	Elazığ	Köy	Orta
27	Erkek	55	Ortaokul Mezunu	Yönetici	Evli	İlkokul Mezunu	Ev Hanımı	Var	Yok	Elazığ	Şehir	Orta
28	Kadın	65	Okur-Yazar Değil	Ev Hanımı	Dul	İlkokul Mezunu	Veteriner	Var	Yok	Elazığ	Şehir	Alt
29	Kadın	60	İlkokul Mezunu	Ev Hanımı	Dul	İlkokul Mezunu	Teknisyen	Yok	Yok	Elazığ	Şehir	Orta
30	Kadın	49	İlkokul Mezunu	Ev Hanımı	Evli	İlkokul Mezunu	Esnaf	Var	Var	Elazığ	Şehir	Orta
31	Kadın	39	İlkokul Mezunu	Ev Hanımı	Evli Eşi Cezaevinde	İlkokul Mezunu	Aşçı	Var	Yok	Elazığ	Şehir	Alt
32	Kadın	26	Ortaokul Mezunu	Ev Hanımı	Ayrı	Lise Mezunu	Tır Şoförü	Var	Yok	Elazığ	Şehir	Alt
33	Kadın	28	Ortaokul Mezunu	Ev Hanımı	Evli	Lise Mezunu	İnşaat İşçisi	Var	Yok	Elazığ	Şehir	Orta

4.1.1 Katılımcıların yaş ve cinsiyet dağılımları

Derinlemesine görüşme yapılan 33 kişinin çoğunluğunu 19-65 yaş aralığı oluşturmaktadır. Araştırmaya katılanların yaş ortalaması 45,3'dür. Araştırmaya katılanların cinsiyet dağılımında denge aranmasına karşın araştırma esnasında erkek katılımcılara çalışma hayatında yer almalarından dolayı ulaşmakta güçlük çekilmiştir. Araştırmada cinsiyet dağılımında denge sağlanamamıştır. Yapılan araştırmada görüşülen katılımcıların 2/3'sini kadın katılımcı oluştururken 1/3'ini erkek katılımcı oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan kadın katılımcı sayısı 22 iken görüşülen erkek katılımcı sayısı 11'dir.

4.1.2 Katılımcıların eğitim durumu

Görüşülen katılımcıların eğitim durumu çeşitlilik göstermektedir. Görüşmeye katılanlardan 5 kişinin okur-yazar olmadığı, 1 kişinin okur-yazar olduğu, 9 kişinin ilkokul mezunu olduğu, 6 kişinin ortaokul mezunu olduğu, 5 kişinin lise mezunu olduğu, 3 kişinin ön lisans mezunu olduğu, 1kişinin lisans öğrencisi olduğu, 3kişinin ise lisans mezunu olduğu bilinmektedir. Görüşmeye katılan kişilerin çoğunluğunu temel eğitim seviyesinde eğitim alan kişiler oluşturmaktadır.

4.1.3 Katılımcıların meslek durumu

Görüşmeye katılanların çoğunluğu ev hanımları oluşturmaktadır. Katılımcılardan 17 kişinin ev hanımı olduğu, 4 kişinin kamu çalışanı olarak çalıştığı, 3 kişinin çiftçilik veya hayvancılık işiyle uğraştığı, 2 kişinin emekli olduğu, 2 kişinin işçi olarak çalıştığı, 1 kişinin şoför olarak çalıştığı, 1 kişinin esnaf olarak çalıştığı, 1 kişinin STK personeli olarak çalıştığı ve 2 kişinin öğrenci olduğu bilgisi bulunmaktadır. Görüşmeye katılanlardan çalışma hayatında yer almayan kişi sayısı toplamda 20 iken aktif olarak çalışma hayatında bulunan kişilerin sayısı toplamda 13'tür.

4.1.4 Katılımcıların medeni durumu

Görüşülen katılımcılardan evli olanların sayısı 21 kişi, eşini kaybetmiş katılımcıların sayısı 5 kişi, boşanmış katılımcıların sayısı 1 kişi, bekârların sayısı 5 kişi, gayri resmi birlikteliği olan kişi sayısı 1 kişidir.

4.1.5 Katılımcıların eş ve çocuklarının durumu

Görüşülen katılımcıların eşlerinden 2 kişinin lisans mezunu olduğu, 1 kişinin ön lisans mezunu olduğu, 8 kişinin lise mezunu olduğu, 2 kişinin ortaokul mezunu olduğu, 13 kişinin ilkokul mezunu olduğu, 1 kişinin okur-yazar olduğu, 1 kişinin okur-yazar olmadığı bilinmektedir. Görüşülen katılımcıların eşlerinden 10 kişinin ev hanımı olduğu, 6 kişinin esnaf olduğu, 3 kişinin işçi olduğu,2 kişinin kamu çalışanı olduğu, 2 kişinin emekli olduğu, 2 kişinin çiftçi olduğu, 1 kişinin aşçı olduğu, 1 kişinin şoför olduğu, 1 kişinin teknisyen olduğu bilinmektedir.Görüşülen katılımcılardan evli olanlardan 25 kişinin çocuğunun olduğu, 4kişinin çocuğunun olmadığı, 5 kişininbekar olup çocuğunun olmadığı bilgisi edinilmiştir.

4.1.6 Katılımcıların bakmakla yükümlü olduğu birey durumu

Görüşülen katılımcılardan 5 kişinin hanesinde bakmakla yükümlü oldukları yaşlı ve engelli birey bulunmakta iken 29 kişinin bakmakla yükümlü oldukları yaşlı ve engelli birey bulunmamaktadır.

4.1.7 Katılımcıların yaşadığı yer ve uzun süre yaşadığı yerleşim birimi

Görüşülen katılımcılardan 30 kişinin Elazığmerkezde yaşadığı, 3 kişinin Sivrice ilçesinde köyde yaşadığı bilinmektedir. Görüşmeye katılan kişilerin uzun süreli yaşadığı yerleşim birimi olarak 29 kişinin şehirde yaşadığı bilinmekte iken 4 kişinin köyde yaşadığı bilinmektedir.

4.1.8 Katılımcıların sosyo-ekonomik durumu

Görüşülen katılımcılarınsosyo-ekonomik statüsü eğitim durumları ile paralellik göstermektedir. Buna göreorta sosyo-ekonomik statüden 16 katılımcı iken altsosyo-ekonomik statüden 17 katılımcı bulunurken üst sosyo-ekonomik statüden hiç katılımcı bulunmamaktadır.Depremden etkilenen mahallelerdeki kişilerle amaçlı örneklem doğrultusunda görüşme yapıldığından katılımcıların sosyo-ekonomik durumunun alt ve orta düzeyde olması söz konusu olmuştur.

4.2 Araştırmanın Amacına Yönelik Bulgular

4.2.1 Aile içi ilişkiler ve toplumsal cinsiyet rolleri

Derinlemesine görüşme yapılan 33 katılımcının üçte birini oluşturan 11 erkek katılımcının çoğunluğunun, temel eğitim haklarından mahrum bırakılarak çocukluk çağı itibariyle gelir getirici bir işte çalışmak zorunda kaldığı, araştırmaya katılan 22 kadın katılımcının bir kısmının hiç okula gönderilmediği, büyük bir kısmının temel eğitimden sonra öğrenimine devam ettirilmediği, bir kısmının ise lise ve üzeri eğitim aldığı, kadın katılımcıların genellikle erken yaşlarda evlendirildiği öğrenilmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun görücü usulüyle evlendikleri, görücü usulü ile evlenme konusunda cinsiyetler arasında bir ayrım olmadığı, görücü usulü evliliklerin genel olarak akraba ve yakın çevresindeki kişilerle gerçekleştiği, erken yaşta evliliklerin de katılımcılar için yaygın olduğu görülmektedir.

Ben tabii liseye kadar okudum. Liseden sonra tabii ki mecburen çalışmak zorunda kaldık.(DG13, E, 40)

Ben bir ben sanayide çalışıyordum yani.(...) İlkokul bitirdikten sonra.(DG10, E, 48)

Ya hem kendi isteğimle bir de derslerim iyi değildi ama aile de vardı. Aile de, baba, amcalar falan hani kız çocuğu okumaz, dede vardı. (DG24, K, 47)

Ben on altı yaşında gelin oldum…(DG8, K, 57)

On dört, on beş yaşında evlendim ha.(...) Yok vallahi böyle görücü usulüydü.(DG17, K, 41)

Vallahi görücü usulü, akraba olduğumuz için hani akraba istediler. Evlendik on yedi yaşında(DG30, K, 49).

Vallahi köylü usulü bizim.(...)Görücü usulü dayım kızıdır zaten yabancı değil. (DG11, E, 52)

Köyde zaten babaanne gitti istedi ses yok bitti.(...)Görücü usulü, ee hanım da köyün kızı olduğu için. E aileyi de biliyoruz.(DG14, E, 55)

Kadın katılımcıların toplumun kendilerine atfettiği toplumsal cinsiyet rol ve beklentilerine uygun bir şekilde davrandıkları, ev işi yapmanın, yemek pişirmenin, temizlik yapmanın sadece kendilerine ait bir görev olduğunu kabul etme noktasında

çoğunlukla benzer düşüncelerinin bulunduğu yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. Kadın katılımcıların küçük yaştan itibaren ev işlerine yönlendirildiği, okul hayatı bittikten sonra ev işlerinin devri anneden kızına geçtiği, kimisinin de daha öğrencilik yıllarından itibaren annenin ev işleri görevini kızının üzerine bir sorumluluk olarak yüklediği yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda elde edilmiştir.

Biz sadece bakmak, yedirmek, içirmek, temizlemek görevindeyiz."(DG33, K, 28).

Evde ben çalışıyordum, pişiriyordum, yediriyordum ne yapam?(…) Eee mecbur. Bayan bir bayanın görev zaten temizlik iş yemek yapmak, temizlik yapmak."(DG8, K, 57).

Ev işi yani o ben zaten iki sene Bingöl'de okuduğum için iki sene yoktum. Öncesinde de lisedeydim zaten. Anneme yardım ediyordum. Sonra okul bittikten sonra zaten her şey bana kaldı. Yemekolsun, temizlik.(…) Her zaman böyle bir yatkınlığım vardı, ev işlerine, yemeğe, her zaman.(DG6, K, 23)

Ev işleri çoğunu ben annem gezer gezer tozardı. Vallahi o zaman daha işe girmemiştim.(…) He öğrenciyken de işi bitirmeden okula gitmezdim…(DG7, K, 60)

Erkek katılımcıların da kadın katılımcılara benzer şekilde toplumun kendilerine atfettiği toplumsal cinsiyet rol ve beklentilerine uygun bir şekilde davrandıkları, çalışma hayatında bulunup evin dışında kamusal alanda yer alan aktörler oldukları ve asli görevlerinin geçim sağlamak olduğu noktasında düşüncelerinin bulunduğu yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu toplum tarafından kadınlara atfedilen çocuk bakımı, temizlik, yemek yapımı vb. görevlerin yalnızca gereklilik halinde (kadınların hasta olması, evde olmaması, erkeklerin işsiz kalması vb.) erkekler tarafından üstlenildiğini belirtmektedirler.

Tabii ki biz yine işe devam ediyoruz. Dışarıda çalışıyoruz. Eşimiz de yine evde. Çocuklarıyla ilgileniyor sonuç itibariyle. Çocuğumuzla ilgileniyor diyelim.(DG13, E, 40)

(…)İş yapıp yorgun haliyle eve gittikten sonra evde düşüp yani her şeyi bırakıp yani bir şey yapamıyorsun yani yorgunluktan, o stresten, o yoğunluktan. Üstümüze düşen sorumluluk çocukların eğitimidir, bakımlarıdır. Eşimizin aynı şekilde ihtiyaçlarıdır, onları karşılamak yani bir babanın görevi bu. Çocukları daha iyi eğitebilmek için gerekli yerlere müracaatlarını

yapıyorsun. Yani dersinedir öğretmendir, şudur, budur falan diye. Elimizden gelen bütçemize göre katkıda bulunmaya çalışıyoruz.(DG21, E, 53)

Hiç hiçilgilenmim anası hanımım bakir eve. (DG11, E, 52)

Bazen oluyor. Gerektiği zaman oluyor.(DG3, K, 47)

Yani gerek olursa tabii ki babam yemek yaptığını falan hatırlıyorum ya. Hani böyle annem rahatsız olduğunda, eğer bizler yoksak tabii ki hani babam yardımcı oluyordu.(DG2, K, 36)

Zaman zaman bizim de yardımlarımız oluyor. Yani bir ara çalışmadım mesela. Sekiz ay boyunca eşim tabii ki ister istemez ikinci çocuğa hamile olduğu içi. (...) Sekiz ay boyunca öbür büyük çocuğuma sorunlu yani sorunları olduğu için mecburen ben baktım. (...) Evet engel durumu olduğu için mecburen götürdüm. Üç ay boyunca doksan gün boyunca kendisine fizik tedavi uyguladım. Yürümüyordu, işte yürümeye başladı.(DG13, E, 40)

Yapılan derinlemesine görüşmelerde "Size yüklenen görev ve sorumluluklarınızdan memnun musunuz?" sorusuna yanıt veren kadın ve erkek katılımcıların çoğunluğunun kedilerine yüklenen görev ve sorumluluklardan memnun oldukları öğrenilmiştir. Memnun olmadığını ifade eden erkek katılımcıların memnuniyetsizliklerini direkt ifade edemedikleri, yaşamlarını idame ettirebilmek ve toplumun erkeklere atfettiği erkeklik rollerini (çalışıp para kazanıp evini geçindirme vb. gibi) bir zorunluluk olarak gördükleri ve toplumun beklentilerine uygun olarak davranmaları gerektiği bilincinde oldukları görülmektedir. Yapılan derinlemesine görüşmelerde katılımcıların çoğunun, eşlerinin aldığı görev ve sorumluluklarından memnun oldukları, kadın katılımcıların eşlerinin gerektiği zamanlarda kendi sorumluluklarını paylaşmasının yeterli gördükleri, şikâyetçi olan katılımcının görece az olduğu araştırma verilerinden görülmektedir.

Yoo hiç değilim, çok memnunum. Üç tane çocuğum var. Onların şeyiyle uğraşmak çok hoşuma gidiyor. (DG24, K, 47)

Vallahi çocuklarım için memnunum. Çünkü benim bütün varlığım yok benim çocuklarım için. Kendimi giymeyi yemek keyfime bakma gibi bir düşüncem yok. Ve çocukların bir an önce güzel bir şekilde, güzel bir ortamda büyümeleri o yüzden memnunum. Bunun için de çabalıyorum tabii…(DG32, K, 26)

Yani bazen hiç memnun değilim. Bazen yani memnun kalmak zorunda kalıyoruz. Hani ne bileyim bazen hayatımız çok yorucu oluyor. Çocuklar var, oku, okuldan mesela benim kızımın öğle arası var. Ben günde sekiz defa okula gidip geliyorum. Yakın Allahtan çok uzak değil. (DG23, K, 37)

Yok, memnunuz ablacığım. Yani hayatımız yani zaten o hayat da memnun yaşıyoruz öyle olmazsa.(DG16, E, 60)

Memnun olmazsan ne yapacaksın? Mecbur memnun olacaksın. Ev hayatıdır gidiyor işte. Bazı sıkıntı olur, bazı iyi olur. Ev halidir yani. Oluryani ufak tefek şeyler ne etsen de olur yani.(DG14, E, 55)

Ya tabii ki şimdi yani mecbur kalıp hayatta bu hayattan mecbur kalıyorsun. Sana ne görev de gösterse. İster istemez dışarıda çalışıyorsun. Para getiren kişi sen olduğun için mecburen hangi görev olursa olsun ona da katlanmak zorundasın.(DG13, E, 40)

Ben memnunum eşimden. Hani evden şey yapmıyor yani dışarı çıkmıyor. İşinde gücünde çocuklarla ilgileniyor. (...) Biz de memnunuz.(DG27, E, 55)

Yani çalışması yeter bence.(DG22, K, 32)

Katılımcılara yöneltilen "Ailenizde evdeki kararları kimler alır?" sorusuna verilen yanıtlara bakıldığında evdeki kararları alanların genellikle erkekler olduğu, kendi kök ailelerine nazaran kendi çekirdek ailelerinde kadın katılımcıların evdeki kararları almada önde olduğu aynı zamanda ortak karar veririz diyenlerin sayısının daha fazla olduğu görülmektedir.

Babam genelde babam, babam baskın bir insan yani(...) Danışır ama hep kendi bildiğini yapar...(DG6, K, 23)

Babam, bizde genelde erkekler kararları alıyor.(DG30, K, 49)

Babam alırdı.(...)Anneme de danışırdı.(DG4, K, 65)

Ben alırım çoğu kararları.(DG23, K, 37)

Ben verirdim.(DG8, K, 57)

Genelde o alır.(...) Çok tutunmuyorum da o yüzden. Tutulmuyorum üstüne. Yani ben kendim de şey yapsam kaaleye alınmıyorum.(DG33, K, 28)

Eşim söylüyor. Eşim söylüyor.(...) Yokyok eş hiç bayanı dinler mi? Erkek ne derse odur. Kim bayanı dinler?(DG17, K, 41)

Evde kararları ortak alıyoruz.(...) Şimdi biz aslında daha önce kendim karar veriyordum. Ama tabiî ki şu an ortam değişti. Birlikte karar alıyoruz. (DG27, E, 55)

Ben kocam beraber.(DG25, K, 39)

Genellikle ortak karar alırız ama kararlar hep ondadır.(DG10, E, 48)

Katılımcılara yöneltilen "Kendi ailenizle bağlarınız nasıl, kuvvetli mi?" sorusuna verilen yanıtlara bakıldığında, çoğunlukla katılımcıların aile bağlarının kuvvetli olduğu ifade edilmektedir. Aile bağlarının iyi olmadığını ifade eden dört kadın katılımcıdan üçü kök ailesinin aile bütünlüğünün olmadığı, biri ise sevgisiz büyütüldüğünübelirtmiştir. Çoğunlukla akrabalık ilişkilerine önem veren bir yapıda olan katılımcıların aile bağlarının da kuvvetli olduğu kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Katılımcılara yöneltilen "Kendi eşinizin ailesiyle bağlarınız nasıl, kuvvetli mi?" sorusuna verilen yanıtlarda da benzer şekilde katılımcıların aile bağlarının kuvvetli olduğunu ifade ettikleri görülmektedir.

Aile bağlarımız kuvvetli evet. Birine bir şey olsa tabii ki de hemen birimiz koşarız.(DG1, K,19)

Sıcak bir aile ortamımız vardı. Aileme çok bağlıyımdır zaten. (DG2, K, 36)

Aile ilişkilerimiz olandan daha iyi olduğunu düşünüyorum. Annemle, babamla kız kardeşim var, iki kardeşiz, ben büyüğüm, kardeşimle de aram çok iyi, iletişimim çok iyi aslında hani aramızdan ziyade ailedeki iletişimimiz çok iyi.(DG15, K, 28)

Çok iyi, ailem bir şey demiyor bana. Zaten halimi biliyorlar. Çocuklarımla mücadele ettiğimi de biliyorlar.(DG32, K, 26)

Tabii ki kuvvetlidir yani sonuçta kardeş, anne, baba bunlar hep tırnak misalidir. O yüzden mecburen ister istemez ilişkiler iyi olmak zorundadır.(DG13, E, 40)

Pek değil. O kadar yani hani şimdiki anneler çocuklarına nasıl düşkün benim annemde o yoktu o yönden annemden çok davacıyım.(DG7, K, 60)

İyiler, çok iyi, biz onlardan çok memnunuz.(DG28, K, 65)

O da çok iyi. Hiçbir sıkıntı yok. Allah'a şükür.(DG9, E, 65)

İyidir.(...) Normaldir her hafta görüşüyoruz yani telefonla her gün görüşüyoruz hani gerektiği dakka.(DG11, E, 52)

Eşimin ailesi ile de aramız iyi, bir sorun yok, bağlar kuvvetli şey değil. (DG23, K, 37)

Onla sıkız çok sıkız yani gidip geliyoruz. Çocuklarla gidiyoruz işte orada oynuyorlar falan. Onların yani ev üstünde ben yedi sekiz sene kaldım.(DG22, K, 32)

4.2.2 Depremzedelerin gözünden "deprem anı"

Katılımcıların çoğunun deprem anını anlatırken dini referansları kullandıkları, deprem anını kıyametin kopması ile benzer gördükleri, yaşanan depremden sonra oluşan karmaşayı mahşer alanına,yaşanan geceyi ise cehenneme benzettikleri yapılan derinlemesine görüşmeden elde edilen bulgular arasındadır. Bunun yanı sıra deprem anında çıkan sesi bombaya benzeten katılımcıların da olduğu görülmektedir. Görüşülen katılımcılarının genelinden farklı olarak başka bir sosyo-kültürel çevrede yaşamış, lisans mezunu kamu görevlisi olan DG2'nin depremden sonraki karmaşayı "kaos" olarak nitelediği görülmektedir.

Vallahi bir anda dünyanın kıyamet koptuğunu zannettik. Çok kötü bir deprem oldu. İlk depremden sonra eve goştum zaten. (DG27, E, 55)

(...) Ben elli beş yaşındayım. Öyle bir deprem görmedim. (...)Yani kurban olayım Allah'a birileri eline attı. Yani o depremle Elazığ dümdüz olurdu. Tabii o an çıktık dışarı durduktan sonra toz duman her taraf. Sokakta bir mahşer vardı yani.(DG14, E, 55)

Evet eve gittim, yatsı namazını kıldım. Yatsı namazından sonra meyve geldi. Tam meyve başlamışken hafiften bir silkeleme oldu. Tabii o arada kaynanam da biz yanımda. Tüm kanepeler bir de birbirine bitişik yani dedim onu şey yapamaz yani, sallayamaz. İkincide yani hepimiz birlikte böyle salonda birleştik. Tabii mübarek sallıyor. İlk gelen aklıma gelen şey dedim kıyamet koptu yani.(DG12, E, 49)

Gerçekten cehennem gibi bir geceydi.(DG1, K, 19)

Sanki dedik bombedir bizim bina yalnız oldu bu depremdi yani bomba sesiyle başladı. Ama nasıl sallıyor nasıl? Böyle gidiyor geliyor gidiyor geliyor. O anda hemen lambalar gitti. Televizyondan ışıklar attı. Dedim televizyonlar falan hep gitti yani yandılar. Lambalar gitti ama biz daha duvarların nasıl gidip geldiğini görmedik karanlıktı görmedik…(DG7, K, 60)

Depremde dışarıda bir anda bir kaos oldu zaten. Herkes bir sokaklara döküldü falan. (DG2, K, 36)

Katılımcıların çoğunun deprem anında birbirine benzer tepkiler verdikleri yapılan derinlemesine görüşme verilerinde görülmektedir. Katılımcıların birçoğunun deprem anında dini referanslarını kullanarak "salâvat" getirdikleri ifadelerinden anlaşılmaktadır. Dini ibadetlerini getirdikleri sırada depreme yakalandıklarını ifade eden katılımcıların da olduğu yapılan derinlemesine görüşme verilerinden elde edilmektedir.

Önce bir güm diye bir ses geldi. Binamızın gireni, çıkanı çoluk çocuk olduğu için hani çok çalışan insanlar da olduğu için o sesler genelde alışkınız. Yani rahatsız edici bir ses değildi sanki. Ondan sonra güm gümgümgümgümgüm hır hırhırhırhır salladı. Ben yerimden kalkmadım. Annem çok korktu. Çelik kapıyı açamadık. Çelik kapıyı açamadık. Ondan sonra bir bağırtı, bir bağırtı, tekbir getirenler bağıranlar. Hiç ondan sonrasını hatırlamıyorum.(DG26, K, 39)

Girişti, he ben hemen kızıma böyle sarıldım. Dedim korkma dedim selavatını getir.(DG8, K, 57)

Valla deprem ha burada oturuyordum. Bu ev gitti geldi gitti geldi hep salavat çektim sonra durdu ben dedim daha dışarıda hiç kimse kalmamış.(DG9, E, 65)

Bir kere sallandı. Öle ufak bir sallantı yapti dedim tamam salavatımızı getirdik ondan sonra dedim tamam bitti. Aha ondan sonra baktım bir daha hızlani ya mübarek hızladıkça daha da hızlani sanki sallama evi sallamaya başladi. E bu karşı binanın da taşlariyıkıldi yukarda bacalar yuvarlandi epey. Orada geldi bu bizim evin çatısına vuridi ya bir güm gümgüm sesler çikidi daha artık kaçacak yer yoktu yani ha.(DG11, E, 52)

(…) Dedim ya kanepede bir şey var ya dedim yer mi sallandı, bir şey mi oldu falan derken lambaya baktım avizeye, baktım ki avize sallanıyor. Sonra bir hafif durur gibi oldu. Oğlum dedi baba herhalde deprem oluyor. Tamam dedim oğlum farkındayım salavatımı getir bir şey olmaz dedim, geçer şimdi.(DG21, E, 53)

(...) Ben de kalktım hemen namazımı kıldım yatsı namazını kıldım, dokuza on vardı, beş vardı, ettim ki kalkayım. Ettimki kalkayım baktım sallandı.(DG28, K, 65)

(…) Ablama söylüyem çok korkulu yani geçirdik. Çünkü ikide bir mübarek çalıyordu. Biz dedik her an yıkar başımıza, aşağı çıktım, evim yıkılmış. Yani dağılmış. O gece dışarıda zor sabah ettik.(DG16, E, 60)

He he nasıl yemek yerdik böyle siniyi kaldırdık. Mübarek hemen salladı ha.(DG19, K, 65).

Evet, çok kötü, deprem anı işte ben çocuklarımlaydım. Akşam dokuza beş mi on kala işte olduğu zaman evdeydik. Çocuklar çok korktu, bağrışmalar oldu falan. Açıkçası hani ben çocuklar hepimiz bir aradaydık çok şükür o zaman. (DG3, K, 47)

Katılımcıların çoğunluğunun depreme ailecek yemek yedikten sonra çay içme faslında yakalandıkları yapılan derinlemesine görüşme verilerinden elde edilmektedir. Anadolu'nun geleneksel yapısını yansıtan bir unsur olan ailecek bir arada çay içmenin depremin meydana geldiği saatte birçok evde yaşanmasının araştırmaya konu olan toplumun geleneksel bir yapıda olduğunu gösteren bir unsur olarak yorumlanmaktadır.

Evdeydik, oğlumlançay içiyorduk. Herkes çayda kime soruyorsan çay içiyoruz. (DG7, K, 60)

Evdeydim, hastaydım, çok hastaydım, oturuyorduk, eşimle böyle çay içiyorduk. Kızım vardı, sadece küçük kızım, iki oğlum yanımda yoktu. Yanımda değildi. Deprem çok oldu…(DG24, K, 47)

Tabii hemen deprem oldu biz çay içiyorduk. Biz kapıya çıkana kadar ayy dediler orada Selo Usta'nın orada iki ev çöktü. Selo Usta benden yukarıydı.(DG17, K, 63)

He, misafirliğe geldi. Biz de gittik ha bu küçük oğlanı, o polise gittik. Bizi yemeğe çağırdı. Oraya biz oraya biz oraya gittik, orada deprem oldu(…)Hani çay içiyorduk elimizde çay vardı he.(DG5, K, 65)

Çay içiyorlardı, herkes normal şekilde oturuyordu, sohbet ediliyordu. Sonra bir anda deprem olunca hepimiz korktuk. Bazı kişiler dua okumaya başladı. Kapıları açtık, dışarı çıktık. Zaten birinci kattaydı ev.(DG1, K, 19)

Deprem anında oğlumla beraber odada kanepede karşılıklı oturuyorduk işte ben de çay koymuştum tezgaha, şeye, ocağın üstüne.(…)Bir anda bir ufaktan bir sarsıntı olmaya başladı, ben yani kendimce şey yapamadım. Dedim ya kanepede bir şey var ya dedim yer mi sallandı, bir şey mi oldu falan derken lambaya baktım avizeye. baktım ki avize sallanıyor. Sonra bir hafif durur gibi oldu. Oğlum dedi baba herhalde deprem oluyor.(DG21, E, 53)

4.2.3 Deprem anında yaşanan duygular

Katılımcılara "Deprem anında en çok ne hissetiniz?" sorusu yöneltildiğinde; katılımcıların çoğunluğu ölüm korkusunu hissettiklerini ifade etmektedirler. Katılımcılardan çocuğu olanlardan özellikle kadınların çocuklarının can güvenliği noktasında endişe içine girdikleri, kendilerine bir şey olduğu takdirde çocuklarının bakımını kimin yapacağı ile ilgili kaygıya kapıldıkları yapılan derinlemesine görüşme bulgularından elde edilmektedir.

Dedim biz şimdi hepimiz gittik, hepimiz öleceğiz. Dedik hepimiz bittik. Bir dakka da oldu. Çıktım kapıya Seloustanın orada iki bina çökmüş.(DG17, K, 41)

Ne hissettim? Ehe he ölümden başka bir hissetme bir şey yok işte. Yıkılırsa altında kalırsak ölürüz başka ne hissedecem. Evet korktum ama ölümden de korkmuyorum çünki Cenabı Allah bizi yaratmış, iman etmişiz bir gün öleceğiz. Cenabı Allah imanla öldürsün. Hiç sıkıntı yok çünki inanmışız, iman etmişiz. (DG9, E, 65)

Korktum dedim anam şimdi biz de odur ölüyoruz. Biz de belki benim başıma da geliyor. Öle psikolojikmen biz ben korktum ha… (DG8, K, 57)

Günlük yaşam pratiklerinde diğer bireylerle etkileşim halinde olan bireylerin toplum tarafından kendilerine yüklenen rol ve sorumluluklara uygun olarak tepkiler verme eğiliminde oldukları bilinmektedir. Araştırma verilerine bakıldığında "anne" rolü bulunan katılımcının deprem gibi zorlu bir olay sırasında dahi kendisine yüklenen bakım verme rolünü üzerinde yarattığı baskıyı ifade ettiği görülmektedir.

Çocuklarımın can güvenliği özellikle. Hani olur da bana bir şey olursa çocuklarıma kim bakacak? Çocuklarım nasıl olacak? En büyük endişem oydu yani.(DG32, K, 26)

En çok duygu olarak oğlumun yanında olması ve oğlumu kurtarıp kurtarabilecek miyim? Kurtarabilir miyim? Bir şey olur mu? Yan yana mı olsaydık?...(DG21, E, 53)

Vallahi hani ölüm korkusu oldu. Hani mesela ben halamlardaydım ya acaba bizim ev yıkıldı mı? Oğlum bir şey oldu mu? Eşim bir şey oldu mu? Acaba ev hani yıkıldı altında mı kaldılar? Ne oldu? (…)Evim?Ablamın evi yıkıldı mı?Kardeşlerim sağ mı? Annem babam sağ mı? Böyle her şey aklımdan geçti.(DG23, K, 37)

Araştırmaya katılan DG1 kodlu19 yaşındaki kadın katılımcının hanesinde bakıma muhtaç engelli yakını bulunduğu, deprem sırasında en çok evde yalnız olan engelli yakını adına can güvenliği konusunda endişeye kapıldığını ifade ettiği görülmektedir.

Korktum yani kendim için de korktum ama kendim için yine de dışarı çıkabildiğim için hani Bir tık iyiydim ama babam için çok korkmuştum. Çünkü evde yalnız başınaydı. Hiçbir şekilde dışarı çıkamazdı.(DG1, K, 19)

Ayrıca bekâr olup ailesinden uzak yaşayan katılımcıların ise deprem anında yalnızlığın vermiş olduğu tedirginliği üzerlerinde taşıdıkları için korktuklarını ifade ettikleri görülmektedir.

Tabii Elazığ depreminde ben evde yalnızdım. Zaten yalnız yaşadığım için(…) O an evim de o zaman yeni gelmiştim ben Elazığ'a geleli iki ay olmamıştı. Taşınalı buraya yerleşeli iki ay olmamıştı. Evim bodrum kattaydı. Bodrum katta, evim sağlamdı ama yani sağlam olup olmadığını ben bilmiyorum tabii. Hem Bodrum katta olmamın verdiği şey hem çok şiddetli bir depremdi ve yalnızdım.(…) Ondan sonra o an benim beynim tamamen durdu. Yani kesinlikle ben öldüm gözüyle baktım. Yıkılacak bir de bodrum katı yani. Mümkün değil benim kurtulmam beni görmeleri mümkün değil. O şeyde telefonu fırlattım hani ki telefonu alıp hani çıkmam bir şey yapmam gerekiyor. Ki bunun çalışmalarına katılmışım. Bu konuda eğitim almışım. Hatta eğitim bile vermişim. Ama o an senin bilincin devre dışı tamamen. Ben direkt şey odaklı düşündüm. Ben öldüm, şey buradan kurtulma şansım yok kesinlikle.(…) Heee apartman apartmandan sesler duydum. Ağlamaya başladım ben Allah'ım hani affet diye böyle ağlıyorum. Allah'ım sen ne olur affet. Baktım ki apartmandan sesler geliyor. Ben koştum direkt. Hemen o an kapalıyım. Başı açık mesela çıkmıştım direkt dışarıya. Telefonumu aldım, uçtum dışarıya…(DG15, K, 28)

Sadece yalnız olduğum için biraz tedirgin oldum. Yalnızlığın verdiği bir şey vardı. Yani nasıl diyeyim? Hani buradan kalkamamak sürekli artçılar oluyor ve artçılar beşin altında olmuyor. Yani bu beş demek sallanıyorsun demek. Gözün sürekli lambada, lamba sallanıyor mu? Mutfaktaysam eğer storlar çok kötü çarpıyor deprem olduğunda, normal perdede hissedilmiyor. Oradan biliyorsun zaten. Belli bir zaman sonra böyle alışkanlık haline geliyor sanki. Yani mesela telefonla konuşurken şu an deprem oluyor. Böyle normal bir şeymiş gibi geliyor.. Birkaç gün öyle geçti. (DG2, K,36)

4.2.4 Deprem sırasında yapılan davranışlar

Depremle karşı karşıya gelindiğinde yapılması gereken doğru davranış şekillerinden olan "Hayat Üçgeni Oluşturmak"ve "Çök-Kapan-Tutun"hareketlerinin yapılmasının depremin yol açtığı zararları azaltacağı öngörülmektedir.

AFAD, deprem anında yapılması gereken hareketlerin neler olduğuna dair https://www.afad.gov.tr/ web sitesinde yayımladığı bilgilerde; depremle karşı karşıya bina içerisinde iken gelindiğinde, kişilerin varsa sağlam sandalyelerle desteklenmiş masa altına veya dolgun ve hacimli koltuk, kanepe, içi dolu sandık gibi koruma sağlayabilecek eşya yanına çömelerek hayat üçgeni oluşturulması gerektiğini belirtmektedir. Daha sonra kişilerin hayat üçgeni olarak belirledikleri yerde başını iki elleri arasına alarak veya bir koruyucu (yastık, kitap vb) malzeme ile korunmaları ve deprem sarsıntısı geçene kadar bupozisyondabeklenmeleri gerektiğini belirtmektedir.

"Güvenli bir yer bulup, diz üstü ÇÖK,

Başını ve enseni koruyacak şekilde KAPAN,

*Düşmemek için sabit bir yere TUTUN"(*AFAD 2022).

Araştırmaya katılanlar açısından bakacak olursak deprem sırasında yapılması gereken doğru davranışları yapanların olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılım sağlayanlar arasında deprem anında yapılmaması gereken davranışları sergileyenlerin sayısının daha fazla olduğu araştırma verilerinden elde edilen bulgulardan anlaşılmaktadır.

(...)Oturduk yere çöktük ama ondan sonra çok şiddetli bir sarsıntı oldu, sağa sola böyle vurur gibi. (...) Hani bayağı bir sarsıntı olmaya başladı. Çatılar da gelmeye başlayınca dedik daha tamam oğlan bir yere yattık kanepenin dibine. Ben de balkon tarafında kanepenin dibine oturdum (...) Ondan sonra durdu. Durunca da o oğlan, baba dedi, durdu, kaç, dedi, kaçalım. Dışarı çıktık, üstümüz, başımız her şey içeride kaldı. Biz dışarı attık kendimizi. Apartmandakiler hepsi telaşkalı bir şekilde aşağı iniyor. (DG21, E, 53)

Koştuk kapıya, dış kapıya tek koştum. Bırakmadılar yenem aşağı dediler yenme, dur. Kapinin ağzında öle bekledim. Onlar da içeride. Oğlum da zaten televizyonu tutmişti ortada. Tam orta yere gelmişti odanın ortasına. Eee hanım da zaten kıza sarılmıştikanepenin önünde oturmuşti öle durrudi ta ki durdu. (DG11, E, 52)

Durdu yani deprem durduktan sonra indik. Durana kadar bekledim. Elektrik kesildi. O zaman şok olduk çocuklar bağırıyordu. Apartmandaki herkes öyleydi bir bağırışma falan. Sakin olmaya çalıştım. Durduktan sonra merdivenlerden aşağıya indik. Bir de hemen kapılıp da inmedik yani.(DG31, K, 39)

Arada oturmuştuk birden böyle bir sallantı oldu, yani bi panikledik, bi korktuk. Orada eşim kimsenin dışarı çıkmasına yani izin vermedi, bekledik, deprem sakinledikten sonra ondan sonra hemen dışarıya çıktık.(DG30, K, 49)

AFAD, deprem anında yapılmaması gereken davranışlar olarak; merdivenlere, balkona çıkılmaması gerektiği, pencere veya balkondan atlanılmaması gerektiği, asansör kullanılmaması gerektiği, pencerelerden veya camdan yapılmış eşyalardan uzak durulması gerektiği, telefonların acil durumları bildirmek dışında kullanılmaması gerektiği gibi davranışları sıralamaktadır (AFAD, 2022).

Araştırmaya katılanların çoğunluğu deprem sırasında "Hayat Üçgeni Oluşturmak" ve "Çök-Kapan-Tutun" doğru davranışlarını sergilemediği, çoğunlukla yapılmaması gereken birbirine sarılmak, merdiven boşluğunda durmak, sarsıntı bitmeden kaçmaya çalışmak gibi güvenli olmayan hareketlerde bulundukları derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilerden anlaşılmaktadır.

Biz böyle salon ortasında böyle kaldı. (…) Eşim de vardı. Üç kişiydik biz. Böle o zaman sağdı da. Biz böle biz birbirimize sarıldık. Böle durduk. Ama beşik gibi böle gitti geldi gitti geldi. Hemen nasıl dışarıya gitti ki kıyamet kopmuş dışarıda.(DG8, K, 57)

Bina hani sallandığı zaman hep şeyi sıvası falan döküyordu. Göz gözü görmüyordu evin içinde. Bu sallantı o yıkma, o şey yani(…)Merdivenin içinde durduk. Deprem hani durduktan sonra dışarıya attık kendimizi. (DG3, K, 47)

(…) Markete gittik, o an işte öyle bir sallandık ki yavaş yavaş başladı ve bitmiyor, yavaştan başladı. Hızlı hızlı böyle marketin bütün raflar devrildi üstümüze, tavanda asma tavan mı ne varmış böyle kare kare, onlar hep kafamıza düştü, böyle birden arttı. Sonra ben kardeşimin elini tuttum, kaçmaya çalışıyorum, kapıları kilitli, otomatik kapı olduğu için hepsi kilitlenmişti, baskı olduğu için ondan sonra bir tane işte orada görevli, zorla aşmaya çalıştı. Kaçtık dışarıya yani ben zaten orada dışarı çıkar çıkmaz çöktüm daha dizlerim tutmuyordu, yani kardeşim de vardı, çünkü korkuyordum, ona bir şey olmasın diye.(DG6, K, 23)

(…) Herkes normal şekilde oturuyordu, sohbet ediliyordu. Sonra bir anda deprem olunca hepimiz korktuk. Bazı kişiler dua okumaya başladı. Kapıları açtık, dışarı çıktık. Zaten birinci kattaydı ev…(DG1, K, 19)

Deprem anında ne yapılması gerektiği ile ilgili eğitim almış ve bu konuda eğitim vermiş biri olduğunu ifade eden DG15 kodlu katılımcı deprem anında ölüm korkusu ve panik nedeniyle yapılması gereken davranışları sergileyemediğini ifade etmektedir.

Ondan sonra o an benim beynim tamamen durdu. Yani kesinlikle ben öldüm gözüyle baktım. Yıkılacak bir de bodrum katı yani. Mümkün değil benim kurtulmam beni görmeleri mümkün değil. O şeyde telefonu fırlattım hani ki telefonu alıp hani çıkmam bir şey yapmam gerekiyor. Ki bunun çalışmalarına katılmışım. Bu konuda eğitim almışım. Hatta eğitim bile vermişim. Ama o an senin bilincin devre dışı tamamen. Ben direkt şey odaklı düşündüm. Ben öldüm, şey buradan kurtulma şansım yok kesinlikle.(DG15, K, 28)

Araştırmaya katılan geçici koruma statüsündeki tek katılımcı olan Suriye uyruklu ve kadın olan DG25'in daha önce deprem yaşamadığı, deprem anında neler yapılması gerektiği ile ilgili bilgisinin olmadığı yapılan derinlemesine görüşmedeki ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Ben yani biliyor ama deprem. Zaten cocüklarım geldi anne deprem olacak, deprem olacak biraz ama yani ilk düşünmedi yani ben deprem ben niye bu şekil sallanıyor, bu şekil sarıldım. Ben sonra bırakti, ben dedim Allahuekber, Allahuekber. Çok komşu dışarıda çıkti, ağladı. Ben dedim Allahuekber çok yani söyledim. Ben sonra cocüklerdi yani banyo yaptı ben de yaptım. Cocükler hepsi elbise giymedi. Dedi kızlar eşarp tak belki bir daha deprem olacak. Biz bilmiyoruz lazım dışarıda çıkıyorum. Kocam dışarıda kocam geldi dedi otur deprem bitti. Sonra ben baktım. Hepsi komşu dışarıda…(DG25, K, 39)

Katılımcıların çoğunluğunun sevdiklerine ulaşmak, yaşanan deprem sonrası durumlarını bildirmek veya sevdiklerinin durumlarını öğrenmek amacıyla telefonla iletişime geçmeye çalıştıkları yapılan derinlemesine görüşme verilerinden anlaşılmaktadır. Görüşülen katılımcıların, telefon trafiğinin yoğunluğunun ilk yardım kurtarma ve müdahale çalışmalarını sekteye uğratma riskine yol açacağı konusunda farkındalık düzeylerinin düşük olduğu, korku ve panikle hareket ettikleri anlaşılmaktadır.

Anında aradım ama ben, dakika yani. Onlar daha haberlere düşmeden ben hemen aradım. Çünkü bir anda yoğunluk oldu, hatlar düşmedi.(DG2, K, 36)

(…)Yani herkes birilerine ulaşmaya çalışıyordu. Aile yakınlarına ulaşmaya çalışıyordu. Biz de babamı arıyorduk ama hiçbir şekilde ulaşamıyorduk. Telefonlar hiçbir şekilde düşmüyordu.(DG1, K, 19)

Şebeke yoktu. En büyük sorun Elazığ depreminde birçok depremde olduğu gibi şebeke yoktu. Internet aracılığıyla iletişim sağlanıyor ama kimsenin aklına o an internet gelmiyor. WhatsApp'tanaramak,ben arıyorum, kardeşime ulaşamıyorum, ailem beni arıyor ulaşamıyor. Daha sonrasında şey adı ney kardeşime WhatsApp üzerinden ulaştım. Çünkü baktım ki WhatsApp'tan beni arıyorlar. Ben kardeşime WhatsApp'tan ulaştım. İşte orada dur, gelme, abla deprem olmuş. Çok kötüyüm, neredesin sen? O yolda gelecek. O da telaş olmuş hani bana bir şey oldu diye. Ailemle konuşuyorum. Ailem Bingöl'de. Işte kızım tamam sakin ol. Sakinleştirmeye çalışıyorlar. Çok kötüyüm ben. Çok ağlıyorum. (DG15,K, 28)

Apartman birbirine girdi. Öyle göresin. Aşağı indik. Neyse bizi akrabalar Diyarbakır'dan falan arıyor, yengem falan. Ben telefonumu evde bırakmışım, oğlanı evde bırakmış. Bir bu beyefendiye akıl etmiş, eline almış. O da diyor konuşmayın, şarjım bitecek. Konuşmayın elektrik yok, şarjım bitecek diyor. E aramayana da cevap veremezsen orada merak ediyorlar. Zor belayla yakalamışlar hattı. Dedim vallahi biz iyi indik ama dedim evler gitti dedim.(DG7, K, 60)

4.2.5 Deprem sonrası yaşanan maddi ve manevi kayıplar

Depremler meydana geldikleri bölgede sonuçları itibariyle birçok maddi ve manevi kayba yol açmaktadır. Yapılan araştırmada aile bireyleri ve/veya yakınlarını kaybeden depremzedelerin çoğunun yaşadıkları travmayı atlatmakta güçlük çektiği görülmüştür. Bu depremzedelerle derinlemesine görüşme yapmakta çekimser kalınmıştır. Ancak görüşme yapmaya istekli olduğunu belirten ve söz konusu kaybı yaşayan bir depremzede ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan katılımcılardan maddi anlamda kayıp yaşayanların çok olduğu görülmektedir. Maddi kayıp yaşayan katılımcılar, evlerinin yıkıldığını, eşyalarını kurtaramadıklarını ya da eşyalarını kısmi olarak kurtarabildiklerini ifade etmektedirler. Bunun yanında para ve ziynet eşyalarını kaybettiklerini ifade eden katılımcıların da olduğu görülmektedir.

(…)Elleri hep kesilmiş cam, kiremit parçaları, biri ayağını görmüş, balkondan gelmiş ki balkondan atlaya. Birinci kattı bizim hemen balkon o tarafa getmiş an böle yoksa bodrum derindi çökerdi aşağı.(…) He, bulunmuş işte orada diye tez kolay bulundu. Hemen bu çıktı. Dediler ki hastaneye götürük. Bu kere arabalara bindik hastaneye gidik.(…)Deyiler ayağı kırık.

İnanik biz de. İşte ne bilem. O Fethi Sekin Hastaneye gettik. Orada da göstertmilerariyikariyikbulamik. Orada gedik burada değil öbürüne gedik deyi burada değil. Yoksam ki ölmüş morga koymuşlar.(DG29, K, 60)

Tabii ki, eşim de etkilendi. Hep deprem olduktan sonra bir on dakika sonra direkt tabii ki ister istemez ona telefon açtım. Biz iyiyiz deyince yani tabii annemi babamı da en başta onları aradım, sordum, onların telefonu tabii ki çıkmadı. Çıkmayınca dayımı aradım. Onlarlan konuştum. Onların binası biraz daha sağlam olmadığı için ilk baş yani aklıma gelen oydu.Telefona cevap verdiler. Biz iyiyiz deyince dedim iyi. Sonra kendi aracımlan annem babamın yanına gitmeye çalıştım. Tabii ki insanların hepsi bir anda dışarı fırlayınca araçlar trafik kuyruğu, şu bu derken hani zor bela yetiştim, annem babamın yanına. Baktım bunlar da iyilerdi. Yani Allah'a çok şükür…(DG13, E, 40)

(…) İki yıldır da işte eşim depremde gitti. Yalnız kaldım.(DG29, K, 60)

Bizimki çöktü. Çatı böle an böle pestil gibi olmuştu. Zaten evde olsaydık mümkün değildi. Yani onlar da bizi kurtaramazdı. Allah bilir. İçinde olan öldü.(DG28, K, 65)

Yok bizde bir can kaybımız yoktu. Tabii ki bu mahallede epey bir can kaybımızvardı.(DG14, E, 55)

Ya bizim evlerde çatlak çoktu benimki ama alt katlar yoktu.(…) Patlamıştı böyle duvarlar ha (DG7, K, 60)

Maddi her şeyimiz kayboldu bugün kızım, tek çatal alamadık.(DG28, K, 65)

Maddi manevi kayıplarımız var. Ev yıkıldı, işte o biraz sorun oldu baya. (DG30, K, 49)

Çok oldu, bayağı oldu. Evimiz şey oldu, düzenim gitti.(DG24, K, 47)

*Yok göçük altında kalmadık ama heçbir şeyimizi kurtaramadık. Bir tek o saati kurtartık işte babamın saati. (*DG4, K, 65)

Eşyalarım çoğu gitti.(DG3, K,47)

Tabii ki benim hem buradaki evim yıkıldı. Dümdüz oldu, köydeki evim yıkıldı, şu anda da halen evsizik…(DG14, E, 55)

Yani bıraksalardı biraz belki eşyamızı alırdık. Bizimki en üsttü ya.(…)Belki biraz birkaç parça alırdık. Benim bu gelinimin altın işi vardı. O da kaldı. Ben oğlu olmuştu Sinan bir sene önce oldu. Teyzeler hep dayıları çeyrek getirdiler. Işte para getirdiler. Diğersi sene de çocuk

hastalandı sünnet oldu. Gene hısım akraba getirdi. Onlar öylece öyle kaldılar arkamızda.(DG28, K, 65)

Manevi kayıp konusunda neredeyse araştırmaya katılan tüm katılımcıların depremin yarattığı olumsuz psikolojik ve sosyal etkiyi üzerlerinde taşıdıkları gözlemlenmiştir. "Deprem sonrasında manevi kayıplarınız oldu mu?" sorusuna katılımcıların çoğunun düşük eğitim seviyesinde yer almalarından kaynaklı olarak net yanıtlar alınamamıştır. Manevi kayıp konusunda cevap verenlerin eğitim seviyelerinin lisans düzeyinde olduğu ve manevi kaybın etkisinin farkında oldukları ve bu konuda desteğin önemli olduğunu vurguladıkları görülmektedir. Manevi kayıplar konusunda katılımcıların çoğunluğundan her ne kadar net yanıtlar alınamasa da yapılan görüşmeler boyunca yaşadıkları psikolojik ve sosyal etkilerden bahsettikleri görülmüştür. Söz konusu manevi kayıplara depremin psiko-sosyal etkileri başlığı altında ayrıca detaylı anlatılacağından burada yalnızca konu hakkındaki soruya yanıt veren katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir.

Kendi depremde yaşadığım maddi bir şey yoktu, kaybım yoktu.(...) Manevi maalesef psikolojik olarak yıprandık. Çünkü ara vermeden, mesela ben o depremde psikolojik olarak ağır yaşamışım. Ailemden de ayrılmışım gelmişim iki gün sonra. Yoğun bir şekilde çalışmaya başlamışım. Ve bunun depremzedelerle yapmışım. Gözümün önünde ağlayan kadınlar eşini kaybetmiş kadınını görüyorum, çocuğunu kaybetmiş, bütün ailesini kaybetmiş kadınla görüşüyorum. Ben de daha psikolojim evet onların yanında psikolojim hiçbir şey değil. Ama sonuçta ben de etkilenmişim. Direkt böyle bir çalışmaya girmişim. Ne ağır ağır vakalarla karşılaşmışım, bu biraz zordu. Yani kaygım psikolojik olarak.(DG15, K, 28)

Maddi manevi kayıplar yaşandı tabii ki. Bir manevi kayıp, kayıplar şu şekilde. Tam olarak sayısını hatırlamamakla birlikte çok fazla ol-, çok fazla değildi ama işte bu elektriğin kesilmesi, şu bu falan. Mahallede birçok şeyde kayıplara sebep oldu maddi konusu maddi konuda. Hayvancılıkla geçim sağlandığı için genel olarak köy şeyinde. Elektriğin de kesilmesi hayvanları tedirgin etti ve hayvanların da sıkışmasına sebebiyet verdi. Çünkü sadece evlerde değil ahırlar, ahırlarda da deprem oluyor. Manevi kayıplar da bilmiyorum uzun süreli travmalar diyebileceğimiz şeklinde şeyler kalıntılar oluştu. Şu an bile en ufak sarsıntıda ilk depremmişçesine korku ve tedirginlik söz konusu.(DG20, E, 21)

Katılımcılardan iki kişinin kendisinin, üç kişinin ise birinci dereceden yakınlarının deprem olduktan birkaç gün sonra kalp krizi geçirdiklerini ifade ettikleri görülmektedir. Konu ile ilgili hali hazırda yayımlanmış haberlerin de olması bu konuyu destekler

niteliktedir. 26.01.2020 tarihinde yayımlanan Anadolu Haber Ajansının "Depremle gelen kalp krizi riski" konulu haberinde; Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Kalp ve Damar Cerrahisi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Tulga ULUS, Elazığ ve Malatya'da yaşanan depremin kalp krizi riskine ilişkin röportaj vererek açıklamalarda bulunmuştur. Prof. Dr. Ulus, depremde bir anda aşırı stres ve korku ile karşılaşan kişilerin yaşadıkları korku ve panik halinin üzerlerinde stres yarattığını,bu durumda da önceden koroner arterleri tıkalı veya daralmış olan kişilerin kalp krizi geçirme olasılıklarının artırdığını ifade etmektedir (AA Erişim; Ağustos 2022).

(…) Deprem oldu, dördüncü günü çok kötü oldum ben, korktum ya. (…)He. Şeye gittim, anjiyo oldum. (...) Kalp krizi geçirttim." (DG5, K, 65)

Ha benim oğlum kalp krizi geçirdi. Şey depremden ne zaman depremde bir on on beş gün sonra. Oğlum o zaman şimdi yirmi iki on dokuz yirmi. On dokuz yaşında, üç gün yoğun bakımdakaldı. Durum iyi değildi. Üç gün yoğun bakımdaydı, sonra normal odaya aldılar sonra iyiydi…(DG24, K, 47)

(….)Depremin üçüncü günüdür babam vefat etti... O bişeylerimizi görünce bu çöl çamurun görünce ondan sonra gidip işte araba nakliyat getire ki kimsemiz de yok..(…)Yaşlılar bir şeylerini çok mal mülk severler.(…) Çok severlerdi, işte ondan kriz geçirtti babam.(DG4, K, 65).

Adam hastaydı benim kocam hastaydı. Ben bir yere gidemedim. Şekeri kalp vardı. Ondan sonra herkes apartmanı terk etti gitti. Ben hiçbir yere gidemedim, korkuyordum. On gün, on gün, on beş gün gittim, camide yattım. Bir yere gidemedim. E o adam o depremden sonra adam kriz geçirdi. Anjü yaptılar açılmadı. Ayağını kestiler. Diğer ayağını da keseceklerdi. Adam kalp krizi geçirdi, öldü.(DG8, K, 57)

(…) Evde yıkılma olmadı, tabii ki o evde daha fazla duramadık yani. Ben orada iki gece kaldım. Tabii iki gece dediğim zaman tabii aralıklı yani gece kaldık. Ben bir gece hastanelik oldum, bir gecede sabahladım yalnız(…) Hastanelik yani tam yatacağım sırada kalp çarpıntısı oldu yani korkudan artık yani bu psikolojik. (DG12, E, 49)

4.2.6 İlk yardım- arama kurtarma ve müdahale çalışmaları

Türkiye'de afet yönetimi ve koordinasyonu alanında dönüm noktası 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi'dir. Büyük can kaybına ve geniş çaplı hasara neden olan bu deprem, Türkiye'de afet yönetimikonusunun tekrar gözden geçirilme zorunluluğunu acı bir şekilde ortaya koymuştur. Eş güdüm sağlanması gereken kurumların afetlerle ilgili yetki ve sorumluluklarının yeniden tanımlanması ihtiyacı afet ve acil durumlarda yetki ve koordinasyonun tek bir elde toplanmasını zorunlu kılmıştır (AFAD, 2018, s. 28).Bu doğrultuda 29 Mayıs 2009 tarihinde çıkarılan 5902 sayılı yasaile Başbakanlık'a bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı kurularak yetki ve sorumluluklar tek bir çatı altında toplanmıştır. Başkanlık, 15 Temmuz 2018 tarihinde yayımlanan 4 Numaralı Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır (AFAD, 2018, s. 28). AFAD, afet ve acil durumlar ile sivil savunmaya ilişkin hizmetlerin ülke düzeyinde etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi için gerekli önlemlerin alınması ve olayların meydana gelmesinden önce hazırlık ve zarar azaltma, olay sırasında yapılacak müdahale ve olay sonrasında gerçekleştirilecek iyileştirme çalışmalarını yürüten kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması ve bu konularda politikaların üretilmesi ve uygulanması amaçlarıyla kurulan bir kurumdur (AFAD, 2011).Bu çerçevede; ülkemizde yeni bir afet yönetim modeli uygulamaya konulmuş olup, getirilen bu model ile öncelik "Kriz Yönetimi"nden"Risk Yönetimi"ne verilmiştir. Günümüzde "Bütünleşik Afet Yönetimi Sistemi" olarak adlandırılan bu model, afet ve acil durumların sebep olduğu zararların önlenmesi için tehlike ve risklerin önceden tespitini, afet olmadan önce meydana gelebilecek zararları önleyecek veya en aza indirecek önlemlerin alınmasını, etkin müdahale ve koordinasyonun sağlanmasını ve afet sonrasında iyileştirme çalışmalarının bir bütünlük içerisinde yürütülmesini öngörmektedir

Katılımcılara yöneltilen "Deprem sonrasında ilk yardım/müdahale ne zaman yapıldı?"sorusuna verilen yanıtlara bakıldığında; katılımcıların büyük çoğunluğunun yapılanarama-kurtarma müdahale çalışmalarının zamanında yapıldığını, bu konuda devlet yetkililerinin müdahalede gecikmediğini dile getirdikleri görülmektedir.

Hemengeldiler, sağ olsunlar, bak Allah onlardan razı olsun, onlar öle bir kurtardılar ki. Yani bak Allah var. O dakka geldim. Bak arada beş dakika geçmedi. Ben geldim ki hep onlar bizden önce oradalar. Ben niye inkar ettim?(DG28, K, 65)

Aynı dakka geldiler. Biz gittik baktık. Millet aynı dakka AFAD hepsi üstündeydiler. Başlamışlardı çalışmalara Allah var aynı dakka...(DG17, K, 41)

Evetevet, itfaiyesi, ambulansı çok güzel(...)Keşke yapılsaydı dediğimiz bilmiyorum hani depremdi zaten. Herkes kendi şeyine düşmüştü hani. Ne bileyim. Yok öyle bir şey. (DG31, K, 39)

Katılımcılara yöneltilen **"**Deprem sonrasında ilk yardım ve kurtarma çalışmalarında yer aldınız mı?"sorusuna verilen yanıtlara bakıldığında; özellikle erkek katılımcıların yapılan çalışmalara katılım konusunda girişimde bulundukları, kadın katılımcıların da erkek olan yakınlarının bu çalışmalara katılanların olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Devlet eliyle profesyonel kişilerce yürütülen arama kurtarma faaliyetlerine eğitimi bulunmayan vatandaşların alınmadığı katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. 24 Ocak 2020 gecesi yaşanan deprem sırasında yıkılan evlerin sayısınınaz olmasının da arama kurtarma faaliyetlerini yürüten kuruluşların kapasitesini çok fazla zorlamadığı düşünülmektedir.

Hep ya benim oğlum çıkmadı içinden. İçeri almayaydı, ölü vardı ya. Ama dıştan yani öyle bir şey olsaydı yardımcı olulardi, gösterirlerdi ki falan adam burada. Şimdi hani onlar bilmi ki hani ölü nerede da. Şimdi o bizimkiler bili ki yani biz bu katta yaşidik ya. Benim oğlum bilidi ki yani bu karşıda hani çıkmamış. Ölüleri var, dışarıda ağlayanları var. O gididi şey edidi.(DG28, K, 65)

Hep deyiler, hep deyiler. Keşke niye biz onları dinleduk? Komilerdi gireler.Kardeşlerim beş kardeşim de dördü de buradadır, geldi hepsi. O bir tanesi yoktu. Damatlarımız, yegenlerim, dayıları, görümümün oğlu .(...) Erkekler, hep kapı dolu deyi. Bırakmiler, birakmilergirek, girmeyin içine, deyi belki girsek eğer kurtarırduk.(DG29, K, 60)

(...)Çünkü yoğunluk da olmuştu bir anda, arabalardır, şunlar gidip geliyor, kalabalık, soğuk, herkes bir şeyin talaşkasına düşmüş. Yıkılan yere doğru koşuyorsun. Yardıma gidesin. Gittik zaten oraya da. Orada da bırakmadılar, geri döndük...(DG21, E, 53)

Normal vatandaşı bırakmıyorlardı.(...) Niye bırakmıyordular? Çünkü normal vatandaş oraya girdiği zaman izdiham olacaktı. Çalışan adamları da engelleyecektiler. Çünkü ses dinliyordular. O bağırtıdan ses de gelmezdi. Çünkü bir ses geldiği zaman milleti

susturuyordular hemen. Çünkü göçük altında kalanlarımız vardı. Ya biz orada zaten ben içindeydim.(DG14, E, 55)

(...) Yok rahatsızlığımdan dolayı yok. Sadece bakmakla yetindim. Çalışmalara ne oluyor, ne bitiyor diye(...)Yok kesinlikle zaten vatandaşa almıyorlar. O depremle ilgili olan uzman olanları alıyorlar.(DG10, E, 48)

İlk çöken binalardan biri zaten orası. Bu tatlıcı Selahattin ustanın yan tarafı, karşı tarafı bina. İlk yetişenlerden biriydik oraya daha doğrusu. Yani olay tabii ki orada düştüğü için, bina düştüğü için itfaiye kendilerine çok yakın olduğu için ilk itfaiye ekipleri müdahale ettiler. (DG13, E, 40)

Şimdi şöyle bir şey söyleyeyim. Hani depremler illerde olduğu vakit onlardan sonra birçok gönüllü insan oldu. Nereye gidiyor? AKUT'a gidiyor. İlk yardıma gidiyor. Hani eğitimler alıyorlar. Ama şimdi hiç eğitim almayan bir insan bunu bilemez. Direkt insanı tozun içinden çıkartıp da su verdiğin vakit ölür. Ben bilmiyordum.(DG13, E, 40)

Gittim yukarıda dedim ya bir bakam hele. Evler yıkılmış mı yoksa yukarı mahalleye gittim baktım evler yıkılmış. Dedim yardım edem onlara. Gettim oraya baktım polisler etrafını çevirmiş bir daha geri geldim eve. (DG11, E, 52)

Araştırmaya katılan katılımcılardan özellikle erkek katılımcılardan bir kısmının daha önce yaşanan depremlerle 24 Ocak 2020'de yaşanan depremini kıyaslama yaparak devletin arama-kurtarma ve müdahale çalışmalarını zamanında ve hızlı bir şekilde yürüttüğünü ifade etmişlerdir.

(...) 1999 Kocaeli depremini diyelim. Bu il bu zamanlarda AKUT diye bir şey yoktu. Depremle ilgili, daha doğrusu böyle yardımlarda bulunabilecek kimseler yoktu. Böyle bir bireyler yani böyle bir birim, bir ekip bir şey yoktu. Doksan dokuzdaki depremde örneğin Kocaeli depreminde en çok enkazların içine girip çıkartanlar kim? Askeriye personeli. Askerler. Veya sivil toplum, sivil kuruluşlar, sivil vatandaşlar, bu gibi ekipler yoktu. Ama ne oldu? Sonradan sonradansonradan bu gibi ekipler kurulmaya başladı. Biz AKUT'un ne olduğunu bilmiyorduk. Ama sonradan ne oldu? AKUT diye bir şey çıktı. Nerelere yetişiyor? Depremlere yetişiyor. Dağlarda kaybolanlara yetişiyor. Hayvanları yananlara ve yangın olan yerlere yetişiyor. Her yere yetişiyor AKUT...(DG13, E, 40)

Şimdi yeterli mi yetersiz mi dediğin zaman benim güzel ablam biz doksan dokuzu iyi biliyoruz. Doksan dokuz depremini iyi biliyoruz. Şimdi doksan dokuz depremi Gölcük'te İstanbul Gölcük'le Ankara'nın arası ne kadar en fazla iki saat üç saat.(...)Üç gün sonra, üç saatlik yola yani yol üç

saatlik yol, araba yoluyla. Devlet orada üç gün sonra gidiyor. İnsanlarımız soğuktan ve enkazın altında acından ölüyor.(DG12, E, 49)

Katılımcıların neredeyse hepsinin yaşadığı en büyük ve şiddetli depremin 24 Ocak 2020'de 6,8 şiddetinde gerçekleşen Elazığ depremi olduğunu ifade ettikleri görülmektedir.

He ilk depremdi. Bu deprem çok kötü bir depremdi. (DG28, K, 65)

Bu yaşadığım bu büyüklükteki ilk depremdi. Fakat daha öncesinde de depremler yaşadım."(DG20, E, 21)

Hayır daha önce deprem yaşamıştık ama bu kadar şiddetli değil.(DG30, K, 49)

Yok önceden gine olmuştu da bunca çok olmamıştı. (DG29, K, 60)

4.2.7 Depremden sonra alınan önlemler

Araştırmaya katılan katılımcılardan çok azı önce deprem çantasının olduğunu ifade ederken, yaşanan deprem sonrası deprem çantası hazırlayanların sayısının arttığı görülmektedir. Ancak hazırlanan deprem çantasının depremden sonraki akut dönemde kullanıldığı bu önlemin süreklilik arz etmediği yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgular arasında yer almaktadır.

Zaten benim önce de vardı. Önce de vardı ama fırsatımız olmadı ki. Çantaya kavuşamadık ki. Çantaya kavuşamadık o depremde.(DG14, E, 55)

Depreme karşı aldığım önlem, deprem çantası. Kullanır mıyım bilmiyorum.İnsanın aklına gelir mi bilmiyorum. Ama var…(DG15, K, 28)

Var tabii ki. Yani ilk yardım çantası var…(DG13, E, 40)

Deprem sonrasında dikkat ettiğimiz şeyler oldu. Şu şu şekilde. Artık hemen hemen oturduğumuz çevrede birçok kişinin de yaptığı gibi ufak çaplı acil ihtiyaçların bulunduğu bir el çantasının kapıya, balkona yahut dışarı çıkıldığı anda alınabilecek bir noktaya bırakılma şeyi başlandı. Ondan başka bir de deprem anında kullanabileceğimiz kartlar temin edildi. Şeylerin içerisine, çantaların içerisine. Nakit, para ve kart. (…)Dediğim gibi deprem çantası oluşturuldu. Evin farklı konumlarını el fenerleri yerleştirildi. Kapılar açık tutulmaya başlandı, dış kapı hariç. Yapısal olarak güçlendirmeler yapılmayı planlandı, öyle kaldı yani planda kaldı.(DG20, E, 21)

Yani çanta yani hani sana diyeyim sağlık için şey yapıldı bu pansuman tentürit mi diyorlar. O koyuldu, pamuk koyuldu, yara bandı koyuldu, ışık koyuldu. Sana diyeyim. Başka ne koyuldu? Yiyecek olarak bu büsküvi türleri koyuldu. Giyim olarak iki tane mont koyuldu. Çocuklara koyuldu işte.(…) Onu yani bir ay içinde hemen hemen yapıldı yani(…)Yok sonradan devam etmedi.(DG22, K, 32)

Depremden sonra alınan önlemlerde farklı bir bulgu olarak haberleşme aracı olan cep telefonunun özellikle bekâr olup bir yakını veya ev arkadaşıyla yaşayan eğitim seviyesi lise ve lisans düzeyinde olan kadın katılımcılar tarafından ifade edildiği görülmektedir.

Ve telefonunu sürekli şarjdaydı, şarj ediyordum. Yani telefon hep yanımdaydı.(…)Yani hani bir anda deprem olsa işte bina yıkılsa altında kalsam, telefon yanımda olsa belki iletişim kurabilirler hayattaysam diye. Çünkü o anda onu düşünüyorsun. Televizyonda sürekli enkaz altında kalanları izliyorsun ve hep öyle kurtuluyorlar.(DG2, K, 36)

Ondan sonra mesela her gece ben telefonunu şarj yani şarjımı full etmeye çalışıyorum. Hep aklımda o şey var ya. Ya yine deprem olursa. Deprem çantası mesela özelliği dediğim gibi bu konuda eğitim almışız. Deprem çantası her evde olması gereken bir şey olduğunu biliyoruz. Deprem bölgesinde yaşıyoruz. Keza Bingöl de Elazığ da. Deprem çantası hazırlamıyorduk. Bingöl depreminde hazırlamıştık. Yine bir ay kadar falan o deprem çantası bizim kapının önündeydi sonra kalkmıştı. Sanki bir daha olmayacakmış gibi.(DG15, K, 28)

Valla alınması gereken önlem çanta manta hazırlayın falan diyor ama şeye çok dikkat ediyorum. Telefon şarjını sürekli yüksek tutarım…(DG26, K, 39)

Katılımcıların büyük çoğunluğunundeprem anında yapılması gereken davranışlar konusunda bilinçli olmadıkları, deprem sonrası akut dönem haricinde deprem çantası hazırlama alışkanlığını bıraktıkları, ilk yardım konusunda eğitimli olmadıkları yapılan derinlemesine görüşmelerde anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra katılımcıların çoğunluğu olası deprem riskine karşı önlem almadıklarını ifade etmektedirler. Olası bir deprem riskine karşı önlem almadığını ifade eden katılımcıların özellikle ikamet ettikleri yapılar açısından güvenli olarak nitelenebilecek hasarsız konutlarda, konteynerlarda ve TOKİ konutlarında yaşadıkları göz önüne alındığında deprem riskine karşı alınması gereken önlemler konusunda farkındalık düzeylerinin düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Valla önlemler evimiz sağlam oturuyoruz. (DG9, E, 65)

Hiç aldığımız bir önlem yok yani. (...) Konteynırda olduğumuz için hiçbir şey yapamadık.(DG30, K, 49)

Hiçbir önlem de almadık. Daha kiraya da gitmedik. Burada durduk, dedik o korkuyla gitsek gine deprem olur. Daha burası en emniyetlidir. En garantili yerdir.(DG17, K, 41)

Vallahakonteynerdayız ama yine de korktum çünkü benim geçirdiğim süreç kolay olmadığı için korktum ama burada da bir şey olamayacağını söyledikleri için ufak tefek kendimizi teselli edebiliyoruz.(DG32, K, 26)

Yok, ne alam.(…)Ben bilmem depremi, depremde devlet ne ede, valla devletten Allah razı olsun ama yine verdi vermezse ne edecektük?(DG29, K, 60)

Çünkü deprem çantası yapmadım ama ben diyordum ki illaki şey olacak sıfır ev olacak yoksa ben hiç bu eski evleri zaten kabul etmedim. Dedim illa TOKİ olacak yani. Depreme dayanıklı ya ben daha korkuyordum çünkü. (DG6, K, 23)

Valla hep diyorlar, sağlamdır, sağlamdır deyip duriler. Ne bileyim ben? Bence de sağlamdır ne bilelim. Çünkü duvarları gördüm hep iç çelik çelik şeyler var.(DG7, K, 60)

Depremde evi yıkılan kadın katılımcı DG28, TOKİ'ye yerleştikten sonra oturdukları evin sigortasını yaptırdıklarını ifade etmekte iken depremde evi ağır hasar alan DG21 kodlu erkek katılımcı, depremden sonra herhangi bir tedbir almadığını, kaderci bir yaklaşım sergileyerek ifade etmektedir.

(…) Ev yapıldı. Biz dokuz ay sonra, on ay sonra taşındık geldik. İşte eskiklerimizi aldık. Suyunu, elektriğini işte böyle doğal gazını hepsini tekrar şeyini çıkarttık. Kask mıdır bu sigorta mıdır her şeyi yaptık.(DG28, K, 65)

Vallahi hiçbir şey de almadım. Önlem de almadı. Alacak bir neyim var ki? Rabbülalem vermişse bir canımı taşıyorum. Onu da depremle alacaksa alnımızın akıyla.(DG21, E, 53)

4.2.8 Depremde "kadın" olmak

Bireyler cinsiyetlerinden dolayı bir takım toplumsal davranış kalıplarına ve beklentilere maruz kalmaktadır. Toplumsallaşma sürecinde birey, kendini kadın ya da erkek olarak tanıyıp kabullenerek, cinsel kimliğini kazanırken, içinde yaşadığı toplumun beklentilerine ve toplumun belirlediği cinsiyet rollerine göre davranış geliştirmeyi de öğrenmektedir. Öğrenilen cinsiyet rolleri, bireyin yaşamını ve kişilerarası ilişkilerini etkileyen temel değişkenler olarak tüm yaşam dönemlerinde önemli bir işleve sahip

olmaktadır (Soy, 2017, s.7). Doğal afetler ve toplumsal cinsiyet ilişkiselliği, toplumsal olarak farklı coğrafi, kültürel, politik-ekonomik ve sosyal koşullar altında inşa edilmiş ve kadınlar ve erkekler için karmaşık toplumsal sonuçlar doğurmaktadır (Enarson, 2000: 4-5'danakt. Çelebi Boz, Şengün, 2017, s.363). Doğal ya da teknolojik kaynaklı afetlerde toplumun farklı kesimlerinin; kadınların, erkeklerin, kız ve erkek çocukların, yaşlıların etkilenme biçimi ve şiddeti ile etkiye verebildikleri yanıtlar farklı olmaktadır. Özellikle kadınların, yoksulluk, düşük eğitim seviyesi gibi unsurlar dışında, toplumdaki cinsiyet rolleri nedeniyle afetlerden erkeklere göre daha fazla etkilendikleri söylenebilmektedir (Çelebi Boz, Şengün, 2017, s.363).Özellikle de kadınların depremlerde can kaybının daha çok olduğu bilinmektedir.Kronosnews haber sitesinden 10 Kasım 2020 tarihinde yayımlanan habere göre; Londra Ekonomi Okulu (LSE) akademisyenleri EricNeumayer ve Thomas Plümper isimli akademisyenlerin 1981-2002 yılları arasında 141 ülkede yaptığı araştırmada; doğal afetlerde kadınların ölüm oranının erkeklerden daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir.Örneğin, 1995 yılında Japonyada gerçekleşen Kobe depreminde ölen kadınların sayısı erkeklerden yüzde 50 daha fazla olduğu bunun yanı sıra deprem harici diğer afetlerde de benzer bir durum söz konusu olduğu ifade edilmiştir. Dünya Bankası'nın verilerine göre ise Myanmar'da 2008'deki NargisKasırgası'da hayatını kaybedenlerin yüzde 61'ini kadınlardı.2004'te Banda Açe'dekitsunamide ölenlerin ise yüzde 70'i kadınlardan oluşuyordu.

Kadın katılımcıların bir kısmının depreme yakalandıkları sırada dışarıya çıkmadan önce kıyafetlerini üzerlerine aldıkları içinde bulundukları toplumun toplumsal cinsiyet rol ve beklentilerinin baskısı altında davranış sergiledikleri yapılan derinlemesine görüşmelerde ortaya çıkmıştır. Örneğin, doğum yapan akrabasını ziyarette bulunduğu sırada depreme yakalanan DG29 kodlu kadın katılımcı ve çevresindeki kadın yakınlarının kendi üzerlerinde baskı unsuru olarak var olan toplumsal cinsiyet rol ve beklentilerinden dolayı depremde yapılması gereken davranışlardan uzak davrandıkları, depremden kaçmak için kıyafetlerini uygun hale getirmeye çalıştıkları, ziyarete giderken yanında götürdüğü yemekleri toplarken zaman kaybettikleri,kendileri dışarıya çıkana kadar hastanenin boşaldığı en son kendilerinin kaldığı araştırma bulgularındayer almaktadır. Deprem anında hamile olan DG32 kodlu katılımcının deprem olduğu sırada bir yandan sancılarla mücadele ederken bir yandan çocuklarını giydirip yanına aldığını, üzerine uygun bir kıyafet alıp dışarı çıkana kadar zaman kaybettiğini ifade etmektedir.

Deprem anında yaşanan bu güçlüklerin kadın katılımcılar tarafından yaşanması var olan toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanmaktadır.

(…) Gelin de kaçtı gitti. Sonra bir daha geri döndü geldi. Kızım dedi nereye gidisin, patik yok ayağında, çorap yok, baş açık. Daha geldi gittuk her şeyi aldık. Gettik durmadık da orada. Duracaktı. O götürdüğümüz yemekler kaldı ha açıp yemediler. Yemekleri iç içe poşetlere bağladık, yendik ki aşağı ki hiç aşağdaherkeş yok hastanede boşalmış bi tek biz kalmışız.(DG29, K, 60)

(…) O zaman kış olduğu için doğal gazlar yanıyordu. İçeride kendimize göre giyinmiştik. Yani dışarıda kapalı bir bayan da olsa içeride uygunsuz bir şekildeydik. Çocuklarım da bende ve herkes çıkıp gitti ve ben herkes dışarı çıkıp ateş bile yakıp ısınma sürecindelerken ben hala çocuklarımı toparlayıp üstlerini giydirip o ağırlıkla karnındaki yük de o sancılarla mücadele etmeye çalışıyorum(…)Üzerime hemen uzun bir pardüse aldım. Hemen yazmamı örtüp çıktım (DG32, K, 26)

Araştırmaya katılan kadın katılımcıların bir kısmının kıyafetlerine deprem olmadan önce de her daim dikkat ettiklerini ifade etikleri görülmektedir. Kadın katılımcıların yaşanan 24 Ocak 2020 depreminden sonra artçı depremlerin olmasından dolayı uygunsuz kıyafetle depreme yakalanma kaygısını taşıyarak hareket ettikleri söylemlerinden anlaşılmaktadır. Kadın katılımcıların önemli bir kısmı yaşanan depremden sonra uzun bir süre "tedbirli davranarak" kıyafetlerini dışarı çıkacak şekilde ayarladıklarını ve çoğu zaman dışarı kıyafetleri ile uyuduklarını ifade ettikleri görülmektedir. Depremden sonra kıyafet konusunda "tedbirli davranan" kadın katılımcıların öğrenim düzeyleri fark etmeksizin benzer davranışlar sergiledikleri araştırma bulgularından anlaşılmaktadır.

Tabii ki. Zaten ben önceden de hiç açık giyinmezdim ki uyurken de hep her zaman uzun kollu her zaman en fazla burada (kolunu göstererek) giyinirdim. Yani kısa giymem.(DG6, K, 23)

He, biz ama kıyafetimiz uygun geyik bilik öle gece baş açık yatmazduk.(…) Tabii zaten dikkat ediyoduk. Eşim bana kızidi, deyidi sen her gün hazırlıklı ol.Etekimyanımda, kara donum yanımda. Ben de başımı örtüdim. Deyim deprem olursa beni çıplak bulmasınlar. Yazın bile bir ölürüm, bir şey olurum. (DG29, K, 60)

Öyle yatidik, ha böyle kalkirdik he. Tam üç dört ay öle yattım korkirdim diye. (DG5, K, 65)

Kadın olduğum için de dediğiniz gibi kıyafete dikkat ediyorduk. Yanında mutlaka, mutlaka hırkamı bulunduruyordum.Çünkü soğuktu depremi yaşadığımız zaman. Telefonumu şarj ediyordum...(DG15, K, 28)

O bence herkes için geçerli ya. Tabii bizler için biraz daha önemli ama uygun. Depremden sonra zaten belli bir süre o aklın doluyor. Yani gece uyurken bile evde normal dolanırken bile ona göre yatıyorsun uyuyorsun, ona göre giyiniyorsun.(DG2, K, 36)

Kıyafetlenyatirdik bazen.(…) Geceliklen tabii gecelikle çıktık ya gecelikten de kaçirdik dışarı valla. Böle şalvarlan da yatirdik korkumuzdan he. (DG19, K, 65)

Kadın katılımcılara "Olası bir depreme uygunsuz kıyafetle yakalanırsanız dışarı çıkabilir miydiniz?" sorusu yöneltilerek bu konu hakkındaki fikirleri alınmıştır. Sorulan soruya yanıt veren kadın katılımcılarından bir kısmının uygunsuz bir kıyafetle depreme yakalandığında evden dışarı çıkmakta zorlanacaklarını, bu konuda bir çözüm yolu bulduktan sonra dışarıya çıkmaya çalışacaklarını ifade ettikleri görülmektedir.

Uygunsuz bir kıyafet, bence çok zor olurdu ya hani. Ya olduğun yerde kalırdın. Ya da bilmiyorum Allah o günde yani o saniyede, o dakkada ne olursa onu bilemezdim yani. Yani ben tam o sırada yani öyle kalırdım yani.(DG22, K, 32)

Nasıl çıkam, yok insan mecbur çıkidi. Can da çıkılır gine da.(DG29, K, 60)

Öyle ne olacaktı? Ben gecelikten nasıl çıkarım? Dışarı çıkayım.(DG5, K, 65)

Çıplak kaçamazdım herhalde. Ya da havluyu hemen alırdım kaçardım havluyla falan. (DG6, K, 36)

Depreme uygunsuz kıyafetle yakalanma durumunda dışarıya çıkabilecekleri şeklinde yanıt veren bir kısım kadın katılımcının düşüncelerini ifade ederken tereddüt içeren ifadelerde bulundukları görülmektedir.

Tabii ki çıkardım, öyleydim zaten. Yani uygunsuz dediğim pijamalıydım(...)Yok ben hiç kıyafeti şey yapmam. O an benim canım önemli. Hiç o an ben bir manto olayım. Bir eşarp alayım şeyimi, beynim direkt iptal olduğu için.(DG15, K, 28)

Yani çıkabilirdim dışarı.Yani Allah korusun çıkabilirdim heralde yani gine şey vardı çorap vardı. Tunik yine aynı şey. Başım örtülüydü Allah'tan(...) Ya tabii canım banyoda çok yakalanan insan da oldu yani banyodayken çıkmazdım heralde bilmiyorum ama odakkadaki bir

psikolojik de olabilir ama yani şey etmezdik heralde banyodayken çıkmazdım zaten.(DG23, K, 37)

Onu bilmiyorum, çık- çıkardım çünkü o anı kimseye kıyafeti veya nasıl olduğunu önemsemiyor. Çünkü o an kendi canının ve sevdiklerinin canının derdine düşüyorsun.(DG1, K, 19)

Can havliyle yani ister istemez insan çıkardı herhalde ne bileyim yani onu.(DG30, K, 49).

Daha yani banyoda olduğumu düşünsem gerçekten de kaçarım...(DG33, K, 28).

Hani sürekli uzun, kapalı olduğum için. Sürekli öyle geziyordum evin içinde(...) Yakalansaydım vallahi o anki psikolojime bağlıydı. Benimki o anki korkudan psikolojikten. Çıkabilirdim de. Çünkü gerçekten de O an insana ölümmüş gibi geliyor be.(DG33, K, 28)

En büyük korkularından bir tanesinin lavaboda veya duşta iken depreme yakalanmak olduğunu ifade eden DG36 kodlu kadın katılımcı, banyo yaparken kapıları açık bırakıp komşusunu yanına çağıran DG8 kodlu kadın katılımcı, depremden sonra özellikle gündüz vakti yakınında birisini tutarak banyo yapmayı tercih ettiğini ifade eden DG17 kodlu kadın katılımcı ile evi ağır hasar aldığı için deprem olduktan 47 gün içinde sadece 3 kez banyo yapabildiğini ifade eden DG24 kodlu kadın katılımcının depreme uygunsuz bir şekilde yakalanma korkularını içlerinde taşıdıkları ve buna uygun olarak davranışlar sergilediklerini anlamaktayız.

(...) Uyurken bile tam uyuyamıyorsun. Bir de en kötüsü duş alamıyorsun. Mesela benim en büyük korkularımdan bir tanesiydi. Hani lavaboda yakalanmak ya da duşta yakalanmak.(DG2, K, 36).

Tabi tabi tedbirli.(...)Banyoya girdiğimiz zaman biri diyoduk kulağınız üstünde olsun. Deprem olsun. Biri beklerdik biri giderdik ki birbirimize ayık olalım, haber verelim. Diyorduk dur inşallah bir şey olmaz gündüzden yıkanalım gece olmasın.(DG17, K, 41)

Kapıları açık bırakıyordum. Komşuyu getiriyordum yanıma koyuyordum, banyo yapıyordum(...)Böle her şeyimizi giyiyorduk şalvar da çekiyordum üstüne, yazmamı da bağlıyordum böle yatıyordum(...)E vallah hemen hemen bir yıl böle yatıyorduk.(DG8, K, 57)

Tabii ki hiç şey yapmadık ki, hiç banyo yapmadım. Inanır mısın? Kırk yedi gün içinde üç defa banyo yaptım o da kız kardeşimde yaptım. Benim evime zaten girilmiyordu, Hemen çıkardılar gelen görevliler bizi çıkardı. (DG24, K, 47)

Kadın katılımcıların deprem anını anlatırken özellikle çocukları konusunda yaşamış oldukları kaygılardan yoğun bir şekilde bahsettikleri yapılan saha araştırmasından ortaya çıkan önemli bir bulgu şeklinde yorumlanmaktadır. Çocuklarının bakım ve sorumluluğu baskın bir şekilde üzerinde bulunan, çocuğu olan kadın katılımcıların birçoğunun deprem anında kendi can güvenliğinden çok bakım verdiği çocuklarının can güvenliğine yönelik kaygıya kapıldıkları ifadelerinden anlaşılmaktadır. Kadın katılımcılardan yaklaşık 2 yıldır konteyner kentte ikamet eden, eşi cezaevinde bulunan DG31 kodlu kadın katılımcı ile aynı şekilde konteyner kentte ikamet eden ve eşinden ayrı yaşayan DG32 kodlu kadın katılımcının depremde olası bir can kaybı durumunda çocuklarının bakımının sağlanması ile ilgili kaygı düzeylerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Bu katılımcıların kadın olmanın toplum tarafından verdiği çocuk bakımı gibi sorumluklarını üstlenmelerinin yanında, cinsiyetlerinden ve içinde bulundukları koşullardan dolayı düşük eğitim seviyesinde yer aldıkları için kültürel sermaye biçimlerinin, erken yaşta evlendirilip ve birden fazla çocuğun bakımıyla ilgilenmek durumunda kaldıkları için ekonomik sermaye biçimlerinin yeterli düzeyde olmadığı, aile içi ilişkilerinde ise bağların kısmi olarak düşük olmasından dolayı sosyal sermaye biçimlerinin yeterli olmadığı anlaşılmakta, tüm bunlardan dolayı yaşanan depremden daha fazla etkilendikleri görülmektedir.Burada sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda dezavantajlı kesim içinde yer alan kadınların cinsiyetlerinden ve içerisinde bulunduğu koşullardan dolayı depremden daha fazla etkilendikleri görülmektedir.

(…) Ben o an kriz geçirmişim. Hiçbir şeyim sadece o uyandığımda komşum tokat atıyordu bana. Eşim beni dışarı çıkardı, başım örtülüydü zaten. Bizde başörtü falan çıkarılmaz etek falan çıkarılmaz. Böyleyiz dışarı çıktığımda komşum tokat attı ben yine ağlıyorum oğullarım nerde? Benim iki oğlumu nerde bulacağım? Hangi enkazın altında? Nerde bulacağım? Nerde? Bilmiyorum nereye gittiklerini de bilmiyorum. (DG24, K, 47)

Sanki bir mahşer alanı gibiydi orası. Korktuk mu, korktuk. Ben kendimden değil de çocuklarımdan korktum. (DG33, K, 28)

Çocuklarıma bir şey olursa hani ben kalırsam çok kötü olur diye. Yıkılma mıkılma olursa. Hani çocuklarım buna bir şey olur da ben kalırsam diye. Hani ben ölürsem çocuklarımı kalırsa öyle bir kaygı oldu.(DG31, K, 39)

Çocuklarımın can güvenliği özellikle. Hani olur da bana bir şey olursa çocuklarıma kim bakacak? Çocuklarım nasıl olacak? En büyük endişem oydu yani.(DG32, K, 26)

Araştırmaya katılan daha önce birçok deprem gördüğü için depremin kendisini etkilemediğini ifade eden bekâr kadın katılımcının deprem anında birlikte yalnız yaşadığı annesinin korkmasından dolayı korktuğunu ifade ettiği elde edilen araştırma verilerinde görülmektedir.

Çok iyi hatırlıyorum. Deprem beni etkilemiyor. Depremden hiç korkmadım. Çünkü Adana Ceyhan'ım siz bilir misiniz yaş itibariyle bilmiyorum. Doksan sekiz depremini gördüğüm için…(DG26, K, 39)

Depremle ilgili bir anı, bir acı bir hatıram yok. Depremin daha ağrını gördüğüm için, annemin korkusu beni korkuttu. (DG26, K, 39)

4.2.9 Deprem sonrasında erkeklik halleri

Afetlerde sadece kadınlar değil erkeklerde yaşanılan maddi ve manevi kayıpların yanı sıra toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklardan dolayı da olumsuz etkilenmektedir. Örneğin; toplumun erkeklerden beklentileri dâhilindesayılabilecek;erkeğin evin "reisi" olması, gelir getirici olması, aileyi bir arada tutması, barınma ve güvenlik sağlaması gibi sorumlulukların afet sonrasında da erkeklerden beklenmesi gibi. Bu durum erkekler üzerinde toplumsal baskıya neden olmaktadır. Özellikle afet durumlarında bu beklentileri karşılayamayan erkekler ciddi sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Kasapoğlu ve Ecevit (2001) 1999 Marmara Depremi sonrasında ortaya koydukları çalışmada, adeta zorlandıkları toplumsal cinsiyet rollerini yerine getiremeyen erkeklerin, psikolojik olarak olumsuz davranışlar geliştirdiği özellikle sigara ve alkol tüketiminin erkekler arasında deprem sonrasında artış gösterdiğini tespit etmişlerdir (Akt. Değirmenci, 2021, s.71).

Araştırmaya katılan DG21 kodlu erkek katılımcıya "Depremden sonraki dönemde en çok neye ihtiyacınız oldu?" sorusu yöneltildiğinde özellikle yakın çevresinden maddi destek beklediğini, üzerindeki ekonomik yükün kendisini zorladığını ifade ettiği görülmektedir. Yaşanan ekonomik güçlüğün eşiyle arasındaki ilişkiye olumsuz şekilde yansıdığını, depremden sonra yaşadığı ekonomik güçlüklerden dolayı sağlığa zararlı olan sigara alışkanlığına başladığını ifade etmektedir.

Bu dönemde depremden sonraki süreçte en büyük destektir tabii. Yakınından destek bekliyorsun, maddi, manevi. Maddi olarak daha çok oluyorsun. Çünkü hem okul hem üniversite, hem iş okul şey iş, işe gidip gelirken bayağı bir bütçeni sarsıyor. Çocuk okula gidiyor. Öbürüne cebine bir anda pilin bitiyor yani.(DG21, E, 53)

Ya maddi manevi bir şeyler olunca tabii bazen de şeye sürtüşmeler oluyor yani ya. Bunu niye almadın? Bunu niye getirmedin? İşte bak biz bu evde canımız çıkıyor. Sen gidip çalışıyorsun. Dışarıdasın ama işte bir şey yaşamışsın unutuyorsun. (DG21, E, 53)

İçiyordum, bırakmıştım, depremden sonra bayağı bir içmeye başladım. Ondan sonra tekrar yine bıraktım. Şimdi şu anda içmiyorum.(DG21, E, 53).

DG13 kodlu erkek katılımcı, deprem nedeniyle kendisinde var olan deprem korkusunu, erkek olduğu için toplum tarafından kendisine yüklenen "cesaretli olma" rol ve beklentisinden dolayı eşi ve çocuklarına yansıtmadığını, bu durumun da kendisine yüklenen bir rol olduğunun farkında olarak yaptığını ifade etmektedir. Depremden dolayı maddi kayıp yaşamayan DG13 kodlu katılımcı,depremin hemen ardından yaşanan pandemiden dolayı bir süre işsiz kaldığını, kendisine biçilmiş rol olan ailesini geçindirme kaygısını, işsiz kalmanın kendi üzerinde yarattığı panik hali ve görevlerini yerine getiremediğinde oluşan mahcubiyet hissini anlatmaktadır. Söz konusu katılımcı cinsiyetinden dolayı toplumun kendisinden beklenilen rol ve beklentilere uygun olarak yaptığı davranışları içselleştirerek hareket etmekte iken katılımcının toplumsal cinsiyet rol ve beklentilerinin yarattığı eşitsizliklerin farkında olmadığı anlaşılmaktadır.

Aileme yansıtmadım. Neden yansıtmadım? E zaten onlar hani korktukları için bile bir ben kendilerine mecburen cesaret vermem gerekiyor. E bundan dolayı bu rolü oynamam lazım. Bunu eğer ben onlara yansıtırsam o zaman ben de onlardan farkım kalmaz. E ne olacak? Hepimiz aynı duruma düşeceğiz. Ama birinin kalkıp da orada liderlik yapması lazım ki kendilerini kurtarması lazım.(DG13, E, 40)

Erkekler biraz da öyle değillerdir. Hani biraz daha ne diyelim soğuk oldukları için ondan dolayı erkek pek fazla şey etmez. Çünkü niye? O ekonomik kafayı düşünüyor. Onun kafasında ekonomi var. Para var, mecburen para var. Çünkü geçindirecek bir ailesi var. Çocuğu var, evi var. Ne bileyim yani. Bu gibi şeyler o kafasını yoruyor(...) Şimdi depremde olunca ister istemez seni beş kat daha da zorluyor. E ne yapıyorsun? Bu sefer panik yapıyorsun. Ne yapacaksın? Iş yeri mi yıkıldı? Hıe bir hafta geçti bu kere kovid başladı. Kovid başlayınca işten çıkmalar başladı. İş yerleri kapanmaya başladı. Ne oluyor? Sen tabii ki ister istemez ne yapıyorsun? Seni daha çok

etkiliyor. Etkilediği için ister istemez mesela ben kendi adıma söyleyeyim. Bir erkek birey olduğum için işsiz kaldın mı ne oluyor? Panik yapıyorsun. Artık depremi unutuyorsun. Ama eşin veya çocuğun depremi unutmuyor. Çünkü niye? Dışarıdaki zorlukları onlar bu kadar fark etmiyorlar. Neden dolayı? Dışarıdaki olayların nasıl geliştiğini veya parayı sen nasıl kazanacaksın veya nasıl harcayacaksın veya nasıl olacağıyla ilgili çalışmayan insan dışarıda çalışmadığı için onu bilmiyor. Ama paranın cebinde değilse çocuğun akşamleyin geleceksin eve senden bir şey istiyor. İstediği vakit almamışsan ne oluyor? Tabii ki sen mahcup geliyorsun. Ya bu gibi duygular, bu gibi şeyler de yaşadığın vakit ister istemez insanı daha çok etkiliyor…(DG13, E, 40)

Depremde evi ağır hasar alıp sonradan yıkılan DG16 kodlu erkek katılımcıya yöneltilen "Depremden sonra erkek olmanızdan kaynaklanan güçlükle karşılaştınız mı?" sorusuna; zorluklarla oluşturduğu yuvanın depremden sonra dağıldığını, evini tekrar düzene koymakta çok zorlandığını ifade etmektedir.

Oluyor ablacım ya çok oluyor ablacığım. Mesela şimdi ev diyorum da bir ev yıkıldıktan sonra o evin yani o düzeni yere getirmek biraz mesele oluyor. Çok zorluk yani. Çünkü altmış sene yaşadık ya çalıştık çalıştık zar zorla işte kendimizi bir yani bir sıcak yuvayı bulduk. Dedik işte burada yaşayacağız. E o da Allah'a kurban olayım. Allah'ın işidi, depremde dağıldı. E şimdi onu yani o düzene getirmek çok zorlukları görüyoruz yani.(DG16, E, 60)

Depremden sonra sağlanan yardımların dağıtımı ile ilgili koordinasyon konunsunda özellikle ilk etapta sıkıntılar yaşandığı katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu konuda fikir beyan edenlerin neredeyse hepsinin erkek katılımcılar olduğu gerçeği erkeklerin kamusal alanda daha fazla yer alıp gözlem yapabilme imkânlarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

(…) Fakat açgözlülük dediğim gibi, evet düşüncesizlik aslında aç gözlülükten ziyade biraz da düşüncesizlik. Çünkü stok yapan birçok insan vardı ilçe merkezde,ilmerkezde,il alanlarında. İhtiyacı olmamasına rağmen ihtiyaç dışı sadece dağıtıldığı için alan birçok insan vardı. Bu sebepten ötürü henüz bize sıra daha gelememişti. Koordinasyon eksikliği değil de halkın yanlışlığından olduğunu düşünüyorum ben.(…) Bunun önüne geçilmesinin imkânı yok. Halkın bilinçlenmesi lazım, eğitim.(DG20, E, 21)

Şimdi burada vatandaşlar panik halindeydi.(…)Yani gelen battaniye geliyor mesela. Adam on tane birden alıyordu. Ya diyorum beş teneyi komşuna verin diyordum, vermiyordu. O onu

aldıktan sonra gidiyordu, geliyordu. Erzak götürüyordu, komşusuna istemiyordu. Yani insanlarımız bir panik halinde her şeyi kendine götürmenin peşindeydi. (DG27, E, 55)

Öyle düzensiz bir yardım vardı. Bir giden beş defa gidip alıyor. Bir de bir dışarıdan gelen insanlar var. Yani Suriyeliler olsun, bu dışarıdan çevre illerden gelip yardımları alan da var.(DG10, E, 48)

4.2.10 Deprem sonrasında aile içi ilişkiler

Katılımcılara "Aile içi ilişkilerinizde iletişim bozuklukları, öfke artışı, şiddet vb. gibi istenmeyen durum ve davranışlar oldu mu?" sorusu yöneltilerek konu hakkında bilgi edinilmiştir. Gerek tutum gerek davranış olarak cemaat toplumu özelliği gösteren katılımcıların çoğunluğunun eğitim durumlarının da düşük düzeyde olmasından kaynaklı olarak var olan öfke artışı durumunu ifade etmekten kaçındıkları düşünülmektedir. Aile içi ilişkilerde öfke artışı olduğunu, bu öfke artışının daha çok erkeklerde olduğunu ifade eden katılımcıların yanında depremden sonra ailedeki bireylerde panik havasının olduğunu, diken üstünde olma durumunun söz konusu olduğunu ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır. Bunun yanında öfke artışı olmadığını ifade edenlerin de sayıca fazla olduğu araştırma verilerinde elde edilen bulgular arasında yer almaktadır.

Çook, hiç böyle hiçbir şey konuşulmuyordu babamla. Bir şey soruyordum mesela. Bir şey söylüyorsa hemen küsüyor(…) Sinirleniyordu komşularla kavga ediyordu konteynırdakilerle, çok kavga etti yani.(DG6, K, 23)

Öfke artış tabii erkeklerde çok daha fazlaydı, sayı olarak kıyaslanmaz bile.(DG15, K, 28).

Ya illa da psikolojikmen etkileniyorsun yani. Bir şey oluyor, bakıyorsun söylüyor, durup seyrediyorsun. Ya diyor ben sana söylüyorum şunu sen niye yapmıyorsun? Bakıyorsun ki psikolojimken dalgınsın. İletişim bozukluğu da oluyor tabii. İlla da oluyor.(…) Valla bende olur yani genelde dayanamayınca bağırarak tepki vererek konuştuğum da olur.(DG21, E, 53)

Tabii tabii, arttı.(…) Ya erkekler de aynı kadınlar da aynı, böle bi anda parlıyor, bir şeyde söyleyemiyoruz. (DG27, E, 55)

Zaten o depremden sonra öyle şeyimiz bozuldu.(…) Stres yapıyorsun, sinirleniyorsun, korkuyorsun, o korku içindedir sürekli.(DG3, K, 47)

Ya öyle bir şey olmadı ama çocuklar daima tedirgin yani. Korku içindeler. Sürekli her an, yani deprem insanın yani kalbinden çıkmıyor. Her an insan tedirginli diyor yani diyor. Ne bilim.(DG16, E, 60)

Öfke değil de hani böyle daha çok böyle paniği var.(DG23, K, 37)

Öfke artışından ziyade aile içerisinde sürekli bir diken üzerinde olması söz konusu.(DG20, E, 21)

Yok öyle bir öyle bir sıkıntımız olmadı.(DG14, E, 55)

Yok, şu anda hiç öle bir şey yok.(DG11, E, 52)

Aile içi ilişkilerde öfke artışı tartışma vb. durumlar olması konusunda katılımcıların çoğunluğundan farklı noktalara değinen katılımcılardan 2 çocuk sahibi ev hanımı DG22 kodlu kadın katılımcı, depremden sonra kalabalık bir şekilde çadırda yaşarken çocuklar arasında çıkan kavga ve anlaşmazlıklardan dolayı sıkıntı çektiğini anlatmaktadır. DG30 kodlu kadın katılımcı da dayanışmalarının fazla olmasından dolayı herhangi bir sorun yaşamadıklarını öfke artışı, tartışma gibi durumların yaşanmadığını ifade etmektedir. Ayrıca STK'da çalışan DG15 kodlu kadın katılımcı, depremden sonra maddi olarak etkilenen depremzedelerin deprem üzerine yaşanan pandemiyle birlikte aile içi ilişkiler konusunda daha da olumsuz etkilendiklerini ifade etmektedir.

Çocuklar konusunda kavga, gürültü çıktığı zaman çok sıkıntı çektik yani. Ev hepimiz bir aradaydık diye. O konuda daha çoktu.(DG22, K, 32)

Hayır, hayır herhangi bir şey olmadı daha çok birbirimize kenetlendik diyebilirim yani.(DG30, K, 49)

(…) ve şiddetin çok fazla yaşandığı depremde ve üstüne gelen pandemiyle evde tıkalı kalan karı, koca, çocuklar veya varsakayınvalide, veya varsa her kimse hepsi evin içinde pandemiden çıkamıyor, depremden çıkamıyor.(…)Evet evet psikolojik yük üstüne e zaten maddi olarak da etkilenmiş, bu zaten hani araştırmalar neticesinde pandemide şiddet oranı çok daha fazla, yaşanan sıkıntı buydu…(DG15, K, 28)

Katılımcılara yöneltilen *"*Deprem sonrasında aile içi görev ve sorumluluklarınızda değişiklikler oldu mu?"sorusuna katılımcıların büyük çoğunluğu aile içi görev ve sorumluluklarında herhangi bir değişiklik olmadığını ifade etmektedirler.

Yok yine aynı, aynı şekilde devam ediyor. (DG11, E, 52)

Deprem sonrasında aile içi görevi sorumluluklarının değişimi olmadı. Herkes aynı şekilde devam etti. (DG20, E, 21)

Deprem sonrasında olmadı bence.(DG22, K, 32)

Ya aynı zaten çocuklarlan ilgileniyorsun, evlen ilgileniyorsun. (DG30, K, 49)

Bir değişiklik olmadı. Zaten yine ailemde sorumluluklarım vardı. Babam vesaire annem bakma gibi ev sorumlulukları olarak yine yapıyordum. Yine yapıyorum.(DG1, K, 19)

Aile içi görev ve sorumluluklarının arttığını ifade eden DG31 ve DG32 kodlu kadın katılımcıların birinin eşinin cezaevinde olduğu, diğerinin eşinden ayrı yaşadığı, depremden sonra konteyner kentte daha küçük bir alanda çocuklarıyla birlikte yaşamlarını idame ettirdikleri bilinmektedir. Depremden sonra aile içi ilişkilerin değişmemesi; depremzedelerin aile içi ilişkileri ve aile içi rollerinin dinin de etkisiyle değişime kapalı olması durumu, içinde bulunulan coğrafyanın farklı topluluklarla etkileşime kapalı olması ve sanayileşmenin tam olarak ilerlemediği ekonomik sistemin olması durumlarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Önceden mesela hani depremden sonra eşim vardı eekaynatamgil vardı yardım falan ediyorlardı.Depremden sonra da hani öncesi de hani iyiydi ama bu eşim hapse girdikten sonra hani kayınvalidem öldükten sonra da şey olmadı işte bütün sorumluluk bana kaldı. Hani baba da olmadığı için. İyi mi? Değil kötü çünkü erkeğin yapması gereken bütün işleri ben yapıyorum şu an.(DG31, K, 39)

Daha arttı, diyebilirim kısaca.(DG32, K, 26)

Katılımcılara yöneltilen "Depremden sonraki süreçte sizin ve (varsa) eşinizin ailesiyle ilişkilerinizde değişim oldu mu?" sorusuna verilen yanıtlarda katılımcıların çoğunluğu aile içi ilişkilerinde değişiklik olmadığını ifade katılımcıların büyük çoğunluğu da depremden sonra aile içi ilişkilerin olumlu anlamda geliştiğini, yaşanan zorlu süreçten sonra dayanışmalarının daha da arttığını ifade etmektedirler.

Aynısı gibi hiç değişiklik olmadı.(DG23, K, 37).

Hiçbir sıkıntı olmadı eskisi gibi Elhamdülillah devam ediyor. (DG9, E, 65)

Yo hiç bozmadı, daha da sıkı olduk. Hem ailem her zaman yanımdaydı. Çünkü benim ne olduğumu biliyorlardı.(DG24, K, 47)

Daha çok bir bağlılık oldu. Daha bir yani sıkı oldu yani. Birbirinden ayrılmadı.(DG22, K, 32)

Tabii ki. Tabii ki en büyük destekçim. Bir tek ailem değil, arkadaşlarımla sürekli aradılar. Yani telefonum hiç susmuyordu zaten. Akrabalarımla, amcalarım, dayılarım, halalarım yani herkes.(DG2, K, 36)

Yok hayır iyileşme olabilir hani eskiden ne bileyim ufak tefek şeyleri tartışabilen aileler oluyor ya olur. Ama deprem bir şey hatırlatır ya insan hani Ondan sonra daha böyle yapıcı, daha yapıcı olabilir insanlar. (...) İnsanlar birbirlerinin kıymetini böyle zamanlarda daha çok anlıyor. (DG1, K, 19)

Katılımcıların "Depremden sonra arkadaşlık, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinizde değişiklik oldu mu?" sorusuna verdikleri yanıtlara bakıldığında evi hasar alan ve ikametini değiştiren katılımcılar ile evi hasar almayıp aynı hanede ikamet eden katılımcıların farklı cevaplar verdiği görülmektedir. Deprem sonrasında evi hasar alıp yıkılan katılımcıların eski komşularıyla ilişkilerinin kısmen de olsa değiştiği, evi hasar almayan katılımcıların komşuluk ilişkilerinin aynı düzeyde devam ettiği, depremden sonraki zamanlarda ise genel olarak akrabalık ilişkilerinin olumlu anlamda seyrettiği katılımcıların ifadeleri arasında yer almaktadır.

Evi hasar almayan katılımcılar:

Evi hasar almayan katılımcıların komşuluk ilişkilerinin değişmediğini ifade edenler olduğu gibi depremden sonra komşuluk ilişkilerinin daha çok olumlu anlamda değiştiğini ifade eden katılımcıların da çok olduğu görülmektedir.

Yo bir değişiklik olmadı. Zaten benim komşularımın hepsi iş yerinde çalıştığım insanlar. Hiç sıkıntı yaşamadık yani. (DG2, K, 26)

Herhangi bir değişiklik olmadı yani. (DG10, E, 48)

Olumlu bağlamda bağlılık söz konusu oldu. Yani hiç adını duymadığım akrabalarımdan arayanlar falan oldu diyebiliriz yani. (DG20, E, 21)

Yani evet. Sürekli birbirimize arar sorardık. Iyi misin? Nasıl oldun? Böyle misin? Şöyle misin? Yani iletişim daha çok çoğaldı diyeyim. (DG1, K, 19)

Ya şöyle bir şey söyleyeyim. Tabii ki ister istemez komşularımızla ilgili, akrabalarımızla ilgili birçok şey oluyor. Niye oluyor? Konuşmadığın insan bile olduğu vakit sen onu arıyorsun, o seni arıyor. Hani iyi misin, değil misin? Gine soruyorsun. Akraban olsa, yabancı da olsa yine de soruyorsun. Neden soruyorsun? Çünkü tanıyorsun. Zamanında akrabansa e zaten benimle bir ilişkin vardır yani kendisiyle ama konuşmuyorsundur ama gine de merak ediyorsun,

soruyorsundur. Arkadaşındır, akraban değildir. Bir de böyle bir sınıf var. Yine merak ediyorsun. Yine arıyorsun kendisini hani soruyorsun. (DG13, E, 40)

Evi hasar alan katılımcılar:

Evi hasar alan katılımcıların bir kısmının eski komşularıyla görüşebildiği, eski komşularıyla görüşenlerin ise çoğunlukla telefon üzerinden iletişim kurdukları, depremden yaklaşık 2 ay sonra meydana gelen pandemi döneminin de etkisiyle komşuluk ilişkilerini olumsuz anlamda etkilediği yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgular arasında yer almaktadır.

Yok aynı komşularla görüşüyoruz hala. Birbirlerimizin üzüntülerini paylaşıyoruz. Eski komşumuzun biriyle altı üstlü oturuyoruz. İki tanesi konteynırda. Görüşüyorüz sürekli iletişim halindeyiz. Onlar ev sahibi olduğu için bu hak sahibi olacaklar, kurallarını bekliyorlar.Biz üç kiracı da ayrıyeten görüşüyoz, onlarla da görüşüyoz.(DG26, K, 39)

Vallahi, bir soğukluk girdi. Herkes kendi derdine düştü kızım. Hiç ne zengin fakiri bildi fakir zengini bildi. Onlar kendi haline düştüler, taziyesidir, acılarla yaşıyor. Bizim ev kaybımız var. Kiradayız, şeydeyiz mesela, evimiz yok, eşya yok. Herkes kendi şeyiyle yani. Kızım benim bacım yok, kardeşin yoktur. Böle bir yani hiçbir yani candan bir akrabam yoktu ki ben sorayım. (DG28, K, 65)

Çok hoş, yok yok, hiç kötü bir şey yok.(…) Gene öle şimdi bu virüs var diye ondan çok gidemik, yani virüsten dolayı gidemik. Yoksa çok hoşlar. Komşular da…(DG29, K, 60)

Yok yok hiç görüşmüyoruz, ama bir iki telefonla görüşüyoruz.(…) Özlüyorum tabii.(DG3, K, 47).

Var görüşüyorum, telefonla görüşüyorum görüntülü, sürekli konuşuyorum. (DG24, K, 47).

Komşular, yok vala kimseyi göremiyorum ki. Onlar yok ki oradaki komşularım burada. Ancak o tarafa gidersem göreyim. (DG17, K, 41)

Şey bura konteynır kimseyi almadıkları için. Hani gidiş geliş o kadar zaten pandemiden dolayı da kimse kimseye gidip gelemiyor. Yani o da bir şey oldu.(…) Telefonla felan görüşürüz yani. Birebir gidip geldiğimiz yok. (DG30, K, 49)

Yalnızlık derken tabii yeni bir yere taşınmışsın. Oradaki ortama sağlayabilmek için yine en azından insanları tanıyabilmek için üç beş sene daha geçmesi lazım. Ki o samimiyet ola ki o bıraktığın o eski düzen orada da yaşansın. (DG21, E, 53)

Depremden sonra yeni bir etkileşim alanında yaşamaya başlayan ev hanımı olan DG33 kodlu kadın katılımcı, konteyner kentte yaşamanın insan ilişkileri anlamında kendisini geliştirdiğini, yaşadığı dünyanın sadece çevresinden ibaret olmadığını anlamasına sebep olduğunu anlamımız sağlayacak ifadelerde bulunmaktadır.

Ha komşuna da komşularla şeyimiz daha yeni yeni komşularımız olduğu için. Diyalog üzerinde biraz kendimizi de hani geliştirdik. Sürekli aynı insanlar içinde dura dura insan biraz geride kalıyor. Burada ben çok farklı oldum mesela. Ben eski oturduğum evde Çok şey yapıyordum. Hani binanın içerisinde olduğum için sürekli tek eşimin ailesini ve eşimi gördüğüm için Bunalıma giriyor insan. Evet. Ama burada öyle değil, burada farklı insanlar görüyorsun. Burada mesela kaç tane komşum oldu, kaç tane insanlar farklı daha hayatım değişti. Yani kendimi değiştirdim, geliştirmeye çalıştırdım. (DG33, K, 28)

4.2.11 Psiko-Sosyal destek hizmeti ve iyileştirme çalışmaları

Afetler sonrasında yapılan iyileştirme faaliyetleri kapsamında yürütülen en önemli faaliyetlerden biri psiko-sosyal destek hizmetlerdir. Psiko-sosyal kelimesi "birbirini sürekli etkileyen psikolojik ve sosyal etkilerin hareketli ilişkisi anlamına gelmektedir". Psiko-sosyal destek hizmetleri, iyileştirme süresince afetzedeleri rahatlatmak ve afetzedelere olumsuzluklarla başa çıkma yöntemlerini öğretmek, psikolojik bozukluk ve uyumsuzlukların giderilmesini sağlayarak toplum düzeninin normale dönmesine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Afetlerde psiko-sosyal destek çalışmaları; afetten etkilenenlerin yaşamlarının normale dönmesini sağlamak, toplumun afet ve acil durumlarla başa çıkma ve toparlanma kabiliyetinin arttırılmasına yönelik güçlendirme faaliyetlerinde bulunmak ve yardım çalışanlarının desteklenmesini içeren afet döngüsünün her aşamasında yürütülen çok disiplinli hizmetler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Kızılay, 2008, s. 1).Afetlerde ve acil durumlarda psiko-sosyal destek; empati, anlama ve duyarlılık yoluyla etkilenenlere psikolojik destek vermek, psikiyatrik hizmetlere ihtiyacı bulunanları belirlemek ve yönlendirmek, yardım çalışmalarının tamamının, etkilenen toplumun nüfus yapısı, sosyal, kültürel, etnik koşullarına uygun şekilde sürdürülmesini sağlamaktır. Aynı zamanda psiko-sosyal destek, bireylerin, toplumun ve kurumların ihtiyaç duyduğu bilgileri yaymak, toplumda var olan hizmetler ile toplumsal ihtiyaçların buluşmasını sağlamak, bireylerin, ailelerin ve toplumun kendi ihtiyaçlarını karşılamasına ve sorunlarının çözümüne yönelik projeler uygulamasını veya projelere katılmasını destekleyerek, gelecekte ortaya çıkması olası acil durumlara

hazırlıklı olmasını sağlamaktır. Bunun yanında afetlerde çalışacak kurum ve kuruluşlar arasında iş birliğini geliştirmek, yardım çalışanlarına yönelik; ekip ilişkileri, iletişim becerileri, afetten etkilenenlerle ilişkiler konularıyla ilgili bilgileri ve kendi kendine yardım yollarını aktarmak, ayrıca ihtiyaç duydukları psikolojik destek çalışmalarını yürütmektir (Kızılay, 2008, s. 1-2).

Yapılan derinlemesine görüşmelerde gözlemlendiği kadarıyla görüşülen katılımcıların hepsinin yaşanan depremden dolayı psikolojik ve sosyal anlamda olumsuz etkilendikleri görülmüştür. Evi hasar alsın almasın birçok katılımcı, depremden sonra kendilerinde oluşan korkuyu ve tedirginliği üzerlerinden atamadıklarını ifade etmektedirler.

Korku halen var. Korku halen var. Zaten ufaktan mesela ben kanepede oturayom. Ufaktan böyle bir şey yapıyorlar, kalkıyorum yani. O depremin sıkıntısı halen var yani üzerimizde. Diyorum deprem mi oldu acaba? O ben de halen var.(DG14, E, 55)

Hani şöyle diyeyim, birisiyle beraber bir yerde ailede oturduğun zaman kanepeye oturduğu vakit sanki bir deprem olmuş gibi ayağı silkelenip kalkıyoruz yani. O tedirginlikhâlâ daha kalmıştır. (DG21, E, 53)

(...) Şu an bile en ufak sarsıntıda ilk depremmişçesine korku ve tedirginlik söz konusu.(DG20, E, 21)

Oldu ablacığım, oldu. İçeride çocuklar yatamidi, yani bir hışıltı gelseydi gelseydi çadırda çadır bir yani çadır bir sallasaydı ama çocuk ayaklanırdi, dışarı kaçırdi yani deprem var diye. Çadırda da insan bilmiyor ki yani şekil oluyor. Ha bakıyorsun gümbürtü geli, çıkıyorsun dışarı, rüzgâr gelmiş tabii ki insan korku içindedir zaten sürekli. Tedirgin oluyor adam korkuyor...(DG16, E, 60)

Depremden sonra güvenli barınma alanlarına yerleşene kadar geçen sürede depremzedelerin üzerlerindeki korku ve kaygı düzeyinin yüksek olduğu depremzedelerin ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Zaten ağır hasar olduğunu bilmiyorduk biz o zaman. Hani dedik bizim evimize hiçbir şey olmamıştır. Hani tek katlıdır. Ondan sonra geldikten sonra korkmaya başladık zaten ağır hasar dediler ya. Biz yani yatamıyorduk. Gece çok kötü oluyor.(DG6, K, 23)

Ben diyordum zar şimdi neredeyse üstümüze yıkılıyo korkuyorduk ha. Yemek yerken korkuyorduk uyurken korkuyorduk, namazın üstünde banyo hep böle hep korku, hep korku, hep

korku. Ama bak şimdi ben buraya(TOKİ) gelmişim, ben tek yatıyorum, korkmuyorum. Orada korkuyordum. (DG8, K, 57)

Depremden sonra evi ağır hasar aldığı için ailesiyle birlikte konteyner kentte bir süre yaşayan DG6 kodlu kadın katılımcı, konteyner kente alışma sürecinde strese girip zayıfladığını ifade etmekte iken benzer şekilde evi ağır hasar alıp konteyner kentte bir süre yaşayan DG23 kodlu kadın katılımcı yaşadığı sıkıntıdan dolayı regl döneminin düzeninin bozulduğunu ifade etmektedir.

Çok zorlandım. Yani ben bayağı zayıfladım yani çok strese ben de girdim.(DG6, K, 23)

Getirdiler, çok getirdiler. Çok yani yardımcı oldular. Yani ben yaşadım çok sıkıntıya rağmen artık şey görmüyorum. Yani çok düzenli görmüyorum artık. Adet falan görmüyorum düzenli.(DG24, K, 47)

Depremden en çok etkilenen incinebilir gruplardan olan çocuklar, deprem korkusunu en çok yaşayan grup içinde yer almaktadır.

Ben değil de o çocuklar, bir ufak oğlan yaşadı. O biraz onda biraz daha demek ki bilincine iyi yerleşmiş onun. O biraz sanki rahatsız oldu ama sonradan unuttu tabii.(DG10, E, 48)

Hani çocuklarım bir iki ay falan hep depremden bahsettiler. Hani böyle oldu, korktular işte şey yaptılar. Psikolojileri çok şey oldu bir iki ay sürdü yani o. Ondan sonra hani buranın etkisiyle çocukların şeyiyle falan oyuna şey yapmaları, adapte olmaları biraz unutturdu ama sarsıntılar olduğu zaman yani o endişeyi yaşadılar yani. (DG31, K, 39)

Depremin ardından kısa bir süre sonra çalışmalara başlayan ve araştırma yapılan süreçte dâhil olmak üzere sağladığı hizmetlere devam eden psiko-sosyal müdahale ekipleri hakkında görüşmeye katılan katılımcılar görüşlerini ifade etmişlerdir.

Devlet var gücüyle buradadır dedim. Psikoloğu da buradaydı, öbürü de buradaydı, öbürü de buradaydı, öbürü de burada her biri buradaydı… Yani daha ilk aşama diyelim ki bir hafta sonra değil de bir on gün sonra buraya akın ettiler yani kavuştu yani devlet. (DG14, E, 55)

Sahada çalışan meslek elemanlarından, katılımcılardan ve gözlemlerimden edindiğim bilgilere göre; konteyner kent için psiko-sosyal destek hizmeti veren birimlere ait bir konteyner mevcuttur. Burada Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığında çalışan meslek elemanlarının görev yapmaktadırve bu görevliler depremden etkilenen depremzedelere yönelik çeşitli bilgilendirme, etkinlik, eğitim faaliyetleri, psikolojik destek hizmetleri

sunmaktadır. Aşağıda katılımcıların konu hakkındaki gözlemlerine ve aldığı hizmetler hakkındaki söylemlerine yer verilmiştir. Görüşülen kişiler arasından psiko-sosyal destek hizmetlerine erişebilen katılımcıların daha çok geçici barınma merkezlerinde daha önce yaşayan ve yaşamakta olan kişiler olduğu araştırma bulguları arasında yer almaktadır.

Psiko-sosyal şey var, bayanlar var burada yani. Birkaç defa gelip gezdiler. Şey yaptılar yani. (DG30, K, 49)

Var evet şeyde girişte varlar. Hatta bu şurada büyük bir yer var. Oraya bir on beş günde bir gelirler. Hani bir konuşma yaparlar. Davet ederler bizi. Ben bir iki defa gittim. Bundan(kucağındaki bebeğini göstererek)dolayı da birkaç defa da gidemedim. Orada ders falan şey eğitim veriyorlar.(DG31, K, 39)

Yani zor durumda olanı hemen tespit edip kendilerine destek olmak için koşuyorlar.(DG32, K, 26).

Evet, annem de gitti, babam da gitti yani. (...)Yani biraz üç dört ay gittiler. Sonra herhalde yeter demişler hani doktorlar.(DG6, K, 23)

Psiko-sosyal destek oğlum kaza geçirdikten sonra aldım.(...) O süreçten önce de hiç almadım. Oğlumun kazası bana depremden daha da çok etki verdi. Ve bana çok da iyi geldi. Hala da bir süreçteyim, alıyorum da.(...)Hocalarımız da çok iyiler. Yani gerçekten kendilerine defalarca teşekkür ediyoruz. Çünkü onlar sayesinde belki de ufak tefek gözümüzü, korkumuzu açabildik.(DG32, K, 26)

Çocuklar yönünden ben bulundum. Burada hani benim bu küçük kızım birazcık korktu korktuğu için. Bu deprem şeyini ve psikoloji bayağı bir alt üst olduğu için onu götürdüm hani biraz eğlensin diye şey yapsın diye… (DG33, K, 28)

Geldi, geldi bizi muayene ettiler. Geldi senin gibi bir tane kız geldi, çadıra geldiler. Sonra da eve adres vermişlerdi. Bu kiradaydık. Oraya geldiler, valla.(DG28, K, 65)

Katılımcılardan bir kısmı, psiko-sosyal destek ve iyileştirme çalışmaları kapsamında çocuklara yönelik olan etkinlik, faaliyetlerin yapıldığını, çocuklarının bu faaliyetlere katılım sağladıklarını, yapılan faaliyetlerin çocuklarına olumlu anlamda katkı sağladığını ifade etmektedirler.

Her giden çocuk işte kendi şeysiyle ilgilensin diye resim çalışması, o tür çalışması olsun diye yapıyorlardı. Gelmedi değil vallahi iyi geldi. Hem eğlendiler hem şey yaptılar hem yabancılık çekmediler. (DG33, K, 28)

Evet, evet toplayıp şey yapıyorlardı çocukları. Ders gibi yani anlatıyorlardı yani. Öğretmenler, eğiticiler gelip anlatıyordu yani küçük çocukları toplayıp anlatıyorlardı.(DG22, K, 32)

Yani etkinlikler ne biliyim böyle. Yani çocuklar için çok vardı, bayanlar için çok vardı. (...)Çocuklar için de yapıldı. Geldiler falan(...)Katıldı, kızım gitti. (...)Çok memnun kaldık. (...)Yani ne bileyim oyun oynamışlar. Palyaçolar falan gelmişti. Müzik, konser gibi şeylerde(...)Yok çok olmadı. Öyle arada bir.(DG24, K, 47)

Bayağı şey yaptılar yani. O zaman okula geldiler, okulda böyle bir sınıfta yaptılar ve çocukları gönderdim sonra burada geldim burada da vardı burada da gönderdim çocukları.(DG31, K, 39)

(...) Ama özellikle çocuklar açısından falan, özellikle çadırda kalan çocuklar için falan bayağı bir şey yapıldı ya, psikolojik destek verildi.(DG1, K, 19)

Katılımcıların "Psiko-sosyal destek hizmetleri kapsamında destek talep edenler genel olarak kimlerdi?" sorusuna verilen cevaplarda kadınların psikolojik destek talep ettiğini ifade edenlerin sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Ataerkil toplumun kadınlara atfettiği "duygusal, hassas, yardıma ihtiyacı olan, kırılgan, güçsüz…" gibi özelliklerden dolayı kadınların çoğunun duygularını ifade edebilme, yardım talebinde bulunabilme gibi davranış şekillerini toplumsallaşma sürecinde edinebildikleri, erkeklerin de çoğunun, ataerkil toplumun kendilerine atfettiği "kahraman, cesur, korkusuz, başarılı, mantıklı…" gibi özelliklerden dolayı duygularını ifade edebilme ve yardım talebinde bulunabilme davranışlarını toplumsallaşma sürecinde edinmelerine engel olunduğu ve buna imkân sağlanmadığı düşünülmektedir. Araştırma verilerinden de yola çıkılarak deprem yaşanan bölgede toplumun tüm kesimlerinin, yaşanan depremden psikolojik ve sosyal anlamda olumsuz etkilendiği gözlemlenmesine karşın psikolojik destek talep edenlerin çoğunluğunun kadın olduğu gerçeği ataerkil toplumda var olan toplumsal cinsiyet rol ve beklentilerinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra ataerkil toplumda kamusal alanda çok fazla yer bulamayan kadınların özel alanda yani "ev" lerinde bir yaşam geçirdiği gerçeği de göz önüne alındığında erkeklere göre depremden etkilenme olasılıklarının daha fazla olduğu düşünülmektedir. Çalışma hayatında yer almayan kadınların neredeyse zamanının çoğu evinde geçmektedir. Ev hanımı olarak nitelenen çoğu kadının ev içinde temizlik yapmak, yemek yapmak, hane üyelerinden bakıma muhtaç çocuk, yaşlı, engelli bireylere bakmak gibi sorumlulukları bulunmaktadır. Bu tür sorumluluğu bulunan kadınların olası bir

deprem durumunda zamanın tümünü geçirdiği evinden ayrılarak geçici barınma alanlarında kendisine yüklenen sorumlulukları yerine getirmeye çalışmasından dolayı deprem sonrasında yaşadığı stresin daha fazla olduğu düşünülmektedir. Nitekim,1995 Dinar depreminden 16 ay sonra 315 kişi ile yapılan araştırmada kadınların deprem sonrasındaki stres durumlarının erkeklere oranla daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır (Alkan, Balta, Karancı, Akşit, 1997, s.651).

Kadınlar daha fazla gidiyordu, erkeklerdense kadınlar daha fazla gidiyordu. (DG23, K, 37)

Bayanlardı, genellikle bayanlardı, çok bayanlardı.(DG24, K, 47)

Hani bana da söylediler. Dedim en çok kim gidiyordu genelde? Genelde hep kadınlar çok gidiyor. Erkek yok dediler. (DG33, K, 28)

Ya bayanlar özellikle çocuklarlan çok ilgilenildi, okula götürdüler, okulda psikolojik eğitim verdiler.(DG27, E, 55)

Bunu daha çok kadınlar talep eder. Hani kadınlar biraz daha erkeklere göre biraz daha duygusal oldukları için.(DG13, E, 40)

Erkekler biraz hani şeydi kadınlara göre, biz erkeğiz, ne işimiz var? Falan filan. Yani öyle.(DG23, K, 37)

Kadınlar durumu genel olarak aşamıyordu. Ne zaman ki artık artı depremlerin sayısı çok çok aza düştü. Artık onların da tedirginliği geçti. Eminim ki bir artçı deprem olduğunda yine aynı tedirginlik var. (DG20, E, 21)

Tabii. çocuklara da verdiler, okullarda da verdiler, bunu yaptılar yani.(DG14, E, 55)

4.2.12 Deprem sonrasında barınma mekânları

Katılımcılara yöneltilen "Deprem sonrasında yaşam düzeninizi/barınma ihtiyacınızı nasıl sağladınız?" sorusuna verdikleri cevaplarda; katılımcıların genellikle barınma ihtiyaçlarını depremden sonraki akut dönemde akrabalarının evlerinde (özellikle sağlam olduğuna güvendikleri apartman dairesi ya da bahçeli müstakil konutlarda), okul hastane, camii, spor salonu gibi kamuya açık binalarda ya da çadırlarda sağladıkları, sonraki süreçte ise evi hasar alan farklı bir konutta yaşama imkânı olmayan katılımcıların konteyner kentlerde barınma ihtiyaçlarını sağladıkları görülmektedir.

Depremden sonraki süreçte depremzedelerin sermaye biçimlerine göre barınma ihtiyaçlarını karşılama durumu farklılaşmaktadır. Deprem anında veya sonrasında evi kullanılamaz hale gelen katılımcılardan ekonomik sermayesi yeterli olanların kendilerine ait farklı bir evde barınma ihtiyaçlarını karşılayabildiği ya da kiralık bir eve çıkabildikleri, sosyal sermayesi aracılığıyla ekonomik sermaye sağlayabilen katılımcıların da kiralık bir eve çıkabildikleri, geçici barınma alanlarından konteyner kentte kalan katılımcılardan hak sahibi olanlar haricinde ekonomik sermayesi yetersiz olan katılımcılardan bazılarının farklı bir evde kiraya çıkamadıkları için yaklaşık 2 yıldır konteyner kentlerde yaşamlarını sürdürmeye devam ettikleri araştırmadan elde edilen bulgular arasındadır. Depremden sonra çeşitli barınma alanlarında kalıp sonra TOKİ'ye yerleşen katılımcılarla da derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcılardan bazıları, depremden sonraki ilk günlerde barınma ihtiyaçlarını, camii, taziye evi, spor salonu ve okul gibi kamu binalarında sağladıklarını ifade etmektedirler.

İşte gelirdik evde biraz uzana ha ben bir iki kaç gün camide kaldım. Birkaç gün taziye evi vardı, orada kaldık.(DG7, K, 60)

(...) Orası işte orayı boşalttılar. Oradan sonra biz okulda kaldık. Kaynatamgille ile birlikte kaldım ben (...) Bir on beş binden fazla bir ay falan kaldık.(DG31, K, 39)

Bizim arabamız var. Biz o arabada yattık. Zaten bir iki gün böyle eve giremedik. Spor salonuna gittik, ısınmak için çok soğuktu o zaman, ateş filan yaktık. (DG6, K, 23)

Depremden sonra bir süre okullarda barınma ihtiyacını karşılayan katılımcılardan DG31 kodlu kadın katılımcı okulda kaldığı sürede kendilerine sağlanan yemek hizmeti, kıyafet yardımı, çocuk bezi, kadın pedi gibi yardım ve hizmetlerden dolayı memnuniyetini ifade etmenin yanında okul ortamındaki koşullardan kaynaklanan sorunlardan (tuvalet ve banyo sorunu) duyduğu memnuniyetsizliğini ifade etmektedir.

Orada(okulda) bir sürü yardım geldi. Kızılay'ı zaten büyük şehirlerden gelen bütün yardımlarıyla hiç şey olmadı yani eksik olmadı. Yemek mesela her sabah öğle akşam yemek getiriyorlardı. Uzak şehirlerden mesela. Yani hiç şey yapmadık yani mağdur kalmadık. (...)Evet kıyafet de geldi, bez de geldi, ıslak mendil de geldi.(...) Kadınlar içinde evet geldi. Onları da getirdi. Allah razı olsun bir tane kadın vardı kadın ihtiyacını da getirdi. Yani diğerlerinin Allah razı olsun, getirdiler.(...) Yani evet hem şeyde kalmamız okullarda kalmamız hani hani birçok

sorun var. Hani banyo sorunu, tuvalet sorunu, bilmem işte hijyenik bir ortam değil,hem çocuklar hem bizim için yani bir insanın kafası karışıyor yani, psikoloji çöküyor yani o anı yaşayan insan için.(DG31, K, 39)

4.2.12.1 Çadır'da yaşam

Katılımcılara yöneltilen"Depremden sonra çadırda ne kadar süre kaldınız? Buradaki koşullar nasıldı? Burada yaşadığınız zorluklar nelerdi?" sorusuna verdikleri cevaplarda katılımcılardan çoğunluğu, depremden sonraki ilk günlerde barınma ihtiyaçlarını çadırda sağladıklarını, çadırdaki koşulların iklim şartlarının da etkisiyle zorlu geçtiğini ifade etmektedirler. DG20 kodlu erkek katılımcı on beş gün kadar çadırda kaldığını, çadırda kalmanın normal koşulların on katı kadar zorluğunun olduğunu, DG28 kodlu kadın katılımcı çadırda kaldıklarında havanın soğuk olduğunu, çadırın yarısına kadar kar olduğunu, çadırın dibinden su geçtiğini, DG33 kodlu kadın katılımcı da aynı şekilde çadırın ısınmadığını, DG23 kodlu kadın katılımcı bir aydan fazla çadırda kaldığını, çadırda kendilerine ısınmaları için odun sobası ve yakacağını verdiklerini, yemek de verildiğini ancak çocuklarının saçlarında bit gibi organizmaların çıkması ve artçı depremleri durması sebebiyle kendi evlerine geçtiklerini ifade etmektedir.

(…) on beş gün ortalama çadırda kaldım. Çadırda koşullar normal koşulların on katı kadardaha zor diyebiliriz.(DG20, E, 21)

Kızım soğuktu, çadır yarıya kadar kardı kızım o çadır. Çadırın dibinde su geçidi.(DG28, K, 65)

Tamam yardımlar yapılıyordu. Aş veriliyordu, her şey veriliyordu. Sıcak yemek veriliyordu… Her şey veriliyordu. Aman soba kurulduğu zaman orası hiç ısınmıyordu."(DG33, K, 28).

İlk gece ablamlarda yattık. Onların evi tek katlıydı. Orada yattık hepimiz. Daha sonra işte sağ olsun AFAD'dan gelip şey vardı tarla vardı oraya çadırlar falan kurdular. Hepimiz bir çadır aldık. Sobası falan verdi. Yakacak veriyorlardı. Yemek bir aydan fazla geldi ben bir aydan sonra daha artık baktım bir şey yok. Çocuklarda küçük, evime geçtim. Baktım, evin temizlik açısından da olsun hani kızımın saçında biraz sirke mirke görünce tabi şey dedim. Buradan da olmuyor. Ne yapalım yani? Olsa da olsun. Yapacak bir şey yok. Evdeydik daha bir aydan sonra. (DG23, K, 37)

Ya güvenilir zaten güvenlik hani herkes kendi çadırındaydı da hani şey olmadı. İyiydi.Yookocalarımız yanımızdaydı zaten. Mesela şu an şeyde var polis konteynır kentte polis duruyor zaten güvenlik görevlileri duruyor ama çadırda yoktu.(DG23, K, 37)

Çadır alanlarında dağıtılan yemek yardımlarının, bazı çadır alanlarında görevliler tarafından çadır başına dağıtım şeklinde gerçekleştiği, bazı çadır alanların da ise sıraya girerek temin edildiği yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilmiştir. Yemek dağıtımı hakkında fikir beyan eden katılımcıların daha çok kadınlar olduğu gerçeği, ataerkil toplumda yemek yapma görevi bulunan kadınların her koşulda bu görevin bir parçası konumunda yer aldıklarını göstermektedir. Toplumsal cinsiyet rollerindeki beklentilerden dolayı çocukların bakım ve sorumluluğunun kadınların göreviolması durumu, afet sonrası çadırda barınırken bile kısıtlı şartlar altında kalan kadınları zorladığı DG23 kodlu kadın katılımcının ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Yooyooyoo hepsi herkese aynı oluyordu. Mesela diyorlardı ki herkes çadırda dursun kimse asla tırın yanına gelmeyecek. Biz dağıtıyoruz, kendileri dağıtıyorlardı yani öyle şey olmadı.(DG23, K, 37)

Yiyecek yardımında hiçbir sıkıntı çıkmadı. Getiriyorlardı sabah, öğle akşam çayı vardı, şey vardı, erzak vardı, her şeyi getirdiler yani.(DG24, K, 47).

Sabah gelidi, akşam gelidi, öğle gelidi. He valla kahvaltımıza kadar gelidi. (DG28, K, 65).

Fark etmiyor, karışıktı. Tabağını alıp götürüp, böyle bir yoğurt stili vardı, bizi alıyordu. Yoğurt stillerine koyuyorlardı. Hani pilavını, çorbasını, salatasını veyahut da hani ne türü yemek yapılmışsa. Hepsini ayrı ayrı koyup veriyorlardı bize. (DG33, K, 28)

Ya mesela zorlanma nasıl hani şey için mesela kendi evimizde olsak daha hani böyle her türlü yemeği yaparsın. Şimdi çadırdasın. Ya mesela çocuklar onu istiyor. Bunu yapalım, şunu yapalım diyince yani gine biraz zorlanma oldu şey oldu.(DG23, K, 37)

Katılımcılara yöneltilen "Çadırlarda kadınlara ve erkeklere ait banyo/tuvaletler ayrı mıydı?" sorusuna verdikleri cevaplarda, toplu çadır alanlarında kadın erkek tuvaleti ayrı olduğunu söyleyen katılımcılar olduğu gibi ortak olduğunu söyleyenler de bulunmaktadır. Toplu çadır alanlarındaki tuvaletlerin çok sık kullanılmadığı, yakında tanıdıklarının sağlam evlerinde bu ihtiyaçlarını karşıladıkları derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler arasındadır. Depremde kadın olmak başlığı altında

detaylı olarak kadınların depremden sonra banyo konusunda yaşamış oldukları mağduriyetlerden bahsedilmektedir.

Yok, kadınların ayridi, erkeklerin ayridi…(DG28, K, 65)

Çadır bildiğin çamurun içindeydi.Yani çadırda kalmanın ayrı bir mağduriyeti banyodur, tuvalettir. Bunların mağduriyetini çok yaşadılar.(…)Evet, evet, tabii ki. Çadır kent tabii ortaktı. Kadınlara ait tuvalet Kültürpark'ta vardı. Kadın ve erkek tuvaleti vardı. Diğerlerinde hayır yoktu. Tabii banyo ve tuvaletten. Bazılarının evi yıkılmamıştı. Gidip arada yapabiliyorlardı ama çoğunun evi yıkılmıştı…(DG15, K, 28)

Tuvalet, banyo şeye gidiyorduk. Bu bir WC ve bay bayan yeri vardı yapılmıştı.(…) Banyo özel değil de oranın şeyine çalışanın yerine aittir. He. Sadece kullanıyorduk. Tamam, hani sırf sorun olmasın diye.(DG33, K, 28)
Tuvalet zaten ablamın evi yakındı, oraya gidip geliyorduk. Banyo da kendi evimizde ihtiyacımızı şey yapıyorduk… Aşağıda bir tane konteyner kurmuşlardı ama biz hiç gitmedik oraya. Gitmedik, yapmışlardı ama.(DG23, K 37)

Ya çadırı götürmüş şeye gurmuş, gapının önüne gidip tuvalet banyoyu evde yapıyor. (…)Toplu yerlerde vardı. Konteynerler getirmişlerdi.(…)Tabii ayrı evet.(DG27, E, 55)

Katılımcılardan köyde yaşayan DG16 kodlu erkek katılımcı, depremden sonra halen çadırda kaldığını, yıkılan evinin yakınında kendi imkânlarıyla yaptığı tuvalet banyoda ihtiyaçlarını karşıladıklarını ifade etmektedir.

Yok ablacığım. Çadır bir bez çevirmişik işte çadırın altında banyo, banyomuz görünüyor işte. Çadır hep ablacığım. Sıcak suyu kendi imkânlarla ablacığım. (DG16, E, 60)

Katılımcıların "Çadırlarda kadınlara yönelik özel ihtiyaçlar dikkate alındı mı?" sorusuna verdikleri yanıtlara bakıldığında akut dönemde çadırlarda kalan kadın depremzedelerin özellikle ped gibi özel ihtiyaçlarının karşılandığı, depremzede çocukların da kıyafet, bez gibi özel ihtiyaçlarının karşılandığı öğrenilmiştir.

Evet, kıyafet de geldi, bez de geldi, ıslak mendil de geldi. Kadınlar içindeevet geldi. Onları da getirdi. Allah razı olsun bir tane kadın vardı kadın ihtiyacını da getirdi.(DG31, K, 39)

Bir kere dağıttılar. Bir kere verdiler. (DG17, K, 41)

E, e tabi temizlik, diş macunu, kadın bez var, cocükler bezi, bezi iki yani yok iki tane üç tane de bana veriyor yani.(DG25, K, 39)

He kadınlara çok valla çok, kız pedine kadar.(DG28, K, 65)

Haftada bir sefer hani hijyen olsun, ped olsun, hani her türlü şey veriyorlardı. Şampuan, tarak marak, yani o yönden devlet gerçekten iyiydi yani öyle."(DG23, K, 37).

DG28 kodlu kadın katılımcı, çadırda kaldığı sürede görevlilerin hamile ve yaşlıların özel ihtiyaçlarıyla ilgilendiklerini ifade etmektedir. STK çalışanı olan DG15 kodlu kadın katılımcı, depremden sonra ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunduğu sürede iletişime geçtiği depremzedelerden edindiği bilgilere göre, özel ihtiyaçları olan,örneğin hasta bebeği olan ya da emziren kadınların ihtiyaçlarının karşılandığını ifade etmektedir.

Hamile de vardı. Yaşlı da vardı. Çok baktılar, gelilerdi, hususi onları sorilerdi, onlara nakit daha fazla verirlerdi ha.(DG28, K, 65)

Alındığını söylüyorlardı. Çünkü o zaman parasını bile almadan çıkanlar vardı. Regl olan kadınlar vardı dediğiniz gibi. Hamile olan kadınlar vardı. Hasta olan kadınlar vardı. Bebeği olan kadınlar vardı. Emziren kadınlar vardı. Destek sağlandığını o zaman söylüyorlardı. Diyorum ya o zaman mesela destek alan da almadım dediği için net bir şey söyleyemiyorum ama bizim görüştüğümüz kadınlarda destek sağlanmasa biz yardımcı olmaya çalışıyorduk.(DG15, K, 28)

Katılımcılara "Çadır alanlarında kadıngörevliler var mıydı?" sorusuna verdikleri yanıtlarda bakıldığında; çoğunlukla çadır kentlerde kalan katılımcılar, bulundukları alanda kadın görevlilerin bulunduğunu ifade etmektedirler.

Burda ilk başta vardı. İlk başta vardı şimdi yok.(DG30, K, 49)

Kızılay, hiç ayrılmadı bayanlar. Diğer dernekler geldi. Yani onlar vardı geliyorlardı.(DG27, E, 55)

Vardır gelirlerdi, bakilerdi.(DG28, K, 65)

Yok yani öyle çadırda tabii muhtarımız yani belediyemiz, tabii mahalle mahalle geziyorlardı. Yani hanımefendi yani şimdi devlet tabii ki yetişiyor ama her mahalle yani polis ya da efendime söyleyeyim belediyenin bir adamı dikemez. Ben ihtiyaç oldum mu muhtara söylüyorsun muhtar senin ihtiyacın karşılıyor yani.(DG12, E, 49)

4.2.12.2 Konteyner kentte yaşam

Elazığ Valiliği'nden alınan izin ile konteyner kentlerde de derinlemesine görüşmeler geçekleştirilmiştir. Araştırma yapılan dönemde depremin üzerinden 22 ay geçmesine karşın geçici konutlarda yaşamaya devam eden depremzedelerin olması, depremden sonra yeniden yapılaşmanın yavaş ilerlediğini göstermektedir. Konteyner kentte daha önce yaşayan veyahut o dönemde halen yaşamakta olan katılımcılara "Konteyner kentte kaldınız mı? Ne kadar süre kaldınız? Burdaki koşullar nasıldı? Yaşadığınız zorluklar nelerdi?" yöneltilen sorular ile buradaki koşullar hakkında bilgi edinilmiştir. Araştırmaya katılanlardan alınan bilgilere göre; konteynerların 1 oda 1 mutfak, tuvalet banyosu birlikte olan demir yapılar şeklinde tasarlandığı, içerisinde depremzedelerin kullanımı için tüp, yemek pişirmek için ocak, iki adet elektrikli soba, battaniye ve sünger yaşam malzemelerinin bulunduğu, diğer yaşam malzemelerini ise depremzedelerin kendilerinin temin ettikleri öğrenilmiştir. Konteynerın kurulduğu ilk zamanlarda ailelere erzak kolisi ve hijyen kolisi gibi yardımların yapıldığı öğrenilmiştir. Konteyner kent bölgesinin girişinde emniyet ve jandarma ekipleri ile AFAD yetkililerinin bulunduğu, içerisinde alışveriş için küçük bir marketin yer aldığı, anaokulu ve çocukların oynaması için parkın bulunduğu, ayrıca burada Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı meslek elemanları tarafından depremzedeler yönelik yürütülen Psiko-sosyal destek hizmetinin sağlandığı bir konteyner bulunduğu gözlemlenmiştir. Konteynerda beş ve üzeri kişi yaşayan ailelerin konteynerın fiziksel şartlarında yaşamakta zorlandıkları, yapılan yardımlarda aile odaklı bakış açısının mevcut olduğu, bu mekanlarda yüz yüze ilişkilerin sıklığının fazla olmasından dolayı çoğunlukla kurulan yeni komşuluk ilişkileri güçlü olduğu öğrenilmiştir. Aşağıda konteynerda yaşam koşulları konusunda katılımcıların ifadelerine yer verilmektedir.

Depremden sonra yirmi gün sonra konteynerler kuruldu. (DG7, K, 60)

(…)Eh işte depremden sonra bir kırk gün felan çadırda kaldık. Bir aya yakın kaynımda kaldık. Ondan sonra işte buraya müracaat ettik. Buraya geldik. Hemen hemen iki yıla yakın olmak üzere buradayız.(DG30, K, 49)

Vallahi deprem bak oldu da on gün sonra buraya geldik ha hemen hemen iki yıl oluyor ha.(DG17, K, 41)

İki yıl olmak üzere işte. Depremden sonraki Nisan. Deprem,Ocak, Şubat, Nisan, Nisan'ın üçünden beri buradayız işte. (DG30, K, 49)

Tüp vardı, ocak vardı, soba vardı. Sobalar, elektrikli soba iki tane. Başka bir şey yoktu.(DG6, K, 23)

Tuvalet vardı. Sıcak suyu vardı. Ama küçüktü bizlere yetmiyordu. Üç veya dört kişiye yine yetiyordu ama işte biz beş kişiydik. Çocuklarda üniversite öğrencileriydi. Bayağı çok sıkıntı yaşadık.(DG24, K, 47)

Battaniye verdiler o yazlık battaniyeler var ya onları verdiler paketlen getirdiler.Ondan sonra bir de sünger getirdiler şu an için üstünde yatmak için. (...) Ondan sonra soba vermiştiler. Bir de şey tüpten ocak vermiştiler iki gözlü. Sağ olsun Allah razı olsun. (...)Temizlik malzemeleri, havlu mavlu işte mutfakta hani şey el bezleri neleri onları getiriyorlardı. (DG4, K, 65)

Bizgeldiğimiz zaman içinde zaten iki dolu koli şey vardı, biri deterjan kolisi, birisi erzak kolisi vardı, içinde ayrıyeten dört tane süngeri yastığı dört tane battaniyesi dört tane.. Onlar hazır duruyordu zaten. Bi de kışın yakmak için iki tane böyle sobası vardı, elektrik sobası vardı. Ondan sonra zaten Kızılay yardım ediyordu bir şeyler getiriyordu. AFAD bir şeyler dağıtıyordu. Yani bir, bir sene şey dağıttılar. Ondan sonra bu senede hani burası çıkacak, kaldıracaklar diye pek fazla şey yapmadılar, ilgilenmediler."(DG31, K, 39)

Katılımcılara yöneltilen "Konteyner kentte kadınlara ait banyo/tuvaletler ayrı mıydı?" sorusuna verilen yanıtların ortak olduğu, ailelere tesis edilen konteynerların içerisinde tuvalet ve banyonun yer aldığı bligisikonu hakkında cevap veren katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Hiç bir tane oda bir de mutfak bir de orta yerde bir banyo. Ben banyoyu kullanmadım… Banyo orada, benim oğlan arkada bir teneke yapmış. Ben orda banyo yapirim. (DG19, K, 65)

Tuvalet banyomuz bir ayrı olması imkânsız zaten bir mutfak bölümü var zaten, bir de bir odamız var. İki bölüm idare etmeye çalışıyoruz.(DG31, K, 39)

Katılımcılara yöneltilen "Konteyner kentte kadınlara yönelik özel ihtiyaçlar dikkate alındı mı?" sorusuna verdikleri cevaplardan özellikle de depremden sonraki ilk zamanlarda kadın pedi, çocuk bezi gibi kişisel ihtiyaçların karşılandığı öğrenilmiştir. Ayrıca depremden yaklaşık 2 ay sonra yayılım gösteren Covid-19 virüsünden korunma

amaçlı kullanılan maskelerinde burada yardım şeklinde depremzedelere sağlandığı öğrenilmiştir.

Ped bir kere dağıttılar daha da ben görmedim.(DG6, K, 23)

Ben onları bilmiyorum yani vermişlerse de hiç onlarla bir bilgim yok. Hani biz kendi imkânlarımızla şey yaptığımız için.(DG30, K, 49)

(…) İşte bu maske maskeleri dağıttı vali, şey pet med de dağıtıyordular, çocukları. (…) Onları getiriyor çocuk mamaları, bezleri, oyuncaklar, çocuklara."(DG4, K, 65)

"Konteyner kentte kadın görevliler var mıydı?" sorusuna verilen cevaplardan kadın görevlilerin daha çok psiko-sosyal destek ekiplerinde görev alanlar olduğu anlaşılmaktadır.

Kadın yok.(…) Sadece orada vardı. Bir de sağlık yeri vardı. O sağlık ocağı vardı. Orada bayan doktor vardı.(DG6, K, 23)

İşte aynı senin gibi bayanlar vardı…(DG4, K, 65)

Var var. Kızlar da vardı. Erkek de vardı. (DG7, K, 60)

Araştırma yapılan toplum yapısının muhafazakâr olması dolayısıyla araştırma yapılan katılımcıların mahremiyet konusunda çok fazla fikir beyan etmedikleri görülmüştür. 1+1 odalı olan konteynerlar içinde yaşayan kişi sayısının fazla olması mahremiyet açısından sorun oluşturma potansiyeline sahip olduğu düşünülmektedir.

Yok. Çünkü ben de o küçük gözde kalıyordum. Kız olduğum için orada beni yatırmışlardı. Erkek kardeşin annemgille uyuyordu yani. İki kanepe koymuştuk.(DG6, K, 23)

Yeterlidir benim için. İşte bir kişiye yeterliydi ama fazla olanlara yeterli değildi. Şikayette çok bulundular yani, çocukları olanlar. Hani şey konteyner bir kişiye bir kişi. Mesela bir kişi, beş kişiye bir tane verdiler. Bir kontörde olmuyordu. Ondan sonra bu sonunda da ikişer ikişer verdiler. Daha ben görmedim o zaman.(DG4, K, 65)

Sadece orada şöyle konteynerler birbirlerine çok yakın olduğu için alt üst şeyi bir tek Kırklar mahalle konteynerında var. Ulukent, Demirtaş konteynırı ve Doğukent konteynerlerinde tek katlı konteynerlar ama yine de yapışık. Kırklar mahallesi iki katlı olduğu için bunların

birbirleriyle teması daha yakın. O zaman yakın zamanda da almış olduğumuz taciz olayları vardı. Zaten bizim çalışma alanımız bu, en hassas olduğumuz konu. Taciz olayı da şöyle çocukların oynadığı zamanda aklı dengesi iyi olmayan, zihinsel engelli kişilerin olduğu söylüyordu. Akli dengesi yerinde olan da gayet bilinçli insanların da taciz dediğim sözlü taciz. Belki ortam olduğunda temaslı bir şekilde de olabilirdi, bilmiyoruz. Mahremiyet olarak buydu.(DG15, K, 28)

Katılımcılardan bazıları, demir yapılar olması sebebiyle konteynerların sıcak ve soğuk geçirgenliğinin fazla olduğunu, özellikle kalabalık ailelerde yaşayanlar konteynerların küçük ve dar olmasından yana memnun olmadıklarını ifade etmektedirler.

Sıcak ama yazın çok sıcak durulmuyor burada. (DG31, K, 39)

Yazın çok sıcak, kışın soğuk. Özellikle yazın daha fazla sıcaklığından şikâyet edenler. Çünkü orası zaten demir, yani demeseler de bunun sıcak olduğunu herkes bilir. Küçüklüğü bir artı bir ama toplasan biri o da kadar bile değil. Ya beş kişi yaşayanı da var. 3 kişi yaşayanı da var. Yok, abartılı sayı vardı. Sonra biz onunla beraber ikinci bir konteyner başvurusu yapmıştık. İkinci konteyner verilmişti ona. Altı çocuğu vardı, ee anne baba sekiz kişi konteynera sığması imkânsız.(DG15, K, 28)

Bir yıldan fazla kaldım. Evim çıktı işte eve gittim…İyiydi, çok iyiydi. Ama işte küçüktü. Beş kişiydik. Yetişkin çocuklarım vardı. Çok dar, çok küçüktü. (...) Ya bir oda bir salon. Çok küçüktü o da.(DG24, K, 47)

Valla işte olduğu kadarıyla yani iki göz, kalabalığız. Yani ister istemez sıkıntı da çekiyorsun, zorluğu da oluyo ama yapacak bir şey yok yani. Buna da şükretmek lazım.(DG30, K, 49)

Etrafı çitlerle sarılı güvenlik girişi ve güvenlik güçleri ile korunan konteynerlara orada yaşayanlar haricinde vatandaş alınmadığı, burada yaşayan depremzedelerin yüz yüze ilişkilerinin fazla olmasından dolayı kavga ve tartışmaların yaşandığı hırsızlık gibi adli olayların da zaman zaman yaşandığı yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgular arasında yer almaktadır.

Yok. Güvenlikler zaten en baştan beri hep kapıda duruyorlardı. Asla yabancı giremez. Herkesin kimliği vardı. Kimliği gösterip giriyorsun içeriye.(DG6, K, 23)

Burada herhangi bir şeyle karşılaşmadık. Burada çok şükür burada hani güvenlik şeyi, her şeyi var. (DG33, K, 28)

"Hırsızlık oldu, çok dövüş, kavga oldu. Ne bileyim bir şey gibi, köy gibi yer olduğu için hani böyle şehir şeyi gibi değil. Köy gibi olduğu için çok şey yaptık yani. Hem hırsızlık hem kavga, dövüşsüz şeyle yani hırsızlık çok oldu.(DG31, K, 39)

Yok yani o bazen oluyor. Kavga mavga ya da öle şeyler oluyor bazen. Yani ne bileyim oluyor, her şey var yani ha. Çok iyi şeyler de var. Kötü şeyler de var(…)Tartışma olur. Çoğu kişiyi de kovdular burada gittiler çoğu da…(DG17, K, 41)

Konteyner kentlerde yapılan yardımların yetkililer tarafından aile odaklı olacak şekilde gerçekleştiği, depremzedelerin yaşadıkları geçici konutlarda daha çok erzak yardımlarının yapıldığı, sıcak yemek yardımının özellikle ramazan ayında yapıldığı, konu hakkında ifadelerde bulunan katılımcılardan elde edilen bulgular olarak yer almaktadır.

Biz talep etmiyorduk zaten. Hep onlar yardım ederek getiriyordu. (DG31, K, 39)

Yok yok aile, kadınlar alıyordu, işte da yardım ettiği zaman koliye dolduruyordu, kapı kapı bırakıyordu. Yani getmeyin diyordu. (…)Onlar getiriyor kapıya kızlardan senin gibi. Bir de erkek şeyleri vardı. Bırakıp gidiyorlardı. Kamyonla getiriler şeye bu malzemeleri bişeyleri, yiyecekleri getirip bırakıp kapıya gidiyorlardı.(DG4, K, 65)

"*Oldu, zaten Kızılay tarafından oluyordu. Her ramazan ayında, ramazan dışında da oluyordu. (…) Yok, kapımızı çalıyorlardı, görevlendirilen şahıs kendi işçileriyle bütün kapı kapı gezip dağıtıyorlardı.*(DG32, K, 26)

Verdi iki sefer. Oruçta bile biraz yemek memek de dağıttılar. Allah var kahvaltılık dağıtıldı, kakak yalan mı konuşak?(DG17, K, 41)

Konteyner kentlerde okul öncesi çağdaki çocuklar için anaokulu kurulduğu ve depremzede çocuklara hizmet verdiği, ortaöğretim çağındaki maddi durumu iyi olmayan depremzede çocuk ve gençler için de ücretsiz servis ayarlandığı, yaşanan pandemiile birlikte kısmi olarak kapanan okullarda eğitim göremeyen çocuklar için konteyner kent içerisinde çevrimiçi olarak ders imkânı sağlandığı yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgular arasında yer almaktadır.

(…)Yani konteyner kentte ana sınıfı vardı. O en küçüğü çocuk ana sınıfı burada bir imkan vardı yani….(DG12, E, 49)

"Valla kendileri devlet tarafından servis edilenler kapıdan servis alıp götürüp getiriyor.(…) Zaten bu hastalık sürecinde de pek okul olmadı yani. Bazıları da var durumları iyi olunca aileleri kendi araçlarıyla götürüp getiriyor. Durumu çok olan insan çok iyi olan insanlar da var. Çok zor durumda olan insanlar da var yani burada.(DG32, K, 26)

Okul hizmeti şey çocuklara şey verdiler. Ücretsiz servis verdiler. Hani onlar götürüp getiriyordu. O yönden çok iyiydi ama çocuklar çok fazla okula gitmedi yani. Hani büyüğüm hiç okula gitmedi mesela ortaokul fazla açık kalmadı. Hani bir hastalık şey.(DG31, K, 39)

Evet yani hiç büyük oğlum hiç şeye gitmedi yani okula, gittiği de bir hafta falan sürmedi zaten, bu küçüğümde on beş gün falan açık kaldı sanıyorum şeyden dolayı pandemiden dolayı zaten kapandı e geçen sene hiç öyle okul falan görmediler çocuklar ama burada arka tarafta canlı ders vardı oraya gidip geliyorlardı.(DG31, K, 39)

Derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgulara göre konteyner kent alanında pandemiden önce sağlık ocağı şeklinde kullanılan konteynerın bulunduğu ancak pandemiden sonra sağlık ocağının bir süre haftada bir kez açıldığı daha sonra ise tamamen kapatıldığı öğrenilmiştir. Bunun yanında engelli yakını bulunan DG30 kodlu kadın katılımcının evde sağlık hizmetinden yararlandıklarını ifade etmektedir.

Sağlık ocağı vardı ama şu an yok. Biz ilk geldiğimiz sene vardı. Bir senedir hemen hemen yok. (DG32, K, 26)

Vallahi sağlık ocağı bir kere hizmet verdi. Ondan sonra dediler hastalık var, kaldırdılar. Niye? Ona biraz şey oldum yani gönlümü idare ettim. Niye dedim sağlık ocağı burada vardı, niye kaldırdınız?(DG7, K, 60)

Vardı ama haftada bir kere geliyordu sadece… Herkes mahallesindeki sağlık ocağına gidiyordu mecburen.(DG6, K, 23)

Sağlık hizmeti başta veriliyordu. Daha sonra kapatıldı. Sağlık ocağı da vardı burda. İşte bu pandemiden dolayı öyle kapatıldı.(...)Evde sağlık hizmetini arıyoruz onlar geliyorlar.(DG30, K, 49)

Ayrıca konteynerdaki tamirat işleriyle ilgilenen bir ekibin yer aldığı yapılan derinlemesine görüşmeden elde edilmiştir.

"Sağlık ocağı vardı, anaokulu vardı. Çocukların, anaokulu vardı. Ondan sonra market vardı. İşte tadilat için ustalar filan vardı bir yerde. Onlar gelip bakıyorlardı sıkıntılara öyle."(DG6, K, 23).

Hali hazırda çoğunlukla geleneksel bir toplum olması nedeniyle komşuluk ilişkilerinin iyi düzeyde olduğu gözlemlenen Elazığ'da, konteyner kentlerde yaşayan katılımcılar arasında da benzer şekilde komşuluk ilişkilerinin iyi düzeyde sürdüğü öğrenilmiştir. Örneğin, DG6 kodlu kadın katılımcı konteyner kentte yaşarken komşularıyla aile gibi olduklarını, burada yeni arkadaş ve dostlar edindiğini, yazın halı sererek açık havada komşularıyla birlikte oturduklarını ifade etmektedir.DG12 kodlu erkek katılımcı ise özlem duydukları müstakil evlerdeki yaşamı burada yaşadıkları için memnun olduğunu, kendileri için değişiklik olduğunu, akşam oturmalarında dini sohbetler de yaptıklarını ifade etmektedir. Daha önce konteyner kentte yaşayan fiziki engel durumu bulunan ve yalnız yaşayan DG4 kodlu kadın katılımcı, konteyner kentte edindiği yeni komşularının kendisini yalnız bırakmadıklarını, TOKİ'ye yerleştikten sonra da arayıp sorduklarını, ancak pandemiden dolayı gidip gelmelerin fazla olmadığını ifade etmektedir. DG33 kodlu kadın katılımcı da konteyner kentteki komşularıyla iç içe olduklarından birçok şeyi paylaştıklarından söz ederek memnuniyetini dile getirmektedir.DG30 kodlu katılımcı konteyner kentte oturdukları sokaktaki komşularının çoğunun evlerine yerleştiğini şuanda konteyner kentte çok kimsenin kalmadığını, kalan komşularıyla dayanışma içinde olduklarını ifade etmektedir. DG32 kodlu kadın katılımcı ise konteyner kentteki komşuluk ilişkilerinden memnun olanlardan farklı olarak konteyner kentte komşuluk olmadığını ifade etmektedir.

Güzeldi böyle sanki aile gibi olduk orada çok iyi arkadaşlarımız oldu dostlarımız oldu aile dostlarımız oldu.(...) Çok yani. Her şeyi yapıyorduk yani. Yazın halı seriyorduk dışarıda oturuyorduk.(...)Hep dışarıdaydık. Komşularla da zaten evde oturmuyordu. Hem hastalıktan dolayı dışarıda oturuyorduk.(DG6, K, 23)

Karşıyaka'nın evleri ya da Salıbaba'nın müstakil evleri var ya biz onu ona benzetiyoruz yani gerçekten. Yani eski özlemlerimizi onunla gideriyoruz yani. Hani müstakil ya.(...)Tabii konteynerde.(...)Tabii güzel bir ortam oldu. Yani bizim şimdi değişiklik oldu.(...)Vallahi ben

günümü burada yaşıyorum da yani. Ben dükkanı akşam kapattıktan sonra giderim tabii saat on bir on ikiye kadar komşularımızla oturuyoruz yani. Sohbet, dini sohbetler yapıyorum. Orada soru soruyorlar. Işte ben soruyorum. Yani günümüz gayet iyi geçiyor, güzel geçiyor, hoş geçiyor... (DG12, E, 49)

Çok güzeldi.(...)Komşularım hiç beni tek bırakmadılar ki. Sağ olsunlar. (...)Hep gelirler telefon açarlar, gelirler. Ondan sonra bu hastalıktan dolayı çok pek şey edemiyoruz yani.(DG4, K, 65)

Buradakiler yani dört dörtlüktü. Hani hem arkadaş gibiydik. Yeri geliyordu arkadaş yeri geliyordu komşuydu. Yeri geliyordu birbirinize bir abla kardeş gibi oluyorduk. Yani iç içeydik burada. (DG33, K, 28)

Vallahi gayet güzeldi yani. Bizim bu sokağımız çok güzeldi. Hep tanıdıktı yani böyle. Güzeldi yani herhangi bir sorun.(...)Yok dayanışmanız da güzeldi yani. Bir sorun yoktu.(DG30, K, 49)

Valla komşuolarakhiç kimseyle bir diyaloğum yok. Çünkü burada komşuluk diye bir şey yok.(DG32, K, 26)

Araştırma yapılan tarihte 4 aylık evli olan DG6 kodlu kadın katılımcı, eşiyle konteyner kentte komşu iken tanışıp evlendiklerini ifade etmektedir.

Biz konteyner kentte tanıştık. Zaten aynı sokaktaydık. Birbirimizi gördük öyle. Ondan sonra işte komşular bir komşumuz vardı. O vesile oldu. Yani tanışmamızda. Ondan sonra tanışınca zaten üç ay konuştuk, sonra nişan takıldı. (DG6, K, 23)

4.2.12.3 TOKİ'lerde yaşam

Katılımcılara yöneltilen "Toplu konutlara yerleştirildiyseniz; kaldığınız yerden memnun musunuz? Kaldığınız yerle ilgili herhangi bir sorununuz var mı? Beklentiniz karşılandı mı? Karşılanmadıysa; nasıl olmasını isterdiniz?" sorularına yanıt veren katılımcılartoplu konut alanlarına yerleştirilen katılımcıların depremden en erken 7 ay sonra bu konutlarda yaşamaya başladığını, evinde orta ve ağır hasar olup mülk sahibi olan depremzedelere toplu konut hakkı tanındığını, toplu konutların çoğunlukla daha önce yaşanılan bölgeden farklı bir yerde inşa edildiğini ifade etmektedir.Öte yandan, TOKİ dairelerinin kura ile belirlendiğini belirten katılımcılar, toplu konutta yaşamaya başlayan depremzedelerin ilk iki yıl herhangi bir ödeme yapmadan bu konutlarda yaşayabildiklerini, toplu konutlarda yaşamaya başlayıp iki yılı dolan ev sahiplerinin

aylık 700 TL-1000 TL arasında değişen tutarlarla 18 yılda tüm ödemelerini tamamlamaları gerektiğini, bu ödemelerin ise ortalama bir hesapla toplamda en fazla 220.000 TL'ye denk geldiğini belirtmektedir. Aşağıda konu ile ilgili derinlemesinegörüşme bulgulara yer verilmektedir.

Yo yo isteğe göre yapmadılar. Zaten ilk başta dediler nüfusa göre iki artı bir, üç artı birleri ayarlanacak. Sonra dediler ki doğu batı tarafı mesela şehrin batısı buraya verilecek. Doğusu o tarafı şeye verilecek Çatalçeşme tarafına... Sonra neolduysa dediler anlaşamadık. Ha milletvekilleri konuşma yaptı. Dediler ki işin içinden çıkamadık. En güzeli karma kura adamlar konuştu ha ben sürekli televizyonu takip ediyordum. (DG7, K, 60)

Yani babamgilin iki artı bir. Ödemesi binle yedi yüz arası. İki sene şu an iki sene ödemesiz İki sene ödemeyecekler.(DG6, K, 23)

Tekrar biz buraya geri ödeme ödeyeceğiz. Devlet bizden para alacak.Valla deyiler işte bu sene doldu. Biz ikinci seneye döndük. İşte yine ki Ekim'de Kasım'da herhalde bizden alacaklar.(...)Yani duydum diyiler ki yani iki yüz yirmi milyar.(...)Aydan aya on sekiz seneye kadar eder ödenecek. Ayda bir milyar, bir milyar. Burada bir burada iki artı bir var bu. Bizim bura üç artı bir. Güya orası yedi yüz elliymiş, bura bir milyarmış. Yani bile söylentileri var yani.... (DG28, K, 65)

Beş yüz yirmi beşle beş, yedi yüz yirmi beş arası bir fiyat çıkaracaklarmış. On sekiz yıl ödenecek. Devletin vermiş olduğu şeye göre herhalde tahminen on sekiz yılı böldüğün, çarptığın zaman hemen hemen neye gelir? İki, iki yüz yirmi, iki yüz otuz bin liraya falan gelir.(DG21, E, 53)

Araştırmaya katılan hak sahibi olup toplu konutlara yerleştirilen katılımcılardan çoğunluğu toplu konut alanlarında market, fırın gibi alışveriş mekanlarının yetersiz olduğunu ya da hiç olmadığını; okul ve sağlık ocağı gibi kamu binalarının henüz yapılmadığını belirterek yaşadıkları mağduriyetleri ifade etmektedirler. Toplu konutların çoğunluğunun merkezden uzak bir şekilde inşa edilmesi o bölgede yaşayan insanların özel işletme ve kamu binalarından alacakları hizmetlere erişimi konusunda kısıt oluşturmaktadır. Toplu konutların planlaması ve inşası sürecinde bu tür olanakların sağlanması ile ilgili yapılaşmanın da beraberinde yürütülmesi olası mağduriyetlerin önüne geçecektir.

Yo market fırın, okul herhangi hiçbir şey yok(...)Yok, daha yeni zaten. Bir beş ay olacak bak. Camiler var. Camiler var. Okullar on beş tatilden sonra dediler ki yetişmez, okullar yapıldı, okullar yapıldı, sadece bahçesi ufak tefek şeyleri var.(DG24, K, 47)

Yani memnun muyum? Çok değilim. Çünkü dört aydır gelmişiz. Bir büfe bile yok. Bizim orada. Biz ekmeği bile gidip çarşıdan alıyoruz. Yani ben buzluğa atıyorum. Toplu alıp buzluğa atıyorum. Tek tek çıkartıyorum yani. Çok zorlanıyoruz. Hiçbir büfe bile yok. Dört aydır yani. Bir fırın yok hiçbir şey yok.(DG6, K, 23)

Alışverişim ben çok zorluk çekiyorum.(...)Valla benim sürmem ama en azından bir saat yarım saatten fazladır. (...)Evet, e çünkü ben de yürüyemiyorum. Şimdi öle baş aşağıya inebiliyorum. Yukarıya nefesim tıkanıyor, çıkamıyorum. Ben şimdi büfeciyi tembihlemişim. Ondan sonra büfeciden gidiyorum bir şey alıyorum. Onun şey arabası var adamın, oranın yetkilisi, orayı açan şeyindir. Arıyorum, o ben yavaş yavaş eve geliyom. O akşam dönüşte eve evine gettiği zaman, getirip beni sağ olsun. Allah sizden de razı olsun. Ondan da razı olsun. Getirip bırakıp gidiyor. Yoksa benim gücüm yok.(DG4, K, 65)

İşte eşim, çocuklarım eve geldiği zaman, okuldan geldiği zaman alıyorlar, ihtiyaç olanı eşim alıyor böyle, öyle alıyoruz.(DG24, K, 47)

Yok olsa daha güzel olur da demek ki daha yenidir yavaş yavaş olur.Eksikler zaten var. (...)Okul yok, ondan sonra sağlık ocağı yok. (DG8, K, 57)

Buradan da memnunum ama çok sıkıntıları çıkıyor. Aşırı yani firma yapıyormuş herhalde. Bu evlerin içini falan. Her zaman bir sıkıntı çıkıyor yani. Dün gece mesela dün akşam petekler söndü. Gece petekler falan yanmadı.(DG6, K, 23)

Toplu konutlarda kalan derinlemesine görüşme yapılan katılımcılardan bazıları oturdukları alanın merkeze ulaşımını iyi bulurken bazılarının bu konudaki şikayetlerininolduğu görülmektedir. Toplu konutların ulaşıma elverişliliği konusunda literatürde yapılan araştırmalarda da benzer şikâyetler yer almaktadır.

Ulaşım çok iyi, sürekli. Merkeze on beş dakika bir yirmi dakika. Belediye yarım saatte bir." (DG24, K, 47)

Tabii ki de yol çok aşırı zaten uzak. Otobüsler böyle tıklım tıklım. Üç tane mahalle var neredeyse. Bir tane otobüs yarım saatte bir küçücük bir otobüs vermişler. Otobüsler çok kötü.(DG6, K, 23)

DG21 kodlu erkek katılımcı kendisine çıkan toplu konuttaki dairenin fiziki koşullarının kendi aile düzeni ve mevcut eşyalarını yerleştirmek için yeterli olmadığını bu yüzden TOKİ'de kendisine çıkan daireye yerleşmediğini ve farklı birine kiraya verdiğini ifade etmektedir. DG14 kodlu erkek katılımcı ise kendisine çıkan TOKİ'deki daireyi işine uzak olması sebebiyle kiraya verdiğini bunun yanında TOKİ tarafından inşa edilen dairelerin 2+1 yerine 3+1 odalı olarak yapılması gerektiğini, 2+1 odalı dairelerin kendi kültürlerine uygun olmadığını düşündüğünü ifade etmektedir.

Gittik TOKİ berbat, küçük, birinci etap. Yemişlik, iki artı bir çıktı bana. Ama TOKİ'deki iki artı bir, iki tane oda, iki tanesi de küçük, yatak odasını ölçüyorum. İki metreye bir, bir altmış. Yatak odasını koyuyorum. Dolap içeri girmiyor. Elbiselerim var, hanımın çocuğun benim elbiselerim var. En sonunda ne yapalım? Mecbur işte kirada olunca dedik bari hiç değilse burayı da yapalım. Kiraya verelim, verdik kiraya.(DG21, E, 53)

Tabii ki benim hem buradaki evim yıkıldı. Dümdüz oldu, köydeki evim yıkıldı, şu anda da halen evsizik tabii devlet bize birer tane ev verdi. Yetmişlik üçüncü etapta bana çıktı, iki artı bir çıktı TOKİ'lerden. Allah devletten razı olsun. Tabii ki ben bu mahallede çalıştığım için ben buradan oraya gidip gelemem.(...) Ya buradayım, çocukların evinde kalıyorum Bir kızın evinde, bir oğlanın evinde, bacanağının evinde, bir abinin evinde öyle devam ediyoruz, gidiyoruz şu ana kadar. Orayı da tuttum, kira vermişim şu an.(...) Keşke iki artı bir hiç olmayaydı üç artı bir herkeşin evi yapılaydı yüz lira dese yüz yirmi lira olaydı, hakkını herkeş ödesin diye.(...) Aileye geniş olsun, yapılan iki artı versin, yetmiş beş metre, doksan metre, seksen metre ama üç artı bile olsa yüz yirmi, yüz otuz metre edecek. Yani yüz yirmi metrelik evler yapılsaydı hiç bu sıkıntı olmıycaktı.(...) Tabii kalabalıkaileler yani şimdi kalabalık da olmasa, dört kişi de olsa, iki artı bir. Doğuyu götürmüyor.(...)Misafirlik anında bir misafirin gelir. Şimdi bazı evler var, bazı odaları var, bir kanepe bırakamıyorsun.(DG14, E, 55)

TOKİ çıktı, gitmedik yani.(...)Hani zaten şeydir ha verilmemişti ha yapılıyor daha kura falan çekilmemiş hele(...)Ben TOKİ'de hiç kalmamışım. Evleri de tam görmemişim diyorlar küçüktür falan hiç olmuyor.(DG3, K, 47)

Toplu konutta kalan katılımcıların çoğunluğunun depremden önce yaşadıkları evlerdeki komşularıyla ilişkilerinin iyi olduğu, eski komşularıyla olan ilişkilerine özlem duydukları, aynı komşuluk ilişkilerini TOKİ'de bulamadıklarını ifade ettikleri elde edilen bulgular arasında yer almaktadır.

Eski komşularım çok hoştu, ağladıler ele ağladiler, Ayşem sen nasıl gittin?(...) Burda öyle şey ortamı yok.(DG5, K, 65)

Ne bileyim ben. Eski mahallede işte daha zaten elime geçmez. (DG7, K, 60)

Eski komşularım çok hoştu, çok hoş(...) Onları çok arayim yani.(DG5, K, 65)

Araştırmaya katılan ve TOKİ'de yaşayan DG6 kodlu kadın katılımcı, yaşadığı ortamda komşuluğun olmadığını, kimsenin kapısını çalmadığını, herkesin yabancı olduğunu, hiç kimsenin birbirini sormadığını belirterek, yeni yaşam alanına alışmakta zorluk çektiğini ifade etmiştir.Araştırmaya katılan ve TOKİ'de yaşayan DG5 kodlu kadın katılımcı TOKİ'deki bazı komşularının sofra ve halı silkelediği için kendisini şikâyet ettiğini, bu konuda komşularıyla anlaşamadıklarını ifade etmiştir. Bunun yanında anlaşabildiği komşularla özellikle de yaz aylarında TOKİ'de bulunan park alanında sohbet etmek için buluştuklarını belirtmiştir.

Komşuluk yok. Hiçbir hiç kimse benim kapımı mesela çalmadı. Herkes yabancı. Hiç kimseye birbirini sormuyor. Ne bileyim? Bayağı zorlandım yani. Zor zora alıştım biraz.(DG6, K, 23)

Ee da bunlar da ancak fesatlık ederler yani. Aha sen halı sirkeledin aha sofra bezi götürüp o merdivenin üstüne sirkelim ya aha şeye haber veriler.(...)Yani böle arada birkaç kişi işte gidik parkta oturik yani öyle. (...) Ele gün haftada bir sefer yazın her gün gün olirdi.(DG5, K, 65)

Valla devlet çok yardım etti millete çadır verdi konteynerlere koydu, yardım yaptı, efendime söyleyeyim, bak bu karşımızda hepsi yıkıldı yine hepsi bina yapıldı. TOKİ'ler yaptı, daha yıkıp yapıyorlar çok daha iş var, daha iş çok. Elazığ, Elazığ'ın üçte ikisi gitti. Biri belki sağlam kaldı. Devlet çalışıyor, devlet çalışıyor, TOKİ çalışıyor, yapıyorlar yani. Hiç durma yok.(DG9, E, 65)

4.2.13 Katmanlı afet: depremin hemen ardından pandemi

Pandemi, "Bir hastalığın veya enfeksiyon etkeninin ülkelerde, kıtalarda, hatta tüm dünya gibi çok geniş bir alanda yayılım göstermesi" olarak açıklanmaktadır. Covid-19 virüsünün ülkemizde de ilk vakanın görüldüğü 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi ilan edilmiştir (2020, Temmuz, Sağlık Bakanlığı). Yeni Koronavirüs ilk olarak Çin'in Vuhan şehrinde tespit edilen ve solunum yolu enfeksiyonunaneden olan bir virüstür; Covid-19'a sebep olur. Bu hastalık yüksek ateş, öksürük, nefes darlığı, baş ağrısı, boğaz ağrısı, burun akıntısı, kas ve eklem ağrısı,

halsizlik, koku ve tat alma duyusu kaybı, ishal gibi belirtilerle kendini göstermektedir. Covid-19, hasta kişilerin öksürme, hapşırma veya konuşmayla ortaya saçtığı damlacıkların ortamdaki diğer bireyler tarafından solunması, damlacıkların yapıştığı yüzeylere dokunduktan sonra ellerin ağız, burun veya göze götürülmesiyle bulaşmaktadır. Ülkemizde 14.08.2022 tarihi itibariyle 16.671.848 kişi koronavirüs hastalığına yakalanmış olup toplamda 100.400 kişi bu hastalıktan dolayı hayatını kaybetmiştir (Sağlık Bakanlığı 2022). 24 Ocak 2020 Elazığ depreminin ardından 2020 Mart ayında tüm dünya geneline yayılan Covid-19 virüsünün etkisiyle yaşanan pandemi sürecinin başlamış olması, depremzedelerin katmanlı bir afet yaşamalarına sebebiyet vermiştir. Depremin olumsuz etkilerini henüz atlatamayan depremzedelerin daha önce hiç karşılaşmadıkları bir afet türü olan Covid-19 virüsüyle karşı karşıya gelmeleri daha derin bir etki yaratmıştır.

İlk defa karşılaşılan bir afet türü olarak Covid-19 pandemisi daha önce bilinen bir afet olmaması sebebiyle insanların bilgi sahibi olmadığıbir afet türüdür. Araştırma yapılan bölgedeki depremzedeler ne yapacağını bilmedikleri bir salgınla depremin etkileriyle başa çıkma, yeniden düzen oluşturma sürecinde karşılaştıkları için diğer depremzedelere göre daha fazla mağduriyete uğramışlardır.

DG13 kodlu erkek katılımcı; depremin hemen ardından gelen Covid-19 pandemi sürecini nasıl derinden yaşadıklarını aktaran ifadelerde bulunmuştur. DG13 kodlu erkek katılımcının bu konu hakkındaki söylemlerinde göze çarpan bir ifade olan *"Yahu işte içeride kalırsan deprem, dışarıda kalırsan kovid"* şeklindeki ifadesi yaşanılan durumun vehametini ortaya koymaktadır.

Bir tek bizim ilimizde Elazığ ilinde depremle ilgili problemimiz yok.(…)Niye yok? Bir hafta sonrasından kovid-19 dünya genelinde bir kovid-on dokuz şeyi başladı. Tabii bize ulaşana kadar.Tabii bunun etkileri de var işin içinde. Yani bir Covid-19 işin içine girince Elazığ maddi ve manevi olarak her vatandaş psikolojikmen etkilendi. Hem bir yandan deprem bir yandan da Covid-19'un getirdiği yasaklar ve şeyler hani Covid-19 daha çok korkuttu depremden insanları. Çünkü niye korkuttu? E bakıyorsunuz Avrupa'da birçok insan bu hastalıktan dolayı ölüyor. Yani artık depremi unutuyorsunuz. Bu kere kendinizi niye adapte ediyorsunuz? Covid-19 adapte ediyorsunuz. Yani depremi artık bir yandan hani diyorsun ki Elazığlıların şöyle bir tabiri vardı. Diyor ki yahu işte içeride kalırsam deprem, dışarıda çıkarsam Covid… (DG13, E, 40)

DG7 kodlu kadın katılımcı, 24 Ocak 2020 tarihinde depremden hemen önce üniversite öğrencisi oğluyla birlikte televizyondan haberleri izlediğini, Covid-19 virüsünün yayıldığı haberlerini gündüz komşularıyla, akşam da oğluyla konuştuklarını, oğluyla konuşmalarında yaşanan hastalığa anlam vermediklerini ve şaşkın olduklarını, oğlunun *"Anne deprem olsa bundan daha iyi"* şeklinde yorum getirdikten on dakika sonra deprem olduğunu ifade etmektedir.

Ya işte şimdi oturmuştuk benimle oğlan. Bu Çin'de bu hastalık çıkmıştı ya.(...)Covid adamlar böyle rap düşüyor dedim. Yani dedim bu hemen sokakta mı bunlar düşüp ölüyorlar?... Ya oturuyorduk işte o televizyonda o Covidler düşüyordular ya Çin'de. Daha yeni Çin'de belli oluyordu. Aralık ayından sonra çıktı ya oradan. Ondan sonra anne dedi bu ne hastalık ya dedi. Valla bilmim ki annem bugün komşularla konuştuk. Herkes bu hastalıktan bahsediyor. Anne dedi deprem olsa bundan iyi. Yemin ederim on dakika geçmedi deprem oldu. Ama bilmiyoruz depremdir. Çünkü bizim binanın altından sanki bomba attılar. Böyle bir alttan geldi, alttan vurdu. (DG7, K, 60)

Pandemiden sonra, işte okullar kapandı. Sağlık konusunda yani korku içindeydik yani. Dışarı çıkamıyordum. Pek bir yere gidemiyorduk yani. Alışveriş yaptığımız zaman tedirgindik yani. Yani ne bileyim bayağı bir zordu yani. Pandemi de çok zordu yani.(DG22, K, 32)

Çok etkiledi. Sanki biz o hayatı hiç yaşamadık gibi o eski hayatı maskesiz şey hayatı. Hiç yaşamadık gibi. Bana öyle geliyor. Sanki o hayat yaşanmadı. Şu an şu hayatı yaşıyoruz gibi. Hep bu hayatı yaşamışız gibi geliyor. İşte o psikolojinin içine giriyorsun. (...) Şu an daha iyi evet. Hani girdik çünkü içine artık oturdu yani iki senedir hayatımızda yani alıştık.(DG31, K, 9)

Depremden sonra evi ağır hasar alan o dönemde ailesiyle yaşayan DG6 kodlu kadın katılımcı, yerleştikleri konteynerda yaşadıkları fiziksel koşulların kendilerini zorlamasının yanı sıra anneannesinin Covid-19'dan dolayı vefat etmesinin ardından annesinin psikolojik olarak daha fazla etkilendiğini ifade etmektedir. Bir yanda depremin getirdiği zorluklarla mücadele eden depremzedelerin diğer yanda hayatlarına yeni dâhil olan hiç bilmedikleri bir hastalıktan dolayı yakınlarını kaybetmelerine neden olan hastalığın mağduriyetlerini artırdığını anlatmaktadırlar.

Ya alışana kadar yani çok psikolojimiz çok bozuldu, annemin özellikle, annesini kaybetti koronadan dolayı.(DG6, K , 23)

"Benim bir, biz bir bacı bir kardeştik. Geçen sene abim da burada oturi, o da depremzede. Abim koronadan öldü, dokuz aydır." (DG28, K, 65).

Depremin hemen ardından gelen pandemiile beraber kapanan iş yerleri, sokağa çıkma yasaklarından dolayı küçük esnafın işlerinin azalması durumu yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgular arasındadır.

*Tabii ki, iş kaybı, yani iş kaybı şöyle yaşadım(…)**Ş**öyle söyleyeyim Covidden dolayı daha doğrusu iş kaybı yaşadım. Sekiz ay boyunca çalışmadım. İşsizlik maaşı aldım yani oradan da. (…) Evimizde yani elimizde olan birikimimizi yedi sekiz ayda tükettik ister istemez…*(DG13, E, 40)

Ya güçlük pandemiden dolayı ister istemez küçük esnaflar bile yıprandı yani. Küçük esnaflar biraz yıprandı. Ona da sağ olsun devletim destek oldu yalnız.(DG12, E, 49)

Çin'de başlayıp tüm dünyaya yayılan Covid-19 virüsü depremin hemen ardından ülkemize ulaşarak yayılmaya başlamış, hastalıktan korunmak için yapılması gereken "maske-mesafe-temizlik**"** kuralı gereği insanlar birbirinden izole bir şekilde yaşamını sürdürmeye teşvik edilmiştir. Depremin hemen ardından yayılım gösteren Covid-19 virüsünün getirdiği yeni kurallardan dolayı tüm ülkede olduğu gibi, geçici barınma alanlarında kalmakta olan depremzedelerin de bu kurallara riayet etmeleri beklendiğinden, geçici barınma alanlarında kalan depremzedelere sağlanan hizmetlerin yeni kurallara göre sağlanmaya çalışılmasından kaynaklı olarak depremzedelerin aldıkları hizmetlerin sekteye uğradığı yapılan derinlemesine görüşmeden elde edilen bulgular arasında yer almaktadır. Sağlanan hizmetlere ek olarak devlet yetkilileri tarafından depremzedelere maske dağıtımı yapıldığı DG4 kodlu katılımcının ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Sıcak yemek işte ayarlanmıştı. Orayı tam zaten biz geldik aramız bir yirmi gün geçmedi ramazana denk geldi. Dediler yemekhane var. Evlerde konteynerde yemek yapılmayacak. Herkes yemekhaneye gelip iftarını açıp evine konteynerine gidecek. Bu virüs olunca orayı açmadılar.(DG7, K, 60)

Sağlık hizmeti başta veriliyordu. Daha sonra kapatıldı. Sağlık ocağı da vardı burda. İşte bu pandemiden dolayı öyle kapatıldı.(DG30, K, 49)

(…) Çok şükür Rabbime, beni dışarıda bırakmadı devlet. İhtiyacımı da şey yapıyordu yani getiriyordu İşte bu maske maskeleri dağıttı…(DG4, K, 65)

Tüm bunların yanında depremde evini kaybeden çoğu katılımcının eski oturdukları mahalledeki komşularıyla ilişki ve bağlarının ya kısmi olarak devam ettiği ya da koptuğu bir ortamda bir de üstüne gelen pandemiile birlikte insanların sosyal çevresi iyice daralmış olup dayanışma biçimleri kuvvetli olan bir toplum olduğu için insanların en fazla taziyelerde görüşme imkânı bulabildikleri anlaşılmaktadır.

Yani herkes bir hasta olduysa bir taziye olduğu zaman görüşük yoksa kimse kimse gidip gelmi bu pandemiden dolayı.(DG11, E, 52)

"Ya depremden sonra zaten insanlar bir anda depremi unuttuk ve ona başladık. O da gelince üstüne insanları tamamen ölüm korkusu sardı. işte insanlar o yüzden psikolojileri şu an herkesin bozuk yani.(DG27, E, 55)

4.2.14 Depremin yoksullaştırması

Afetler; yoksulluk, eşitsizlik, çevrenin bozulması ve zayıf yönetişim gibi kırılganlıkların ortaya çıkmasına neden olur ve bu tür kırılganlıkları körükler (Kalaycıoğlu 2021, s.6). Kadınlar, yaşlılar, çocuklar, engelliler gibi kırılgan grupların afet sonrası artan ya da katlanan kırılganlıkları afet öncesi durumlarıyla yakından ilişkilidir. Örneğin kadınların afet öncesinde istihdam ve eğitim hizmetlerinden yararlanamamış olması, işgücüne katılamayan ve bağımlı bir sosyal statüde yaşaması, afetler sonrasında kaos durumunda kadının hizmetlere ulaşamaması ve yeniden normale dönmesi konusunda daha da çok zorluk çekmesine neden olmaktadır. Afet öncesinde evde gelir getiren erkeğin kaybı durumunda kadın ve çocuklar gelirden yoksun kalmakta ve afetlerden sadece can ve mal kaybı değil tüm yaşam döngülerinde önemli bir travma yaşamaktadırlar (Kalaycıoğlu 2021, s.23).

Katılımcıların özellikle erkek katılımcıların birçoğu, deprem sonrasında bütçelerinin sarsıldığını, elinde olan birikimlerini tükettiklerini, ekonomik anlamda olumsuz etkilendiklerini ifade etmektedirler.

Bütçemizi sarstı mı sarstı tabii. Banka kartına yüklendik, milletten borç ödemiyorsun, yardımlar geliyor. Utanıyorsun yardıma gidesin.(DG21, E, 53)

Evimizde yani elimizde olan birikimimizi yedi sekiz ayda tükettik ister istemez. Ve Covid-19 getirdiği sıkıntılardan dolayı her şey pahalandı, birken üç oldu.(DG13, E, 40)

Ya tabii ekonomik olarak da yani neyimiz varsa depremden sonra gitti. Yani biz de perişan olduk.(DG27, E, 55)

Katılımcılardan evi hasar alanların yaşanan depremden sonra eşyalarını ya tamamen kaybettikleri ya da kısmi olarak kurtarabildikleri yapılan derinlemesine görüşmelerden anlaşılmaktadır. Depremden sonra birçok yardım ve desteğe ihtiyaç duyan depremzedelerin hali hazırda var olan eşyalarını kaybetmeleri ekonomik anlamda kendilerini olumsuz etkilemekte, uzun vadede toparlanma ve yeniden düzen oluşturma konusunda depremzedeler üzerinde bir yük oluşturmaktadır.

Hayır çarşısından rica ettim. (…)Gittim rica ettim konteynerde yaşıyoruz ben hiçbir şey evden çıkaramadım hani bir kanepeye ihtiyacım var, onun kalp krizi geçirmiş, hastanedeydi zaten o da…(DG24, K, 47)

Benim tabii evimin eşyaları kötü duruma düştü. İşte sıkıntılar yaşadık. Kimsem yoktu. Yani yardıma gelecek hiç kimsem yoktu. Kendi çabamla pencereden aşağı, üçüncü kattan aşağı ataraktan mutfak eşyalarımın bazıları kırıldı. O kargaşa içerisinde zaten o apartmanda herkes bir şeyler taşımaya gayret ederken birbirimizin eşyaları birbirine girdi. Başka yere götürdüğümüz eşyamızı açtık. Eşya bizim değil. Ayakkabı çıkıyor, yastık çıkıyor yani bizim eşyamız değil, kabımız, kaçacağımız başka bir yere gitmiş ki zaten çoğu mutfakta tezgah şeyinden, dolaplarından düşerek kırıldı.(DG21, E, 53)

Evim yıkıldı. O an yıkılmadı sonra da ama hemen şey ettiler, hemen çıkardılar. Çıkın dediler, ev bulamadım. Eşim çalışmıyor, daha yeni işe başlamıştı. Bir dokuz, on ay işsizdi eşim. Sonra işte iş buldu tam yerleştireceğiz, şey oldu evimiz şey oldu, daha borçlar da vardı, sana dediğim şu kredi vardı. Ondan sonra şey yaptık, ne bileyim anlatınca içim doluyor, ev bulamadım.(DG24, K, 47)

Yapılan araştırma sürecinde 24 Ocak 2020 depreminden sonra kurulan geçici barınma alanlarının varlığını korumaya devam ettiği, birçok insanın bu barınma alanlarında yaşamaya devam ettiği, deprem sonrası toparlanma sürecini tamamlayamadıkları görülmüştür. Yapılan derinlemesine görüşmelerde konteyner kentte halen yaşayan katılımcıların daha çok ekonomik anlamda dezavantajlı kesimden (Eşinden ayrı, eşi cezaevinde, çocuk sayısı fazla geliri yetersiz, yoksul kesim vb.) olduğu görülmüştür. Konteyner kentte görüşülen katılımcılardan kiracı olanların ev sahibi olanlara göre daha

fazla olduğu bulgusu elde edilmiştir. Araştırma sürecinin depremin 2. yılını doldurmasına yakın olmasının elde edilen bulguda etkili olduğu düşünülmektedir.

Merhaba ismim DG31, konteynerda kalıyorum şu an. Evliyim, üç çocuğum var. Eşim şu an hapiste.(DG31, K, 39)

Mesela ben sosyal yardımlardan yardımlaşma vakıflarından yardım alan biriyim.(...)Bu konteynerde boşanmış ayrılmış aile çok burada. Kadını var, erkeği var. Her türlüsü var yani. Kirada kalamadıkları için mi geldiler buraya yoksa hani edebiliyorum. Yani çünkü burada normal bir insanın burada gelip durması bence biraz tuhaf gelir insana. (DG33, K, 28).

"Son iki aydır Sosyal Hizmetler'in verdiği SED yardımıyla geçiniyorum. Bugüne kadar üç ayda bir üç yüz lira alıyodum.(DG32, K, 26)

4.2.15 Deprem sonrası toparlanmada sermaye biçimlerinin olumlu etkisi

Bourdieu sınıflar arası ilişkileri dönüşen politika anlayışı ve politikadan kaynaklanan güç ilişkileri olarak ele alır. Bourdieu sınıflar arasındaki çatışmayı anlatabilmek için çatışma alanları belirler ve bu çatışma alanlarının konumlar arası ilişkilerden oluştuğunu ve güce göre de şekillendiğini söyler. O şekillendirici gücün dağılımını da sermayelerin dağılımına göre değiştiğini belirtir. Ona göre bu sermaye dağılımı dört farklı şekilde var olur. Bu sermaye çeşitleri ekonomik sermaye, sosyal sermaye, kültürel sermaye ve simgesel sermayedir. (Özsöz, 2007, s.17). Yapılan araştırmada depremden sonra yaşanan yeniden düzen oluşturma toparlanma sürecinde depremzedelerin sermaye biçimlerini kullandıkları gözlenlenmiş konu ile ilgili detaylı örnekler ekonomik sermaye, sosyal sermaye ve kültürel sermaye başlıkları altında sunulmaktadır. Simgesel sermaye bu konuda ele alınmamaktadır.

4.2.15.1 Ekonomik sermaye

Bourdieu, ekonomik sermayeyi ekonomik kaynaklar olarak açıklamaktadır (Özsöz, 2007, s.17). Ekonomik sermaye insanların iktisadi kaynakları olarak düşünülebilir. Araştırmaya katılan katılımcılardan depremde evi orta ve ağır hasar alanların birçoğunun maddi olarak kayıplarının olduğu, bu kayıpların ise katılımcıların ekonomisini olumsuz anlamda etkilediği gözlemlenmiştir.

Deprem sonrası evi yıkılıp eşyası göçük altında kalan DG29 kodlu kadın katılımcının, güçlü aile bağları yani sosyal sermayesi sayesinde ekonomik anlamda sermaye edinebildiği ve deprem sonrasında kendisine ait yeni düzenini daha hızlı bir şekilde kurabildiği yapılan derinlemesine görüşmeden edinilen bulgulardan anlaşılmaktadır. Ayrıca DG29 kodlu kadın katılımcı evi yıkıldığı halde çadır veya konteyner kent gibi geçici barınma alanlarında kalmadan sosyal sermayesinden yararlanarak bir süre akrabalarında kaldığını daha sonra ise akrabalarının desteğini alarak kiralık bir eve çıktığını, yaşam düzenini daha hızlı kurabildiğinibelirtmiştir. Sosyal sermayesi yüksek katılımcıların çoğunun sosyal sermayeleri sayesinde diğer sermaye biçimlerine rahatlıkla ulaşabildiği araştırmadan elde edilen bulgular arasında yer almaktadır.

Ailemde de ettiler. Hem para yardım ettiler hem manevi geldiler.(...)Onlardan da onlardan da görümcelerim komşularından yorganlar, yataklar çeyizler, lifler neler geldi. Hepsi de çok yardım etti. Biri kap getiridi. Hepsinden de Allah razı ola. Yiyecek, kurutmalar, salçalar dolaba açım hiç bilmim deyim bu dolaba bunu kim koymuş? Kızıma deyim deyi ben görmedim. Görümlerim getirip koymuş. Fasulye, biber, her şey, salça. ...(DG29, K, 60)

Yaşanan depremden sonra evi ağır hasar alıp sonradan yıkılan DG3 kodlu kadın katılımcı ve ailesinin çadırda hiç kalmadığı, akrabalarında 20 gün kaldıktan sonra köylerinde bulunan kendilerine ait yazlık bir evde yaz bitene kadar yaşadıkları daha sonra ise devlet memuru olan eşinin işinden dolayı kendilerine lojman çıktığı ve bir süredir lojmanda ikamet etmeye başladıkları yapılan derinlemesine görüşmeden edinilen bulgular arasındadır. DG3 kodlu kadın katılımcı eşinin devlet memuru olmasından dolayı bu süreçte çok zorluk çekmediğini kendi ifadeleriyle anlatmaktadır. Katılımcının önce sosyal sermayesi, daha sonra ekonomik sermayesi sayesinde yeni yaşam düzenini kısa bir sürede oluşturabildiği anlaşılmaktadır.

(...) Öyle yirmi gün falan kaldım, kalmadım. Kıştı zaten benim köyde yazlık ev vardı oraya gittim. Gittim kar yağıyordu tek iki gözdü daha orası(...)Orada daha yazı geçirdik.(...) Vallahi yani diyorum ya o kadar yani şeyim yani kötü değildi. Ne kadar olsa devlet memuruydu.(DG3, K, 47)

Yaşanan depremde evi ağır hasar alan devlet memuru DG21 kodlu erkek katılımcı da DG3 kodlu kadın katılımcıya benzer şekilde depremden sonra toparlanma sürecinde çadırda veya konteyner kentte kalmadan yeni yaşam düzenini daha hızlı kurabildiği

görülmektedir. DG21 kodlu erkek katılımcı depremden sonra arkadaşlarının da yardımıylakurtarabildiği eşyalarını yeni kiraladığı eve taşıdığını ifade etmektedir. Ayrıca DG21 kodlu erkek katılımcı devlet memuru olduğu için yardıma muhtaç olmadığını ve kendisinin yaşadığı ekonomik krizi ekonomik sermayesi sayesinde çözebildiğini anlamamızı sağlayacak ifadelerde bulunmaktadır.

Ben işte bir iki arkadaşın sayesinde Allah razı olsun, işleri rast gelsin. Arabalarını getirdiler, biz de eşyalarımızı balkondan attığımız için toparladık. Nakliyatın içine koyduk. Onun da bir arkadaşının şeyiyle bir akrabanın şeyiyle gittik de Doğukentte bir ev tuttuk yani. Kiraya geçtik yani. O günkü şeyle kiraya geçtik…Hiçbir yerden yardım almak istemedim. Çünkü devlet memuruyum. Ben Allah'a çok şükürler olsun. Devlet bana bir maaş veriyor.(DG21, E, 53)

Kiracı olup depremden sonra evi orta hasar alan aynı zamanda emekli maaşı olan DG26 kodlu kadın katılımcı, konteyner kentte uzun süredir kalan depremzedelerin olduğunu, herkesin aynı imkânlara sahip olmadığını, kendilerinin kredi çekerek evini taşıyabildiğini ifade etmektedir. DG26 kodlu kadın katılımcının kültürel sermayesinin de etkisiyle hareket ederek ekonomik sermayesi sayesinde geçici barınma yerlerinde kalmadan kiralık farklı bir eve çıktığı, yeni yaşam düzeninin hızlıca kurabildiği anlaşılmaktadır.

Üçüncü günümde kalmadım. Akşam deprem oldu, sabahleyin evi buldum, diğer gün hemen şey ettim. Çünkü kiraların çok uçacağını biliyordum. (…) Keşke şurada yapılsaydı. Kiracıların çok mağdur olduğunu düşünüyorum. Kesinlikle düşünüyorum. Bugün konteynerde hala iki senedir, iki buçuk senedir mağdur olan insanlar var. Tamam biz belki o günün şartlarını şey ederek çünkü imkanlarımız vardı. Bir kredi çektik, şey ettik…(DG26, K, 39)

Katılımcılardan hem emekli hem de çalışan olan DG11 kodlu erkek katılımcı, 24 Ocak 2020 tarihinde yaşanan depremden sonra devam eden artçı depremlerden dolayı eve giremediklerini, çadır yardımını da ulaşamadığı için sosyal sermayesi sayesinde akrabasının aracında ilk günler kaldığını, daha sonra ise birikmiş parasıyla aile arabası satın aldığını, depremden sonraki günleri arabada geçirdiğinisöylemiştir. DG11 kodlu erkek katılımcının ekonomik sermayesisayesinde yaşanan kriz durumunu rahatlıkla atlatabildiği, depremden sonra toparlanma sürecini rahatlıkla tamamlayabildiği yapılan derinlemesine görüşmeden anlaşılmaktadır.

Çadır yok çadır bize elimize geçmedi. Kaç yere müracaat ettim, gittim, form doldurdum, dediler abi burda form doldur, buraya dilekçe yaz. Her tarafa kâğıt verdik, hiç bir fayda görmedim. (...) Dördüncü günü amcam oğlunu çağırdım(...)Dedim ya emmioğluheyirliolsun arabayı getir biz burada öldük dört gündür. Getir arabanın içinde kalak, getirdi, gettim kendisine elli milyonluk da mazot doldurdum. Kaloriferi yakidim, otuidik yani hava soğuktu. Ondan sonra bir gün işte buraya kapının önünde gene. Getirdi arabasını bizim kapının önünde mazotunu doldurdum bizim kapının önünde arabayı çalıştırdı gece üç dört sefer. Kaloferlidi diye sıcak idi sabahladık. Beşinci günde sabah ben kalktım gittim kendine araba aldım. Gittim bir tane yirmi bir milyar verdim, bir tane araç ben aldım getirdim kapının önüne çektim. Ondan sonra işteyari yukarı gididikyari aşağı gelidik yani korkudan ne yukarıda durabilidik, ne aşağıda durabilidik.(DG11, E, 52)

4.2.15.2 Sosyal sermaye

Bourdieu, sosyal sermayeyien basit haliyle eyleyenin içinde yer aldığı alanda sahip olduğu toplumsal ve sosyal ilişki ağı olarak tanımlamaktadır(Özsöz, 2009, s.20).Yapılan araştırma boyunca neredeyse her sorulan soruda ortaya çıkan bir bulgu olarak görüşülen katılımcıların akrabalık ve komşuluk bağlarının kuvvetli olması durumu söz konusudur. Depremden sonraki toparlanma sürecinde birçok katılımcının akrabalarından sosyal, ekonomik ve psikolojik anlamda destek aldıkları görüşme bulgularında ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların yaşanan afet durumundan sonra sosyal ilişkilerinden elde ettikleri sosyal sermaye biçimlerini aktif bir şekilde kullandıkları, sosyal çevreleriyle olan dayanışmalarının yoğun bir şekilde yaşandığı görülmektedir.Yaşanan deprem sonrası evi yıkılmasa da devam eden artçı depremlerden dolayı evinde kalmak istemeyen çoğu katılımcı, sağlam evi olan ya da müstakil konutu olan akrabalarında geçici olarak barınmak amacıyla kaldıklarını ifade etmektedirler.

Kışları sert geçen Elazığ ilinde 24 Ocak 2020 tarihinde yaşanan depremden sonra geçici barınma alanlarında barınan depremzedelerin bazı güçlüklerle karşılaştıkları bilinmektedir. Sosyal ilişkilerinden doğan sermaye biçimlerini yoğun bir şekilde kullanabilen bazı katılımcıların zorlu şartları olan geçici barınma alanlarında kalmadan olası bir deprem riskine karşı dayanıklı olduğunu düşündükleri hasarsız apartman dairesinde ile müstakil konutta yaşayan akrabalarında kaldıkları araştırma verilerinden elde edilen bulgular arasında yer almaktadır.

Herkes kendi akrabalarına, kızı olan kızına gidiyordu, oğlu olan oğluna gidiyordu.(DG7, K, 60)

Yok çadırda kalmadım. Çünkü kayınbabamgilin köye gittim. Eşim, kızım oradaydı. (...)Orada da bahçeli ev olduğu için hepimiz orada kalıyorduk yani en azından bir sallantı olduğu vakit hemen dışarı atıyorduk kendimizi. (...)Yaklaşık bir aya yakın kaldım.(DG21, E, 53)

Yoo hiç olmadı. Kaynanamlarda da kaldık. Onların binaları daha yeniydi. Mesela ablamlarda da kaldık, annemlerde de, yani öyle şey olmadı. Çadırda da ilk zamanlarda.(DG23, K, 37)

O gece valla arabada sabahladık ondan sonra arabaya bindik. Daha sonra kaynımgilin bahçe vardı. Oraya gittik. Ateş falan yaktık. İşte öyle sabahladık. İçeriye giremedik. (...)Sonraki günlerde hemen hemen bir ay orada kaldık yani. Ora müstakil evdi. Daha sonra işte çadır falan aldık bahçeye kurduk.(DG30, K, 49)

Araştırmaya katılan katılımcıların akrabalık ilişkileri ve bağlarının kuvvetli olduğu bulgusu katılımcıların bazılarına akrabaları tarafından yapılan ulus aşırı yardım ve desteklerden anlaşılmaktadır. Depremden sonra evi yıkılan DG14'ün Fransa'da yaşayan bacanağının Elazığ'da bulunan yazlık evinde kira ödemeden oturduğunu ifade ettiği, aynı şekilde depremden sonra evi yıkılan DG29'un Almanya'dan Azerbaycan'dan akrabalarının kendisine maddi destekte bulunduğunu ifade ettiği yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler arasında yer almaktadır.

(...) Tabii biz ev mev yoktu. Ondan sonra baldızımın evi burada vardı. Onlar da Fransa'dadırlar. Siz nerede kalıyorsunuz dediler. Dedik işte muhtarlıktayız. Ya dedi ora ev sağlam siz niye oraya gitmiyorsunuz? Onu da unutmuştum(...) Benim evin hemen üstü sağlam, yeni sıfır evde. Allah ondan da razı olsun, kocasından da razı olsun. Iki yıldır da vermiş orayı bize...(DG14, E, 55)

Benim amcamın çocukları, teyzemin, amcamın torunu, damatları, enişteleri hepi bana yardım ettiler yani. Ta Azerbaycan'dan, Almanya'dan yegenim, abimin kızı Almanya'da, abimin oğlu Azerbaycan'dan hep arkadaşları halana evi yıkılmış götür. Yardım geldi bana, oradan da geldi.(DG29, K, 60)

Aile içi ilişkilerin kuvvetli olması, aile içi dayanışmanın fazla olması deprem sonrasında yeniden bir düzen kurma toparlanma süreci açısından olumlu bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir. Dezavantajlı grupta (okur-yazar olmayan, engel durumu olan, eşi vefat eden ya da eşinde ayrı olup tek yaşayan, yaşı ileri olan) yer alan bazı kadın

katılımcıların aile bireylerinden ve komşusundan aldıkları maddi ve manevi destekler sonucunda deprem sonrası yeniden toparlanma sürecinde önemli bir yol kat ettikleri görülmektedir.

Katılımcılardan DG5 kodlu kadın katılımcının, yaşanan afet öncesinde tek başına yaşadığı, depremde ikamet ettiği evin hasar alması sonucu kiralık ev arayışına girdiği, bulduğu kiraların yüksek olması sebebiyle deprem öncesinde kendisinden ayrı yaşayan evli oğluyla birlikte yaşamaya başladığı yapılan derinlemesine görüşmeden elde edilen bulgular arasında yer almaktadır. Yaşanan depremde evi ağır hasar alan,tek başına yaşayan DG19 kodlu kadın katılımcı çadırda kalma sürecinde komşusuyla birlikte kaldığını ifade etmektedir. Fiziksel engel durumu bulunan eşinden ayrılma sürecinde olup tek başına yaşayan DG4 kodlu kadın katılımcının ise depremden sonra yaşadığı tüm süreçlerde(eşinden boşanma ve TOKİ ile ilgili resmi işlemler, evin eşyası ve düzeni gibi) kız kardeşinin kendisine destek olduğunu ifade etmektedir.

Tek, estağfirullah tek değil. O oğlan da gelin benim yanımda kaldı. Ev gitti ya. Biz orayı tuttuk ki büyük yerdir. (...)Sen onu veremezsin anne dedi.(...)O da benimle beraber geldi burada oturdu.(DG5, K, 65)

He komşuylan kaldım. Ben tektim, onlarlan beraber kaldım.(DG19,K, 65)

Yok aile işte akrabam bu kız kardeşim bana destek oldu. Yoksa kimse olmadı.(DG4, K, 65)

4.2.15.3 Kültürel sermaye

Bourdieu, kültürel sermayeyieğitim aracılığıyla öğrenilmiş tüm kabulleri, davranış kalıplarını, basitçe toplumun özünü içeren sermaye biçimi olarak tanımlar(Özsöz, 2007, s.17). Kültürel sermaye;bedenselleşmiş, nesneleşmiş ve kurumsallaşmış kültürel sermaye biçimde üç halde varlığını göstermektedir.Çocukluktan bu yana toplumsallaşma sürecinde öğrenilmiş dil ve yazma alışkanlıkları ile bedenin kullanım tarzı vs. bedenselleşmiş kültürel sermayeye örnek olarak verilebilirken; kitap, resim, sanat ve bilim eseri gibi özel kültürel hüner gerektiren nesneler vs. nesneleşmiş kültürel sermayeye örnek olarak verilebilmektedir. Ayrıca eğitim kurumu aracılığıyla yaratılan eşitsizlik ve hiyerarşi biçimi de kurumsallaşmış kültürel sermayeye örnek olarak verilebilmektedir (Göker, 2014, s. 282-283).

Katılımcılardan lise mezunu olup kamudan emekli olan DG60'ın depremde evinin ağır hasar aldığı, eşi ve üniversite mezunu olan çocuklarıyla bir süre çadırda yaşadıktan sonra konteyner kentte yerleşme sürecinde kültürel sermayesini kullanarak evinin eşyalarının saklanması için devlet yetkilerinden depo temin ettiği, konteyner kentte kaldığı sürece eşyalarına zarar gelmeden saklayabildiği öğrenilmiştir. Katılımcılardan lise mezunu olan ve daha önce birçok deprem yaşadığı bilinen DG26 kodlu kadın katılımcının sahip olduğu kültürel sermayesini kullanarak kiracı olarak oturduğu daire hasar aldığı için kiralar artmadan sağlam olan farklı bir daireye taşındığı, hasar alan evinden taşındıktan sonra yaptığı CİMER başvurusu ile taşınma için verilen yardımdan faydalanabildiği öğrenilmiştir. Konuya dair derinlemesine görüşme bulguları aşağıda yer almaktadır.

(...) Evet, konteyner işte çıktı o gün hemen çadırları boşalttılar.Bizleri konteynere aldılar. Eşyam kaldı evde. Konteynere gidecek eşyaları ayırdım. O gün hemen ondan sonra da öbürsü gün Valiliği aradım. Valilik bana depo verdi. Bir de araba da dedi göndereceğiz size. Ha jandarmayı aradım pardon. Ondan sonra ben aradım depo verdiler, eşyayı çıkardık. Öyle, öyle işte.(DG7, K, 60)

"Üçüncü günümde kalmadım. Akşam deprem oldu, sabahleyin evi buldum, diğer gün hemen şey ettim. Çünkü kiraların çok uçacağını biliyordum.(DG26, K, 39)

"Konteynerde annemin yaşından dolayı çıktı.İlk de eve hasarsız dediler ya tercih etmedim. Çok eşyam var. Hani eşyamı en azından kurtardım diye. Bir evde olması gerekenden fazla biraz benim evimin eşyası. Evimi taşıdım şey ettim. Herkes işte gittik geldik vermediler. Sonra CİMER'e yazı yazdım. Hasar tespit raporları çıktı. Raporları tekrar şeylerine çekince iki bin beş yüz TL aldım, ben aldım. Ben aldıktan sonra diğer komşularımı da yönlendirdim. Üç kiracıydık o binada.(DG26, K, 39)

Araştırmaya katılan ilkokul mezunu olup üniversite öğrencisi çocukları bulunan DG3 kodlu kadın katılımcının, görüşülen katılımcılar arasında deprem için alınması gereken önlemlerden deprem çantası hazırlama konusunda daha bilinçli hareket ettiği, deprem çantasına konulması gereken malzemelerin çoğunu hazırladığı çantaya koyduğu ifadelerinden anlaşılmaktadır. Burada DG3 kodlu kadın katılımcının sosyal sermayesi sayesinde üniversite öğrencisi olan çocuklarının kültürel sermayesinden yararlandığı düşünülmektedir.

Evet, her şeyimiz yanınızdaydı.(...)Çanta da vardı. Yiyecek de kendimize göre koymuştum(...) Genellikle el lambasını koyduk.Su koyuyorsun. Üst, iç çamaşır falan.(DG3, K, 47)

4.2.16 Depremzedelerin yetkililerden beklentileri ve önerileri

Katılımcılara yöneltilen "Olası bir afet durumunda alınması gereken önlemler ve ilk desteğin nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?" sorusuna verdikleri cevaplardan yola çıkarak katılımcıların beklenti ve önerileri alınmıştır. Araştırmaya katılanlardan bu soruya cevap verenlerin büyük bir kısmı bundan sonra yapılacak evlerin daha sağlam olması konusundaki fikirlerini yapılan derinlemesine görüşmelerde ifade etmektedirler.

Yani devlet konusunda önceden hani yapılsa depreme yani deprem olmadan önce yani bu şeyler yapılsa önlemler alınsa insanlar bu kadar zorluk çekilmez (...) Aynen sağlam yapılsa yani zemini sağlam olsa mesela kolonlar sağlam olsa yani ne bileyim hani.(DG22, K, 32)

Ya bundan sonra mesela binalar daha mesela sağlıklı yapılırsa daha iyi olur. Ne bileyim yani.(DG30, K, 49)

Yani yapılan evler biraz sağlam yapılsa, şu yapılan evler biraz daha sağlam. O müteahhitler. Kentsel dönüşüm için söylüyorum. Mesela yapılan TOKİ'ler için söylüyorum. İnsanın canını o kadar hiçe saymasınlar. Nice anneler var, öksüz kalanlar var, babalar var, nice hayaller var, gençlerimiz var, gelinlik giymemiş kızlarımız var. Yani yazık ha. Müteahhitler onu düşünerek yapsınlar. (DG24, K, 47)

Katılımcılara deprem sonrasında "Olası bir afet durumunda ilk desteğin nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?" sorusuna bu soruya yanıt veren katılımcılardan bazıları sıcak barınma alanı ile sıcak yemeğin olması gerektiğini ifade etmektedirler. Deprem sonrasında depremzedelerin zarar gören ya da olası risklere açık olan kalıcı barınma alanlarında yaşayamadığı, yaşanan afet sonrası her türlü temel yaşam malzemelerine ihtiyaçlarının bulunduğu bilinen bir gerçektir. Konu hakkında fikir beyan eden depremzedelerin ifadelerinden Maslow'un"İhtiyaçlarHiyerarşisi Piramidi"nin birinci basamağında yer alan güvenlik ve barınma ihtiyacını karşılamak istedikleri anlaşılmaktadır. DG33 kodlu kadın katılımcı ise farklı olarak depremden sonra depremzedeler yönelik psikolojik açıdan destek oluşturacak etkinliklerin yapılması gerektiği düşüncesini ifade etmektedir.

İlk destek bence yani sıcak bir yatacak bir yerin olsa. Yiyecek yani yiyecek olarak yani olarak yani sıcak bir çorban olsa Bunlar bence çok önemli. Olsa daha iyi.(DG22, K, 32).

Yani en azından kalacak bir yer, kalacak bir yer, sıcak bir yer. Çünkü çok soğuktu ya.(DG24, K, 47).

Mesela deprem olduğu zaman hani güzel, iyi bir şey yapmaları lazım. Hani o da ne için psikolojik açıdan dolayı Hani ister istemez insanlar mesela o anı yaşadıkları için onların o psikolojiyi atlatması için kadın, erkek, çocuk demeden hepsini iyi bir etkinliğe girmeleri gerekiyor. Mesela nasıl? Her gün veyahut da her ay veyahut da her hafta nasıl? Şey yapıyorlarsa ya etkinlik düzenlemesi gerekiyor.(DG33, K, 28).

Katılımcılardan bir kısmı ilk yardımın önemine değinen ifadelerde bulunmaktadırlar. Bu konuda DG1 kodlu kadın katılımcı, depremden önce alınması gereken önlemlerden birinin deprem çantası olduğunu, herkesin evinde ilk yardım çantasının olması gerektiğini, devletin de depremden sonra yaptığı yardımlara ek ilk yardım çantası dağıtması gerektiğini düşündüğü belirtmektedir. DG10 kodlu erkek katılımcıysa deprem bölgesinde yaşadıkları için okullarda çocuklara ilk yardım eğitimi verilmesini istediği ifade etmektedir. Benzer şekilde DG13 kodlu erkek katılımcı ise ilk yardım bilgisinin önemini vurgulayarak özellikle 30 yaşın altında olan kişilerin ilk yardım bilgisinin olması gerektiğini ifade etmektedir. İlk yardım konusunda fikir beyan eden katılımcının erkek bir katılımcının ise öğrenimine devam eden genç kadın katılımcı olduğu görülmektedir.

Bence herkesin evinde bir ilk yardım çantası olması gerekiyor. Mesela yapılan yardımlarda yapılan yardımlarda gıda vesaire maddi manevi. İlk yardım çantası da dağıtılmalıydı bence.(DG1, K, 19)

Valla eklemek istediğim yani, yani devletin bu depremde ilk yardım, okulda falan eğitim vermesini isterim yani böyle çocuklara bir şey öğretmesi lazım yani, böyle olmaz yani. Deprem bölgesinde yaşıyoruz yani zaten fay hattı buradan geçiyor. (DG10, E, 48)

Eğitimle ilgili tabii ki alınabilir. Biz şimdi bugün seksen beş milyonuz. Yaşlılarımız var. Onlar tabii ki artık deprem eğitimi alma gibi bir şeyleri yok. Ama bugün otuz yaşının altında olan her gencin ilk yardımla ilgili biraz da olsa bilgisinin olması lazım. Neden olması lazım?Bak şimdi insanız. Her an başımıza bir şey gelebilir. Yani bunu aslında otuzda değil de kırk yaşından itibaren bile olsa biraz bir şey bilmemiz lazım. En azından bir tampon nasıl yapılır? Veya bir

kalp masajı nasıl yapılır? Tabii iç kanama işi biraz daha farklı bir olay olduğu için o biraz daha eğitimi fazla almak gerekiyor iç kanamalarda. Ama dış kanamada bir pansuman nasıl yapılır? Veya bir kaza esnasında örneğin boyunda, kemiklerde kırılma falan olabilir. Aniden kaldırmamak gibi gerekiyor. Boyunluk artmasını bilmen gerekiyor. Bu gibi olayları yani en azından bir şeyler bilmemiz gerekiyor.(DG13, E, 40)

Katılımcılardan özellikle de erkek katılımcılardan bazıları ve eğitim seviyesi yüksek olan kadın katılımcının şuanda hali hazırda faaliyette olan geçici barınma alanlarından olan konteyner kentlerin olası bir deprem ihtimaline karşın kalması gerektiğini ifade ettikleri yapılan derinlemesine görüşmeden elde edilen bulgular arasında yer almaktadır. Bunun yanında DG27 kodlu erkek katılımcı AFAD'ın belli mahallelerde toplanma alanı yeri yapması gerektiğini de ifade etmektedir. DG21 kodlu erkek katılımcının ise olası bir afet durumunda geçici barınma alanlarına tahliyenin nasıl olması gerektiği ile ilgili fikirlerini belirtmektedir.

Bence bu konteynerler hep kalmalı yani, bana göre.(DG6, K 23)

Ya şimdi aslında ilk destek ne olabilir? AFAD özellikle belli mahallelerde toplanma alanları yeri yapması lazım şimdiden meydanlar yapması lazım. Oraları anında çadırlarını yindirip, konteynerlar neyse o bölgede insanlara müdahale etmesi lazım.(DG27, E, 55)

(…) Bunlar şöyle olabilirdi yani. Bak bir daha yaşayacağız. Bir yer kuralım, o yer sabit kalsın, iki katlı. Fazla değil, iki katlı. Nasıl bir hastaneye girdiğin zaman özel bir oda istiyorsun ya, banyosu, tuvaleti içerisinde, aynen öyle. Biraz daha büyük. Bir, iki, üç kişinin yaşayabileceği odalar halinde. Sabit bir alan kent gibi kurulur. Ve orası sabit kalır. Ömrü billahi hayatıyla hani orasıyla kalır. Bak hemen akıllarına gelmiş konteyner getirmiş kurmuşlar. Bunu konteyner değil de daha böyle normal bir bina halinde iki katlı fazla büyük de değil. Devlete ait kilitli bir şekilde orası kalacak. Anahtarlar kimde olacak? Valilik de bir yerde veyahut da AFAD'da bir yerde toplanacak. Deprem yaşandığı zaman ilk görev, insanlar oraya gidecek. Ve insanlar talaşka yapmadan heyecan yaşamadan ortalığı velveleye vermeden araçlara binmeden yerinde belirli bir süre sonra arabasına binecek. Diyecek ki AFAD'ın yerinin, devletin vermiş olduğu yerlerde sırasıyla yerlerine geçecek. Ondan sonra vatandaş eğer yardım etmek isterse düşecek yardımına. Devlet de yıkılan yer varsa zaten rahatlıkla gidecek. Ambulans işini görecek. İtfaiye işini görecek…(DG21, E, 53)

Katılımcılardan büyük çoğunluğu, depremden sonra yapılan ayni yardımlara ek olarak kendilerine nakdi yardım yapılmasını istediklerini ifade etmektedirler. Sivil toplum örgütünde meslek elemanı olarak çalışan DG15 kodlu kadın katılımcı; deprem olduğu zaman evden apar topar kaçan depremzedelerin özel ihtiyaçlarına yönelik nakdi yardımı yardım yapılması gerektiğini ifade etmektedir. Düzenli geliri bulunmayan, tek başına yaşayan DG4 kodlu kadın katılımcı; depremden sonra maddi olarak sıkıntıda olduğunu ve o süreçte kendisine maddi olarak yardım edilmesini beklediğini ifade etmektedir. Depremde evi ağır hasar alan devlet memuru olan DG21 kodlu erkek katılımcı; sadece yapılan ayni yardımların yeterli olmadığını, depremzedelerin banka hesaplarına para yatırılarak kişilerin kendi ihtiyacını karşılamasının daha makbul olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Aynı katılımcı ayrıca depremden sonraki süreçte hastaneye gidip ilaç yazdırabilme imkânı olmadığı için kronik hastalığı bulunan eşinin ilacını nakit para ile almak zorunda olduğu için bütçesinin sarsıldığını ifade etmektedir.

Ve evin yıkıldığı gibi sen elindeki olan şeyi de eve bırakıp çıkıyorsun mesala, paranı, pulunu, ben her şeyini de bırakıp çıkmıştım. Yıkılmadığı halde, çoluğum, çocuğum olmadığı halde. (...)İkincisi maddi açıdan daha maddi açıdan derken o an insanların ihtiyaçları doğrultusunda destek sağlanması gerekiyordu.(DG15, K, 28)

Diyim keşke o zamanki o kadar sıkıntıdaydım ya diyim keşke bana biraz yardım etselerdi hani para yönünde dedim.(DG4, K, 65)

Bence yani bu kamyonlarla yardım geleceğini, hesap numaralarından para yatırılsaydı, adam ihtiyacını ona göre karşılasaydı daha makbul olurdu. Ben mesela hanıma gideceğim, eczaneden ilaç alacağım. İlacına ihtiyacım var. Hastaneye gidip yazdıramıyorsun. Abi yazdırılması lazım. İlacı parayla ver diyorsun. Çıkarıyor sana diyor ki bu ilaç elli lirası yetmiş lira. Bütçeni sarsıyor alamıyorsun.(DG21, E, 53)

5. SONUÇ VEÖNERİLER

Afet sosyolojisi alanında yapılan çalışmalara katkı sunacağı düşünülen bu araştırmanın amacı; 24 Ocak 2020 tarihinde gerçekleşen Elazığ depremi özelinde depremzedelerin deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrasındaki yaşamsal deneyimlerini anlamanın yanı sıra depremzedelerin sosyal yapı içerisinde kendilerine yüklenen toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak deprem sürecinde karşılaştıkları güçlükleri incelemektir. Araştırma depremzedelerin yoğun yerlerde Elazığ'ın Merkez ve Sivrice İlçelerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada niteliksel araştırma yönteminin derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında katılımcılara ulaşmak amacıyla kartopu yöntemi kullanılmış olup katılımcılar gönüllülük esasına göre belirlenmiştir. Yapılan araştırmada 24 Ocak 2020 Elazığ depremzedeleri arasından amaçlı örneklem yoluyla seçilmiş 18-65 yaş arasında, farklı sosyo-ekonomik statüden 22 kadın 11 erkek olmak üzere toplamda 33 kişiyle yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın bulgularından bahsetmek gerekirse; araştırma yapılan toplumun geleneksel özellikte olduğu, Tönnies'in belirttiği gibi cemaat toplumu özellikleri taşıdığı, dini değerlere önem veren bir toplum özelliği gösterdiği, bunun yanı sıra akrabalık ilişkileri üzerinden dayanışma ağları kuvvetli olan bir yapıda olduğu gözlemlenmiştir. Araştırma yapılan şehrin temel geçim kaynağının tarımsal üretim olduğu, sanayileşmenin yeterince gelişmediği küçük bir şehir olduğu, şehrin sakinlerinin ağırlıklı olarak yerel halktan oluştuğu gibi nedenlerden dolayı şehirde yaşayanların etkileşime ve değişime çok fazla açık olmadığı gözlemlenmiştir. Bu bakımdan araştırma yapılan toplumun değişime kapalı olma durumu yaşanan afetten sonra toplumsal cinsiyet rollerindeki değişim konusunda da benzer sonuç doğurmuştur. Araştırmaya katılan katılımcıların büyük bir çoğunluğunun toplumsal cinsiyet rolleri konusunda ataerkil toplumun beklentilerine uygun şekilde bilinç düzeylerinin bulunduğu ve kendilerine atfedilen toplumsal cinsiyet rollerine uygun eylemler sergiledikleri araştırma verilerinden anlaşılmaktadır. Yapılan araştırmada ortaya çıkan bir bulgu olarak dinin deprem anında negatif yönünün deprem sonrasında ise pozitif yönünün var olması durumu söz konusu olmuştur. Dinin depremdeki negatif yönü toplumsal cinsiyet rolleri olgusu ile birlikte kadınların deprem anında canlarını kurtarmak için kaçmak yerine örtünmeye odaklanmalarını sağlamakta iken dinin

depremdeki pozitif yönü depremden sonra oluşan dayanışma ağlarında sosyal sermeye ile birlikte bütünleştirici bir etki yaratması durumudur.

Araştırmada deprem anı ile ilgili anlatılarda katılımcıların çoğu,depremi anlatırken dini referansları kullandıkları, bunun yanı sıra katılımcıların deprem anında en çok hissettikleri duygunun ölüm korkusu olduğu öğrenilmiştir. Araştırmaya katılanların çoğunluğunundeprem sırasında yapılması gereken(Hayat üçgeni oluşturmak, çök-kapan-tutun vb.) davranışlardan uzak bir şekilde davranarak deprem sırasında yapılmaması gereken davranışları (merdiven boşluğunda beklemek, birbirine sarılmak, sarsıntı bitmeden kaçmak vb.) sergiledikleri öğrenilmiştir. Depremzedelerin manevi kayıplar konusunda araştırmaya katılanların çoğunluğundan her ne kadar net yanıtlar alınamasa da yapılan görüşmeler boyunca yaşadıkları psikolojik ve sosyal etkilerden bahsettikleri gözlemlenmiştir. Erkeklerin deprem sonrasında arama-kurtarma faaliyetlerinde yer alma girişiminde bulunduğu ancak gerek deprem anında yıkılan evlerin az olması gerekse de devletin eskiye nazaran profesyonel arama kurtarma ekiplerinin yeterli olması ve zamanında müdahale etmesi gibi sebeplerden dolayı bu konuda eğitimsiz olan vandaşları alan dışında tuttukları öğrenilmiştir. Toplum tarafından erkeklere biçilen "kurtarıcı" rolü erkeklerin arama kurtarma faaliyetlerine katılma konusunda taleplerinde ve girişimlerinde etkili olduğu düşünülmektedir.Katılımcıların büyük çoğunluğunun deprem öncesinde deprem çantası hazırlama alışkanlığının olmamasının yanı sıra deprem sonrası akut dönem haricinde deprem çantası hazırlama alışkanlığını bıraktıkları, ilk yardım konusunda eğitimli olmadıkları yapılan derinlemesine görüşmelerde anlaşılmıştır.

Katılımcıların bir kısmının depreme yakalandıkları sırada dışarıya çıkmadan önce kıyafetlerini üzerlerine aldıkları içinde bulundukları toplumun toplumsal cinsiyet rol ve beklentilerinin baskısı altında davranış sergiledikleri yapılan derinlemesine görüşmelerde ortaya çıkmıştır. Kadın katılımcıların kıyafet konusunda çekincelerinin olduğu, olası bir depreme uygunsuz bir şekilde yakalanma korkularının olduğu, depremden sonra uzun bir süre banyo yapmak gibi ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çektikleri araştırma verilerinden elde edilmiştir. Kadınların deprem sırasında hareketlerini sınırlandıran kıyafetleri, bakım verdiği kişilerin sorumluluğu gibi toplumsal cinsiyet rollerinden doğan kısıtlılıklar depremlerde kadınların daha çok can kaybı yaşamasına yol açtığı bilinmektedir.Araştırmaya katılan erkek katılımcılardan biri

depremden sonra üzerindeki ekonomik yükün kendisini zorladığını bu durumun eşiyle arasındaki ilişkiye olumsuz şekilde yansıdığını ifade ederken diğer bir erkek katılımcı depremden korktuğunu ancak kendisine yüklenen "cesaretli olma" rol ve beklentisinden dolayı bu durumu eşi ve çocuklarına yansıtmadığını ifade etmektedir. Bunun yanı sıra depremde evi yıkılan başka bir erkek katılımcı zorluklarla oluşturduğu yuvanın depremden sonra dağıldığını, evini tekrar düzene koymakta çok zorlandığını ifade etmektedir. Erkeklerin de afet durumunda kendisinden beklenen rol ve beklentilerden dolayı farklı sorunlar yaşadığı görülmektedir.Aile içi ilişkilerde öfke artışı olduğunu, bu öfke artışının daha çok erkeklerde olduğunu ifade eden katılımcılar bulunmaktadır.Katılımcıların büyük çoğunluğu, depremden sonra aile içi ilişkilerde öfke artışı, iletişim bozukluğu ve tartışma gibi sorunları yaşamadıklarını ifade etmektedirler. Gerek tutum gerek davranış olarak cemaat toplumu özelliği gösteren katılımcıların çoğunluğunun eğitim durumlarının da düşük düzeyde olmasından kaynaklı olarak var olan öfke artışı durumunu ifade etmekten kaçındıkları düşünülmektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu deprem sonrasında aile içi görev ve sorumluluklarında herhangi bir değişiklik olmadığını ifade etmektedirler. üDepremden sonra sağlana psiko-sosyal destek hizmetini talep edenlerin daha çok kadınlar olduğu öğrenilmiştir. Ataerkil toplumun kadınlara atfettiği "duygusal, hassas, yardıma ihtiyacı olan, kırılgan, güçsüz…" gibi özelliklerden dolayı kadınların çoğunun duygularını ifade edebilme, yardım talebinde bulunabilme gibi davranış şekillerini toplumsallaşma sürecinde edinebildikleri, erkeklerin de çoğunun, ataerkil toplumun kendilerine atfettiği "kahraman, cesur, korkusuz, başarılı, mantıklı…" gibi özelliklerden dolayı duygularını ifade edebilme ve yardım talebinde bulunabilme davranışlarını toplumsallaşma sürecinde edinmelerine engel olunduğu ve buna imkân sağlanmadığı düşünülmektedir. Araştırma verilerinden de yola çıkılarak deprem yaşanan bölgede toplumun tüm kesimlerinin, yaşanan depremden psikolojik ve sosyal anlamda olumsuz etkilendiği gözlemlenmesine karşın psikolojik destek talep edenlerin çoğunluğunun kadın olduğu gerçeği ataerkil toplumda var olan toplumsal cinsiyet rol ve beklentilerinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra ataerkil toplumda kamusal alanda çok fazla yer bulamayan kadınların özel alanda yani "ev" lerinde bir yaşam geçirdiği gerçeği de göz önüne alındığında erkeklere göre depremden etkilenme olasılıklarının daha fazla

olduğu düşünülmektedir. Farklı bir bulgu olarak geçici barınma mekanlarından olan çadırda, yemek dağıtımı hakkında fikir beyan eden katılımcıların daha çok kadınlar olduğu gerçeği, ataerkil toplumda yemek yapma görevi bulunan kadınların her koşulda bu görevin bir parçası konumunda yer aldıklarını göstermektedir.

Yapılan araştırma boyunca neredeyse her sorulan soruda ortaya çıkan bir bulgu olarak görüşülen katılımcıların akrabalık ve komşuluk bağlarının kuvvetli olması durumu söz konusu olmuştur. Bu da kaıtılımcıların sosyal sermayeleriningüçlü olduğu anlamına gelmektedir. Depremden sonraki toparlanma sürecinde birçok katılımcının akrabalarından sosyal, ekonomik ve psikolojik anlamda destek aldıkları görüşme bulgularında ortaya çıkmıştır. Sermaye biçimlerini (ekonomik sermaye, sosyal sermaye, kültürelsermaye) aktif bir şekilde kullanabilen katılımcıların büyük çoğunluğu, depremden sonra yeniden düzen oluşturma noktasında sermaye biçimlerinden faydalanmışlardır.

Araştırma yapılan bölgedeki depremzedeler ne yapacağını bilmedikleri bir salgınla depremin etkileriyle başa çıkma, yeniden düzen oluşturma sürecinde karşılaştıkları için diğer depremzedelere göre daha fazla mağduriyete uğramışlardır. Depremin hemen ardından yayılım gösteren Covid-19 virüsünün getirdiği yeni kurallardan dolayı tüm ülkede olduğu gibi, geçici barınma alanlarında kalmakta olan depremzedelerin de bu kurallara riayet etmeleri beklendiğinden, depremzedelere sağlanan hizmetlerin kısa süreli de olsa sekteye uğramasına sebep olmuştur. Depremden sonra birçok yardım ve desteğe ihtiyaç duyan depremzedelerin hali hazırda var olan eşyalarını kaybetmeleri ekonomik anlamda kendilerini olumsuz etkilemekte, uzun vadede toparlanma ve yeniden düzen oluşturma konusunda depremzedeler üzerinde bir yük oluşturmaktadır. Depremle birlilkte yaşanan maddi kayıplar depremden etkilenen depremzedelerin deprem öncesi ekonomik sermayelerinin, birikimlerinin azalmasına, depremzedelerin yoksullaşmasına ve beraberinde bir dizi sosyal ve ekonomik soruna yol açmaktadır.

Yapılan araştırmadan yola çıkılarak öneri sunmak gerekirse;

Toplumsal cinsiyet rol ve beklentilerinin oluşturduğu eşitsizlikten dolayı kadın ve erkek bireylerin günlük hayatta yaşadıkları güçlükler afet durumunda da benzer şekilde gerçekleşmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda ülke genelinde farkındalık çalışmaları yapılması, gerek eğitim yoluyla gerekse de medya yoluyla bu konuda ciddi

anlamda çalışmalar yapılması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca bu anlamda toplumun tüm kesiminde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık kazanılması için hem mikro düzeyde söylemler ve eylemlerde hem de makro düzeyde politikalar ve uygulamalarda dönüşüm ve değişimin sağlanması gerektiği düşünülmektedir.

Konteyner kentlerdeprefabrik yapının yapısal koşullarının orada yaşayan insanları zorladığı, konteynerların fiziksel koşullarının ise özellikle kalabalık nüfusu olan katılımcıların yaşamlarını zorladığı bilgileri edinilmiştir. Bunun yanında ekonomik koşulları kiraya çıkmaya uygun olmayan insanların yaşam şartları zorlayıcı olan konteyner kentlerde yaşamaya devam ettikleri bilinmektedir. Yetkililerin buralarda yaşayan hak sahibi olmayan kiracıların sorunları için de sosyal konut vb. gibi alternatif hizmet modelleri geliştirmesi gerektiği düşünülmektedir.

Ülkemizin eskiye göre afet yönetiminde ilerleme kaydettiği, bütünleşik afet yönetimi sistemiyle daha kapsamlı bir şekilde çalışma yürüttüğü bilinmektedir. Ancak depremin üzerinden 22 ay geçmesine karşın geçici konutlarda yaşamaya devam eden depremzedelerin olması, depremden sonra yeniden yapılaşmanın yavaş ilerlediğini göstermektedir. Yetkililerin depremzedelerin kalıcı konutlara yerleştirilmesinde zaman kaybetmemesi, bu tür yeniden yapılaşma planlarının geciktirilmeden uygulamaya geçirilmesi depremzedelerin yararına olacağı düşünülmektedir.

Toplu konutların çoğunluğunun merkezden uzak bir şekilde inşa edilmesi o bölgede yaşayan insanların özel işletme ve kamu binalarından alacakları hizmetlere erişimi konusunda kısıt oluşturmaktadır. Toplu konutların planlaması ve inşası sürecinde bu tür olanakların sağlanması ile ilgili yapılaşmanın da beraberinde yürütülmesi olası mağduriyetlerin önüne geçeceği düşünülmektedir.

Psiko-sosyal destek ekiplerinde çalışan görevliler depremzedelere yönelik çeşitli bilgilendirme, etkinlik, eğitim faaliyetleri, psikolojik destek hizmetleri sunmaktadır. Bu hizmetin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı çalışanları tarafından konteyner kent alanında halen daha aktif olarak sağlandığı bilinmektedir. Araştırmada evi yıkılsın yıkılmasın depremzedelerin psikolojik anlamda olumsuz etkilendiği gözlemlenmiştir. Bütün depremzedelere ulaşmanın imkanı olmadığı düşünüldüğünde konuyla ilgili STK-Devlet iş birliğinde proje destekli uzun vadede çalışmaların gerçekleşmesi gerektiği düşünülmektedir.

Yapılan araştırmada afetlere dirençli toplum olmadığımız gerçeği tekrar su yüzüne çıkmıştır. Afetlere yönelik alınacak fiziksel önlemlerin yanında bilinçlenme çalışmalarının medyanın da dahil olduğu kapsamlı bir dönüşüme ihtiyaç duyulmaktadır. Afetlere dirençli toplum yaratabilmek için ekipler belirlenmeli ve toplumun her kesimine uygulamalı bir şekilde eğitimler verilmelidir.

Toplumsal cinsiyet perspektifi ile yapılan çalışmanın farklı toplum yapısında nasıl sonuçlar doğurduğu ile ilgili daha fazla araştırmaların yapılması gerektiği düşünülmektedir. Afet konusunda toplumsal cinsiyet perspektifi ile yapılacak yeni araştırmaların toplumsal cinsiyete duyarlı afet politikaları geliştirilmesinde katkı sunacağı düşünülmektedir.

6. KAYNAKLAR

AFAD, (2014). Açıklamalı Afet yönetimi Terimleri Sözlüğü, T.C Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Ankara, Erişim 01.08.2022, https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu

AFAD, (2021).Erişim 01.08.2022 https://deprem.afad.gov.tr/tarihteBuAy?id=79.

AFAD, (2022). Türkiye Deprem Tehlike Haritası, 01.01.2019, Ankara Erişim 03.08.2022 https://deprem.afad.gov.tr/deprem-tehlike-haritasi.

AFAD, (2022).Erişim 01.08.2022 https://www.afad.gov.tr/afadem/deprem.

AFAD, (2022).Erişim 01.08.2022 https://www.afad.gov.tr/afadem/dogal-afetler.

AFAD, (2022).Erişim 01.08.2022 https://www.afad.gov.tr/afad-hakkinda

AFAD,(2018). Türkiye'de Afet Yönetimi ve Doğa Kaynaklı Afet Yönetimi Kitapçığı, Erişim 03.08.2022 https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/35429/xfiles/turkiye_de_afetler.pdf.

Akın Kürçer A. Elmacı H. Dr. Yıldırım N. Özalp S. (2020). 24 Ocak 2020 Sivrice (Elazığ) Depremi (Mw 6,8) Saha Gözlemleri Ve Değerlendirme Raporu, 03.08.2022,https://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgi-merkezi/deprem/pdf/2020-01-24-sivrice-depremi-degerlendirme-raporu.pdf.

Aktaş, G. (2013). Feminist söylemler bağlamında kadın kimliği: Erkek egemen bir toplumda kadın olmak, *Hacettepe Edebiyat Fakültesi Dergisi,* Cilt/30 Sayı/1 Haziran 30.

Alkan N., Balta E. Karancı A.N., Akşit B., (1997).Dinar halkının 1995 depremi sonrası psiko-sosyal durumu ve afet yönetimi ile ilgili Görüşleri. Dördüncü Ulusal Deprem Mühendisliği Konferansı, ODTÜ, Ankara, 17 - 19 Eylül, 1997.

Altunışık, R. Coşkun, R. Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS Uygulamalı*(Altıncı baskı). Sakarya: Sakarya Yayıncılık

Amerikan Psikoloji Dergisi, (2022), 10.08.2022, https://psycnet.apa.org/record/2000-16045-004

Bilik, M.B., (2015). 2011 Van Depremleri Üzerine Sosyolojik Bir Analiz -Mekân, Afet Yönetimi ve Algı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

Bozkurt V. (1999), *Deprem ve toplum*(1. Baskı).İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Can, İ. (2020). Giriş niyetine: Afet sosyolojisine alan açma çabası. İ. Can (Ed.). *Afet Sosyolojisi* (1. Baskı)içinde (s. 15-36), İstanbul: Çizgi Kitabevi

Cuff, E.C. Sharrock, W.W., Francis, D.W.(2013). *Sosyolojide perspektifler*(Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.

Çat Z.M. (26.01.2020). Depremle Gelen Kalp Krizi Riski, Anadolu Ajansı, 05.08. 2022,

Çelebi Boz, F. Şengün H. (2017). Afet ve kalkınma ilişkisinde kadın**.***International Journal of SocialScience,* 59 (1), 359-374.

Değirmenci, B.(2021).Toplumsal cinsiyet eşitliği ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında afet mevzuatının değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**,** İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi.

Demir, R.(2010). Afet Psikolojisi Ve Sosyolojisi Acil Durum Ve Afet Yönetimi, Erişim 05.08.2022,http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/acildurumveafetyonetimi_ue/afetpsikolojisivesosyolojisi.pdf

Elazığ Belediyesi(2022). 03.05.2022.https://www.elazig.bel.tr/https://www.elazig.bel.tr/kent-rehberi/ilcelerimiz/218/.

Fişek G.O., Kabasakal H. (1999) *Afet ve insan. Marmara depreminin yansımaları* (1.Baskı). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi

Gökalp Yılmaz, G.(2021).Afetleresosyolojik bakış ve Türkiye'de afet yazınına kuramsal bir yaklaşım. *Anemon Dergisi, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 9(1), 194–204.

Göker, E., (2014). Ekonomik indirgemeci mi dediniz?.Çeğin G., Göker E.,Arlı A.,Tatlıcan Ü. (Ed.) *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* içinde (s. 277-302). İstanbul: İletişim Yayınları.
https://www.aa.com.tr/tr/saglik/depremle-gelen-kalp-krizi-riski/1714765).

Kalaycıoğlu, H.S. (2021), Afetler sonrasında yoksulluk, sosyal kırılganlık, sosyal politikalar ve yeniden yapılanma. Tiryakioğlu. M. (Ed.) *Afetlerle Yoksullaşma, Salgınlar, Göçler ve Eşitsizlikler* (1. Baskı) içinde (s.3-27). İstanbul: İstanbul Bilgi ÜniversitesiYayınları.

Karanci, N.A., Alkan, N., Akşit, B., Sucuoğlu, H., & Balta, E. (1999). 1995 dinar (Türkiye) depreminden sonra psikolojik sıkıntı, başa çıkma, sosyal destek ve ilgili değişkenlerde cinsiyet farklılıkları. *Kuzey Amerika Psikoloji Dergisi, 1* (2), 189-204.

Kasapoğlu, A. Ecevit M. (2001). *Depremin sosyolojik araştırması*(1. Baskı).Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları.

Kızılay (2008).Afetlerde Psikososyal Destek Uygulama Rehberi, Ağustos 2022 file:///C:/Users/sosyo/Desktop/yedek/k%C4%B1z%C4%B1lay%20afetlerde-psikososyal-destek-uygulama-rehberi.pdf

Köşgeroğlu, N. (2010). *Toplumsal cinsiyet ekseninde kadın kalın duvar ince zar*(1. Baskı) Ankara: Alter Yayıncılık.

KronosNews 10.11.2020 Erişim, 29.08.2022 https://kronos35.news/tr/depremde-en-cok-kadinlar-oluyor-neden-turkiyede-durum-ne/.

Küçükcan, T. Köse A.(2000). *Afet ve din*(1.Baskı). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2022). Erişim 10.08.2022 https://elazig.ktb.gov.tr/TR-58505/tarihce.html#:~:text=Elaz%C4%B1%C4%9F%2C%20Do%C4%9Fu%20Anadolu%20b%C3%B6lgesi%20i%C3%A7erisinde,Pa%C5%9Fa%20taraf%C4%B1ndan%20bug%C3%BCnk%C3%BC%20yerinde%20kurulmu%C5%9Ftur.

Kümbetoğlu, B. (2019). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma* (6. Basım).İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Kümbetoğlu, (2006). Depremden beş yıl sonra Düzce. *Toplumve Bilim Dergisi* (Deprem özel sayısı), Sayı 21, İstanbul.

Layder, D. (2019). *Sosyal teoriye giriş* (5. Baskı). İstanbul: Küre yayınları

Özsöz, C.(2009). Pierre Bourdieu sosyolojisi ve simgesel şiddet. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacettepe Üniversitesi.

Özsöz, C. (2007). *Pierre Bourdieu'nun temel kavramlarına giriş: SosyolojiNotları,*NisanAnkara.

Özsöz, C. (2013). Pratik, Kültür, sermaye, habitus ve alan teorileriyle Pierre Bourdieusosyolojisi.Suğur, S.,Görgün Baran, A(Ed.), (1. Baskı). Sosyolojide Yakın Dönem Gelişmeleriçinde.(ss.1-21). Eskişehir.

Palabıyık, A. (2011). Pierre Bourdieu sosyolojisinde 'habitus, sermaye ve alan' üzerine. *Liberal Düşünce Dergisi* 16. Sayı, 121-141.

Ritzer G., Stepnisky,J.(2019). Sosyoloji kuramları.(10. Baskı) (Hülür H.. Çev.). Ankara: De Ki Basım Yayım.

Sağlık Bakanlığı (2022). Erişim 10.08.2022,(https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66125/sikca-sorulan-sorular-halka-yonelik.html.

Sağlık Bakanlığı(2020). Erişim 10.08.2022, https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66494/pandemi.html.

Sağlık Bakanlığı(2022). Erişim 14.08.2022 https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html

Slattery, M. (2010). Sosyolojide temel fikirler (3. Baskı).İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Soy, H. (2017).Toplumsal cinsiyet: Kadının sosyal ve hukuki konumu. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya Selçuk Üniversitesi.

Swartz, D. (2018).Kültür ve iktidar. Pierre Bourdieu'nunSosyolojisi,(4. Baskı). İstanbul: İletişim yayınları.

Şimşek A. (2013). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. (2.Baskı). 15.08.2022, https://ets.anadolu.edu.tr/storage/nfs/ARY101U/ebook/ARY101U-12V1S1-8-0-1-SV1-ebook.pdf Eskişehir.

Tatlıcan, Ü, Çeğin, G. (2014). Bourdieu ve Giddens: Habitus veya yapının ikiliği. ÇeğinG.Göker E. Arlı A. Tatlıcan Ü. (Ed.) (3. Baskı). *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* içinde (s. 303-366). İstanbul: İletişim Yayınları.

TÜİK (2021).Erişim15.08.2022https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109.

Uluocak, Ş. Gökulu, G. Bilir, O. E. Karacık, N. Özbay, D. (2014). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet(1. Baskı). Ankara: Paradigma Yayınları

Yalçın, G. (2020), Doğal afetlerin etkilerine ve afet risk yönetimine toplumsal cinsiyet perspektifinden bakış: Türk ve Japon kadınlarının duruş noktasından doğal Afetler. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, AnkaraHacettepe Üniversitesi.

Yel, A. M. (2014). Bourdieu ve din alanı: Sermaye, iktidar, modernlik. Çeğin G.Göker E. Arlı A. Tatlıcan Ü. (Ed.) *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*(3. Baskı) içinde (s.559-580). İstanbul: İletişim Yayınları

Yıldırım, Ş. (2016). Toplumsal cinsiyet bağlamında kadına yönelik şiddet, Kaylı Şaşman, D. ve Şahin F. (Ed.)*Sosyal Politakanın Cinsiyet HalleriToplumsal Cinsiyet ve Sosyal Hizmet (1. Baskı)*içinde (s.81-102).Ankara: Nika Yayınevi.

EKLER

EK1: Derinlemesine Görüşme Formu

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ, LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ, SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

DEPREMİN SOSYOLOJİK BOYUTU:

2020 ELAZIĞDEPREMZEDELERİYLE YAPILAN NİTELİKSEL BİR ARAŞTIRMA

DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME ÇERÇEVESİ

DG Kodu:

Tanıtım: Öncelikle görüşme isteğimi kabulettiğiniz için teşekkür ederim. Maltepe Üniversitesi Sosyoloji Ana Bilim Dalı'nda Yüksek lisans öğrencisiyim, 24 Ocak 2020 Elazığ depremi depremzedelerinin yaşadıkları deneyimleri depremzedelerin kendi bakış açısından dile getirmek, yaşanan depremle ilgili depremzedelerin deneyimlerinin, yaşadıkları güçlüklerin, beklentilerinin ve değerlendirmelerinin neler olduğu gibi amaçlarla hazırlamaya çalıştığımyüksek lisans tezim için sizinlegörüşme yapmak istiyorum. Adınız, soyadınız, kimlik numaranız, adresiniz gibi kişisel bilgileriniz kesinlikle sorulmayacak ve kimseyle paylaşılmayacaktır. Yaklaşık 40 dakika ile 60 dakika arasında bir görüşme süremiz olacak, bana ayırdığınız vakit için minnettarım.

Görüşmenin yapıldığı yer:……

Görüşmenin tarihi: ……

Görüşmenin saati ve süresi: ……

Görüşmenin kaydedilmesini uygun buluyor mu? 1. Uygun 2. Uygun değil.

TANIŞMA/KİŞİSEL ÖZELLİKLER

Doğum tarihiniz:……

(Cinsiyeti):……

Doğum yeriniz:…….

Öğrenim durumunuz

a. Okur-yazar değil b. Okur yazar c. İlkokul mezunu d. Ortaokul mezunu

e. Lise mezunu f. Üniversite mezunu g. Yüksek lisans e.Doktora

Yaşadığınız yer: …….

Yaşamınız boyunca en uzun süreli hangi tür yerleşim biriminde yaşadınız?

a. Büyükşehir b. Şehir c. İlçe d. Köy

Mesleğiniz/İşiniz:……..

Kiminle yaşıyorsunuz:……..

Eşininizin Eğitimi: ……

Eşinizin Mesleği /İşi: ……

Kendinizi ekonomik açıdan nerde görüyorsunuz?……

Anne – babanız yaşıyor mu? ……

Çocuğunuz/torununuz var mı? …….

Bakmakla yükümlü olduğunuz yaşlı/engelli var mı?.....

GÖRÜŞME AKIŞI

1.Tanışma

a.Sizi tanımak isterim, bana kendinizden bahseder misiniz?

2.Kök Aile ile İlgili Sorular

a. Aile içerisinde anne-babanızın görev ve sorumlulukları nelerdir? Nasıl? Neden? Biraz anlatabilir misiniz?

* Aile içerisinde sizin görev ve sorumluluklarınız nelerdir?

b. Ailenizle ilişkileriniz nasıl? Aile bağlarınız kuvvetli mi?

c. (Varsa) Eşinizin ailesiyle ilişkileriniz nasıl? Aile bağlarınız kuvvetli mi?

3.Evlilik ile İlgili Sorular

a.Sizin ve (varsa) eşinizin aile içerisindeki görev ve sorumlulukları nelerdir?

*Evde hangi kararları kimler alır? (yaşanılacak bölge seçimi, bütçe yönetimi)

b.Size yüklenen görev ve sorumluluklardan memnun musunuz? Memnun değilse nasıl olmasını isterdiniz? ?

c. (Varsa) Eşinizin hangi görev ve sorumlulukları alması gerektiğini düşünüyorsunuz?

4.Deprem Anına Dair Sorular

a. Deprem anını hatırlıyor musunuz? (Hatırlıyorsa) Deprem anında ne yaptınız? O an da neler hissettiniz? Neden? Nasıl? Biraz anlatabilir misiniz?

b. Deprem nedeniyle yaşadığınız maddi ve manevi kayıplar var mı? Varsa neler?

c. Bu yaşadığınız ilk afet/deprem deneyimi miydi?

d. Deprem anında ve sonrasındaki süreçte kadın/erkek olmanızdan kaynaklı güçlüklerle karşılaştığınızı düşünüyor musunuz? Neden? Nasıl? Biraz anlatabilir misiniz? (Kıyafetin uygunluğu, bakım verdiği kişilerin sorumluluğu, ekonomik sorumluluk)

5.Deprem Sonrası ile İlgili Sorular

a. Deprem sonrasında ilk yardım/müdahale ne zaman yapıldı? Kim veya kimler tarafından yapıldı? Biraz anlatabilir misiniz?

b. Deprem sonrasında ilk yardım ve kurtarma çalışmalarında yer aldınız mı?

c. Deprem sonrasında yapılan yiyecek yardımı ve diğer yardımlarda kadın ve erkeklere yönelik farklı uygulamalar oldu mu? Yapılan yardımları hane üyelerinden kim veya kimler temin etti? Nasıl? Neden?

d. Deprem sonrasında yapılan ilk yardım ve kurtarma çalışmalarında "keşke şu da yapılsaydı, ya da şu yapılsa daha iyi olurdu" dediğiniz bir durum oldu mu?

e. Deprem sonrasında yaşam düzeninizi/barınma ihtiyacınızı nasıl sağladınız?

*Çadırda kaldıysa; depremden sonra çadırda ne kadar süre kaldınız? Buradaki koşullar nasıldı? Yaşadığınız zorluklar nelerdi? (Güvenlik sorunu, mahremiyet vs.)

=> Kadınlara ait banyo/tuvaletler ayrı mıydı? Kadınlara yönelik özel ihtiyaçlar dikkate alındı mı? Kadın görevliler var mıydı?

=>Çadırda kaldığınız süre içerisinde yeterli destek sağlandığını düşünüyor musunuz? Neden? Nasıl? Niçin? Kim? Kimden? Biraz anlatabilir misiniz?

*Sonraki süreçte konteyner kentte kaldınız mı? Ne kadar süre? Burada yaşadığınız zorluklar nelerdi?

=>Buradaki koşullar nasıldı? Kadın görevliler var mıydı? Kadınlara ait banyo/tuvaletler ayrı mıydı? Kadınlara yönelik özel ihtiyaçlar dikkate alındı mı?

=>Konteyner kentte kaldığınız süre içerisinde yeterli destek sağlandığını düşünüyor musunuz? Neden? Nasıl? Niçin? Kim? Kimden? Biraz anlatabilir misiniz?

*Toplu konutlara yerleştirildiyse; kaldığınız yerden memnun musunuz? Kaldığınız yerle ilgili herhangi bir sorununuz var mı? Beklentiniz karşılandı mı? Karşılanmadıysa; nasıl olmasını isterdiniz?

f. Yaşadığınız farklı mekanlarda kadın/erkek olarak en çok neye ihtiyacınız oldu? Bu ihtiyaçlarınız karşılandı mı?

g. Deprem sonrasında herhangi bir yardım veya destek aldınız mı? Aldıysanız; depremden sonrasındaki süreçte aldığınız maddi ve manevi destekler nelerdir? Kimlerden hangi kurum ve kuruluşlardan destek aldınız? Nasıl? Ne tür destek? Ne kadar süre aldınız?

h. Aldığınız destekleri nasıl değerlendirirsiniz? (Yeterli/yetersiz) Neden? Nasıl?

ı. Depremden sonraki iyileştirme çalışmaları oldu mu? Bu çalışmalara aktif katılım sağladınız mı? İyileştirme çalışmalarında hane üyelerinden katılım sağlayan oldu mu?

i. Depremden sonraki süreçte deprem riskine karşı aldığınız önlemler var mı? Neden?Nasıl? Biraz anlatabilir misiniz?

j. Olası bir afet durumunda alınması gereken önlemler ve ilk desteğin nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz? Neden? Biraz anlatabilir misiniz?

k. Depremden öncesinde, deprem anında ve deprem sonrasındaki hizmetlere kadınların/erkeklerin katılımı nasıl olmalıdır? Kadınlara ya da erkeklere ne tür olanak ve hizmetler sağlanmalıdır?

6.Deprem Sonrası Aile ve Sosyal İlişkileri İlgili Sorular

a. Depremden sonra aile içi ilişkileriniz etkilendi mi? Nasıl? Neden? Biraz anlatabilir misiniz?

*Aile içi ilişkilerinizde istenmeyen durum ve davranışlar oldu mu?(iletişim bozuklukları, öfke artışı, şiddet)

b. Deprem sonrasında aile içi görev ve sorumluluklarınızda değişiklikler oldu mu? Olduysa neler? Bu sorumlulukları gerçekleştirirken herhangi bir destek aldınız mı? Destek aldıysanız; nasıl? Kim/kimler tarafından destek aldınız?

c. Deprem sonrasında ekonomik anlamda yaşadığınız güçlükler oldu mu? Olduysa, bu durum aile içi ilişkilerinizi ve sosyal yaşantınızı nasıl etkiledi?

*Siz yahut (varsa) eşiniz iş kaybı yaşadı mı? Yaşadıysanız bu durumdan kaynaklı aile içi ilişkileriniz nasıl etkilendi?

d.Deprem sonrasında içinde bulunduğunuz ortamdan(mekân)kaynaklı problemlerle karşılaştınız mı? Karşılaştıysanız; bu durum aile içi ilişkilerinizi ve sosyal yaşantınızı nasıl etkiledi? Neler? Nasıl? Biraz anlatabilir misiniz?

e. Depremden sonraki süreçte sizin ve (varsa) eşinizin ailesiyle ilişkilerinizde değişim oldu mu? Olduysa; ne tür değişiklikler oldu? Değişiklikler aile içi ilişkilerinizi ne yönde etkiledi? Ailelerinizden yeterli destek alabildiniz mi?

f. Depremden sonra arkadaşlık, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinizde değişiklik oldu mu? Olduysa; ne tür değişiklikler oldu? Değişiklikler aile içi ilişkilerinizi ne yönde etkiledi? Arkadaş, akraba ve komşularınızdan yeterli destek alabildiniz mi?

Bunların dışında konuyla ilgili olarak bizimle paylaşmak istediğiniz şeyler var mıdır?

TEŞEKKÜR VE AYRILMA

……

Ek2:T.C.Maltepe Üniversitesi Etik Kurul Kararı

"Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6689 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir."

EK3: T.C. Elazığ Valiliği İzin Yazısı

“Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” ile bildirilen 6689 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.”

.

ÖZGEÇMİŞ

Gülsüm KİŞİ

Eğitim

Derece	*Yıl*	*Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı*
Y.Ls.	2019/-	Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Öğrencisi
Ls.	2015-	Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Lisans Bölümü Mezunu
Lise	2011-	Sultanbeyli Orhangazi Lisesi Eşit Ağırlık Sınıfı Mezunu

İş/İstihdam

Yıl	*Görev*
2016 –	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İstanbul İl Müdürlüğü Sancaktepe Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğünde ASDEP Görevlisi Sosyolog/Aktif

Staj

Yıl	Görev
2015-	Çanakkale İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Vahit Tuna Anadolu Lisesi, Felsefe Grubu Öğretmenliği

Mesleki Birlik/Dernek Üyelikleri

Yıl	Kurum
2022	ASDEP-MED(Aile ve Sosyal Destek Programı Meslek Elemanları Derneği Yönetim Kurulu Yedek Üyesi)./Aktif